

Vilniaus universiteto Teisės fakultetas

Baudžiamosios teisės katedra

Neakivaizdinė studijų formos

IV kurso baudžiamosios justicijos

studijų atšakos studento

Sauliaus Majausko

MAGISTRINIS DARBAS

## **TURTO PRIEVARTAVIMO IR PLĖŠIMO SUDĖČIŲ**

### **PANAŠUMAI IR SKIRTUMAI**

*Extortion and Robbery: Similarities and Differences of Crime Elements*

Vadovas: lekt. D. Stasiulis

Recenzentas: lekt. dr. A. Čaikovski

Kaunas, 2009

# TURINYS

|                                                                                                                                           |           |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>IVADAS.....</b>                                                                                                                        | <b>3</b>  |
| <b>1. TURTO PRIEVARTAVIMAS IR PLĖŠIMAS KAIP NUSIKALSTAMI REIŠKINIAI...5</b>                                                               | <b>5</b>  |
| 1.1. TURTO PRIEVARTAVIMAS IR PLĖŠIMAS KAIP PAVOJINGOS NUSIKALSTAMOS VEIKOS<br>NUOSAVYBEI, TURTINĖMS TEISĖMS IR TURTINIAMS INTERESAMS..... | 5         |
| 1.2. TURTO PRIEVARTAVIMO IR PLĖŠIMO IŠTAKOS IR RAIDA .....                                                                                | 13        |
| <b>2. TURTO PRIEVARTAVIMO IR PLĖŠIMO SUDĖČIŲ ANALIZĖ PAGAL<br/>GALIOJANČIUS LIETUVOS RESPUBLIKOS ĮSTATYMUS.....</b>                       | <b>18</b> |
| 2.1. OBJEKTAS IR DALYKAS .....                                                                                                            | 18        |
| 2.1.1. <i>Rūšinis turtinių nusikalstamų veikų objektas ir dalykas.....</i>                                                                | <i>18</i> |
| 2.1.1. <i>Turto prievartavimo ir plėšimo objektas ir dalykas .....</i>                                                                    | <i>25</i> |
| 2.2. OBJEKTIVIOSIOS PUSĖS ELEMENTAI .....                                                                                                 | 27        |
| 2.2.1. <i>Bendrieji veikų ypatumai .....</i>                                                                                              | <i>27</i> |
| 2.2.2. <i>Prievartos pobūdis ir tikslas turto prievartavime ir plėšime.....</i>                                                           | <i>30</i> |
| 2.2.3. <i>Apgaulė turto prievartavime ir plėšime.....</i>                                                                                 | <i>36</i> |
| 2.2.4. <i>Turto prievartavimo ir plėšimo veikų baigtumo momentas.....</i>                                                                 | <i>38</i> |
| 2.3. SUBJEKTAS .....                                                                                                                      | 40        |
| 2.4. SUBJEKTYVINĖ PUSĖ .....                                                                                                              | 42        |
| 2.5. TURTO PRIEVARTAVIMĄ IR PLĖŠIMĄ KVALIFIKUOJANTYS POŽYMAI.....                                                                         | 47        |
| <b>3. TURTO PRIEVARTAVIMO IR PLĖŠIMO KVALIFIKAVIMAS .....</b>                                                                             | <b>51</b> |
| 3.1. TURTO PRIEVARTAVIMO IR PLĖŠIMO TEISĖS NORMŲ KONKURENCIJA IR JOS ĮVEIKIMAS.....                                                       | 51        |
| 3.3. TURTO PRIEVARTAVIMO IR PLĖŠIMO SUTAPTYS SU KITOMIS NUSIKALSTAMOMIS VEIKOMIS.....                                                     | 56        |
| <b>IŠVADOS .....</b>                                                                                                                      | <b>63</b> |
| <b>NAUDOTA LITERATŪRA .....</b>                                                                                                           | <b>66</b> |
| <b>SUMMARY .....</b>                                                                                                                      | <b>70</b> |

## Ivadas

Turtiniai santykiai visais laikais buvo, yra ir bus visuomeninės organizacijos ir valstybės ekonominių santykių pamatas, o jų apsauga – tvarkos ir saugumo visuomenėje užtikrinimo pirminis garantas. Dėl to nuosavybė kaip turtinių santykių pagrindas šiandieninėje teisinėje literatūroje yra pagrįstai prilyginama prigimtinei žmogaus teisei<sup>1</sup>. Turtinius ir su jais susijusius santykius reglamentuoja visų rūšių ir teisinės galios teisės aktai Lietuvoje, įskaitant ir tarptautinės teisės šaltinius. Baudžiamosios teisės normos šiuos santykius gina nuo pačių pavojingiausių teisės pažeidimų. Normų, reglamentuojančių baudžiamąją atsakomybę už turtines nusikalstamas veikas<sup>2</sup>, vaidmens svarbą visuomenėje sustiprina šių teisės normų taikymo dažnumas Lietuvoje – daugiau kaip dvejomis iš trijų Lietuvoje užregistruojamų nusikalstamų veikų yra kėsiniama būtent į šių teisės normų saugojamą teisinį gėrį ir ši tendencija jau eilę metų nekinta.

Turto prievartavimas ir plėšimas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą yra priskiriami prie nusikalstamų veikų nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams. Galima užtikrintai teigti, kad šios nusikalstamos veikos yra pavojingiausios iš minėtame baudžiamojo kodekso skyriuje numatytų veikų, kadangi turtinės naudos šiomis veikomis visada yra siekiama kėsinant iškart į kelis baudžiamojo įstatymo saugomus teisinius gėrius. Tačiau tai nėra vienintelis šių nusikalstamų veikų panašumas. Praktikoje pasitaiko ir tokių nusikalstamų veikų, kurių kvalifikavimas kaip plėšimo arba turto prievartavimo, dėl šių veikų sudėčių panašumų, yra keblus ir nevienareikšmiškas. Tai rodo, kad šių veikų atribojimo klausimas išlieka aktualus baudžiamosios teisės moksle.

Šio darbo tikslas yra turto prievartavimo ir plėšimo sudėčių sulyginimas, jų požymių panašumų bei skirtumų nustatymas.

Darbo tikslui pasiekti yra keliami šie uždaviniai:

- Iširti turto prievartavimo bei plėšimo sampratą bei jų teisinio reglamentavimo raidą;
- Sulyginti turto prievartavimo ir plėšimo sudėčių elementus ir nustatyti jų požymių panašumus bei skirtumus;

---

<sup>1</sup> Pavilionis V. ir kt. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga*. Vilnius: Eugrimas, 2000, P. 324.

<sup>2</sup> *Turtinės nusikalstamos veikos* nėra visiškai tikslus nusikalstamų veikų turtui, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams sinonimas, nors toms pačioms veikoms Estijos baudžiamasis kodeksas ir suteikia būtent tokį pavadinimą. Šiame darbe nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams yra pavadinami ir turtinėmis nusikalstamomis veikomis dėl alternatyvių išsireiškimų šioms rūšinėms veikoms įvardinti trūkumo.

- Išnagrinėti pagrindinius turto prievartavimo ir plėšimo kvalifikavimo bei jų attribojimo klausimus.

Darbe naudojama Lietuvos ir užsienio teisininkų specialioji mokslinė-teisinė literatūra, periodiniuose bei internetiniuose leidiniuose randamos teisinės publikacijos, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutartys bei kiti teisminės praktikos šaltiniai, Lietuvos Respublikos bei jos teritorijoje anksčiau galioję kitų šalių įstatymai bei poįstatyminiai teisės aktai. Turto prievartavimą gana nuodugnai yra ištyręs O. Fedosiukas, todėl jo pozicija šiame darbe yra remiamasi, palyginus, daugiau negu kitų teisininkų, tačiau ji yra vertinama kritiškai ir nėra suabsoliutinama, vietomis jai yra ir oponuojama.

Darbe naudojamas visų pirma lyginamasis metodas, taip pat bendrieji loginiai, duomenų analizės, sintezės, aprašomieji, kritiniai, filosofiniai bei kiti moksliniai metodai.

Darbas padalintas į tris struktūrines dalis. Pirmoji darbo dalis skirta bendrosioms turto prievartavimo bei plėšimo sampratomis tirti, šių nusikalstamų veikų pavojingumui įvertinti, jų ištakoms bei raidai apžvelgti. Antrojoje darbo dalyje yra atliekama turto prievartavimo bei plėšimo sudėčių bei jas kvalifikuojančių požymių tarpusavio lyginamoji analizė. Trečiojoje darbo dalyje yra tiriami probleminiai turto prievartavimo ir plėšimo veikų kvalifikavimo klausimai, šių veikų tarpusavio attribojimo bei jų sutapčių su kitomis nusikalstamomis veikomis pagrindiniai atvejai.

Lyginamoji turto prievartavimo ir plėšimo sudėčių analizė ne tik padeda atskleisti atskirų turto prievartavimo ir plėšimo sudėčių požymių panašumus bei skirtumus, bet taip pat sudaro sąlygas ir visapusiškam šių veikų attribojimui teisės teorijoje bei praktikoje, vertinant šių veikų skirtumus pavieniui ir kompleksiškai. Darbe taip pat yra bandoma suformuoti šių veikų attribojimo taisyklę pagal nukentėjusiojo atsisakymo tenkinti kaltininko neteisėtą reikalavimą faktinius padarinius bei tokio atsisakymo vaidmenį nusikalstamos veikos kontekste. Paskutinėje darbo dalyje tiriamos turto prievartavimo bei plėšimo kvalifikavimo problemos suteikia lyginamosios analizės dalyje nustatytiems požymių ypatumams platesnę perspektyvą ir tokiu būdu papildo apibrėžtų kvalifikavimo taisyklių pagrįstumą.

# 1. Turto prievartavimas ir plėšimas kaip nusikalstami reiškiniai

## 1.1. Turto prievartavimas ir plėšimas kaip pavojingos nusikalstamos veikos nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams

Teisės normos, reglamentuojančios turtinius (nuosavybės) nusikaltimus, o taip pat nusikaltimus prieš asmens gyvybę ir sveikatą visais laikais sudarė baudžiamosios teisės pagrindą, nepriklausomai nuo šių normų kodifikacijos lygmens ir pobūdžio, netgi konkrečios kultūrinės aplinkos ar epochos, kurioje vystėsi jų supratimas ir teisinis reglamentavimas. Keičiantis amžiams šios normos palaipsniui transformavosi iš paprotinių į rašytines (kodifikuotas) ir buvo nepaliaujamai tikslinamos, tobulinamos, atsižvelgiant į jų reglamentavimo spragas ir tuometines socialines realijas, – šis procesas, galima sakyti, tęsiasi ligi pat šių dienų.

Iš pirmo žvilgsnio šiandieninė baudžiamoji teisė<sup>3</sup> Lietuvoje yra reglamentuota pakankamai tiksliai ir išbaigtai, tačiau tokia prielaida galbūt nebūtų absoliučiai teisinga. Teisės normų taikymas praktikoje neretai išryškina baudžiamosios teisės normų konkurencijos ir kolizijos atvejus, spragas ir kitokius jų kodifikacijos netobulumus. Nemažai jų įveikti padeda teisės teorija ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau LAT) formuojama bendroji teisės normų aiškinimo ir taikymo praktika<sup>4</sup>, į kurią atsižvelgia šias teisės normas taikantys teismai. Visgi, LAT išaiškinimai yra labiau precedentinio pobūdžio, todėl nenuostabu, kad kol kas ne visais baudžiamojo įstatymo taikymo klausimais galima rasti oficialaus įstatymo aiškinimo pavyzdžių<sup>5</sup>.

Galima pasidžiaugti tuo, kad nusikalstamų veikų nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams grupė yra viena detaliausiai ištirtų Lietuvos baudžiamosios teisės sistemoje ir apima gana išsamius, tiek oficialiuosius, tiek neoficialiuosius teisės normų aiškinimus. Nepaisant pelnytai skirto didelio dėmesio šiai sričiai, tenka pripažinti, kad praktikoje pasitaiko probleminių šių teisės normų taikymo atvejų.

Šiandieninėje teisės teorijoje yra įprasta išskirti du bendruosius nusikalstamos veikos požymius: veikos pavojingumą (1) ir veikos draudžiamumą (2). Veikos pavojingumas yra laikytinas pirmine nusikalstamos veikos kriminalizavimo prielaida<sup>6</sup> ir iš esmės sąlygoja antrosios

---

<sup>3</sup> Terminas „baudžiamoji teisė“ darbe vartotinas kaip įstatymuose ir poįstatyminiuose teisės norminiuose aktuose, o taip pat tarptautiniuose teisės šaltiniuose įtvirtinta baudžiamosios teisės materialijų ir procesinių teisės normų visuma.

<sup>4</sup> Žr. LR Teismų įstatymo 23 str. 2 ir 3 d. (Žin., 2003, Nr. 39-1765).

<sup>5</sup> Žr. Piesliakas V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2006, P. 35.

<sup>6</sup> Žr. ten pat, P. 117.

sąlygos – veikos draudžiamumo – pripažinimą. Abu šie požymiai yra privalomi, tam kad padaryta veika būtų nusikalstama.

Nusikalstamomis yra pripažįstamos tik pačios pavojingiausios veikos, kuriomis kėsiniama į didžiausias visuomenės vertybes. V. Piesliakas pažymi, kad visuomenines vertybes galima suskirstyti į bendras žmogiškąsias, kurios yra pripažįstamos kiekvienoje visuomenėje, ir ideologines, kurias sąlygoja vyraujančios politinės, ekonominės, socialinės, istorinės, kultūrinės ir kt. srovės. Tiek turto prievartavimas, tiek plėšimas prieštarauja tokioms bendrosioms žmogiškosioms vertybėms kaip nuosavybė, žmogaus gyvybė, sveikata, laisvė, orumas ir pan. Šios vertybės yra tvarkos palaikymo visuomenėje pamatas, todėl jų pažeidimas yra neabejotinai laikytinas labai pavojingu. Nenuostabu, kad atsakomybė už šių visuomeninių gėrių pažeidimus buvo įtvirtinta net ir ankstyvųjų civilizacijų paprotinėje teisėje<sup>7</sup>.

Šiandieninis nusikalstamos veikos pavojingumo vertinimas yra preciziškesnis ir neapsiriboja bendruoju veikos pavojingumo vertinimu – tai tėra pirmasis (rūšinis) padarytos veikos pavojingumo įvertinimo etapas. Antrasis etapas – tai konkrečių padarytos nusikalstamos veikos aplinkybių vertinimas. Kadangi padarytos nusikalstamos veikos pavojingumas gali pastebimai skirtis nuo rūšinio veikos pavojingumo, įstatymų leidėjas numato galimybę teismui skirti švelnesnę bausmę, negu numatyta įstatyme<sup>8</sup>.

Plėšimo ir turto prievartavimo nusikaltimų pavojingumas atspindi keliose įstatymų leidėjo klasifikacijose. Visų pirma, LR baudžiamojo kodekso (toliau BK) specialiosios dalies struktūra yra sudaryta rūšinių nusikalstamų veikų grupavimo ir jų pavojingumo hierarchijos pagrindu. BK specialioji dalis yra pradedama pavojingiausiais nusikaltimais (karo nusikaltimai, nusikaltimai žmogiškumui, Lietuvos nepriklausomybei, teritorijos vientisumui, konstitucinei santvarkai) ir yra užbaigiama sąlyginai mažiausiai pavojingų veikų (baudžiamieji nusižengimai dorovei, nusikalstama veika mirusiojo atminimui, krašto apsaugos tarnybai) baudžiamuoju reglamentavimu.

Turto prievartavimas ir plėšimas priklauso nusikalstamų veikų nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams grupei. Nors iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad BK specialiosios dalies struktūroje šie nusikaltimai pagal jų pavojingumą užima tarpinę poziciją, toks paviršutiniškas jų vertinimas būtų nevisapusiškas. Nuosavybė yra neatsiejama kiekvieno asmens socialinio gyvenimo dalis, o nuosavybės teisiniai santykiai užima centrinę poziciją asmenų civiliniuose santykiuose. Dėl to jos apsauga yra vienas svarbiausių valstybės teisinių uždavinių. Nuosavybę gina įvairiausių rūšių teisės norminiai aktai, pradedant LR Konstitucija,

---

<sup>7</sup> Pavyzdžiui, Hamurapio (1792-1750 m. P. m. e.) „Teisingumo įstatai“, kuriuose atspindėjo tuometinės paprotinės teisės normos, įtvirtino Taliono principą už padarytus fizinius sužalojimus; taip pat buvo griežtai saugoma nuosavybė – už vagystę buvo baudžiama mirtimi.

<sup>8</sup> Žr. Piesliakas V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2006, P. 124.

tarptautinės teisės šaltiniais, konstituciniais ir kitais įstatymais bei užbaigiant poįstatyminiais teisės aktais ir bendrąja teismų praktika.

Negalima pamiršti ir to, kad nuosavybė yra vienas iš labiausiai pažeidžiamų baudžiamųjų įstatymų saugomų teisių gėrių. Kasmet yra užregistruojama apie 50 tūkstančių nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų nuosavybei turtinėms teisėms ir turtiniams interesams<sup>9</sup>, o tai sudaro net apie 70% visų šalyje padaromų nusikalstamų veikų per metus. Svarbu pažymėti, kad plėšimas ir turto prievartavimas yra kur kas pavojingesni nusikaltimai, kuriais kėsinama ne tik į svetimą turtą, bet ir į nukentėjusiojo asmenį: jo gyvybę, sveikatą, laisvę, neliečiamumą, orumą ir pan. Pastarosios vertybės baudžiamojo įstatymo hierarchijoje užima netgi aukštesnę vietą negu nuosavybė, todėl plėšimo ir turto prievartavimo veikos yra pavojingiausios iš nusikalstamų veikų numatytų BK XXVIII skyriuje. Pažymėtina, kad, pavyzdžiui, plėšimo sudėtis apima fizinio skausmo sukėlimą, nežymų ar nesunkų sveikatos sutrikdymą<sup>10</sup>, taigi plėšimas yra pavojingesnis nusikaltimas negu tam tikros nusikalstamos veikos žmogaus sveikatai, laisvei ir neliečiamumui.

Antroji įstatymų leidėjo pateikiama nusikalstamos veikos pavojingumo klasifikacija yra užfiksuota LR BK 10-12 straipsniuose. Visos nusikalstamos veikos pagal LR baudžiamąjį įstatymą yra skirstomos į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus. Šio skirstymo prielaida yra už nusikalstamos veikos padarymą numatyta maksimali sankcija. Nusikalstamos veikos, už kurių padarymą LR baudžiamasis įstatymas numato laisvės atėmimo bausmę, yra vadinamos nusikaltimais, o kitos veikos – baudžiamaisiais nusižengimais. Toks suskirstymas nemažai pasako apie įstatymų leidėjo valią ir poziciją dėl konkrečios nusikalstamos veikos pavojingumo. Pagal aptariamą klasifikaciją, turto prievartavimas bei plėšimas yra nusikaltimai, todėl baudžiamųjų nusižengimų pavojingumo aspektas šiame darbe nebus aptariamas.

Akivaizdu, kad vienerių metų laisvės atėmimo bausmė nėra tolygi laisvės atėmimui iki gyvos galvos, todėl įstatymų leidėjas diferencijuoja nusikaltimų pavojingumą pagal numatytos maksimalios laisvės atėmimo bausmės dydį, ir nusikaltimus skirsto į keturias grupes: nesunkius, apysunkius, sunkius ir labai sunkius. Žvelgiant dar smulkiau galima tokio paties sunkumo nusikaltimus sulyginti ir pagal konkrečią maksimalią laisvės atėmimo bausmę, numatytą už šios veikos padarymą, tiesa, toks jų diferencijavimas neturi itin reikšmingų teisinių padarinių. Tuo tarpu įstatymų leidėjo parengta nusikaltimų klasifikacija yra svarbi daugelio baudžiamosios teisės institutų sudedamoji dalis ir gali būti jų taikymo prielaida ar netaikymo priežastimi.

<sup>9</sup> Žr. Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje (Forma\_1G) – 2008 m. statistika [tikrinta 2009 m. kovo 30 d.]

[http://www.vrm.lt/fileadmin/Image\\_Archive/IRD/Statistika/h2004\\_file.phtml?metai=2008&menuo=12&ff=1G&fnr=7](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/h2004_file.phtml?metai=2008&menuo=12&ff=1G&fnr=7)

<sup>10</sup> Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant vagystės ir plėšimo baudžiamąsias bylas“, Teismų praktika, 2005, 1-2.

Galiojančiame LR BK numatytos plėšimo ir turto prievartavimo nusikaltimų bendrosios sudėties yra apysunkiai nusikaltimai – už jų padarymą įstatymų leidėjas nustato iki 6 m. laisvės atėmimo bausmę. Už aptariamų nusikaltimų kvalifikuotas sudėtis numatytos maksimalios laisvės atėmimo bausmės viršija 6 metus, tačiau neviršija 10, taigi šie nusikaltimai yra sunkūs. Baudžiamasis procesas dėl sunkių nusikaltimų turi savo ypatumus, lyginant su mažiau pavojingų nusikaltimų padarymu:

- kvalifikuotos sudėties plėšimas ir turto prievartavimas kaip sunkūs nusikaltimai yra kriminalizuoti jau rengimosi juos padaryti stadijoje (BK 21 str. 1d.);
- ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi ikiteisminio tyrimo pareigūnai tyrimą dėl minėtų veikų gali atlikti, neatskleisdami savo tapatybės (BPK 158 str.);
- tiriant šias veikas ikiteisminio tyrimo teisėjas gali leisti prokurorui klausytis asmenų pokalbių, perduodamų elektroninių ryšių tinklais, daryti jų įrašus, kontroliuoti kitą elektroninių ryšių tinklais perduodamą informaciją ir ją fiksuoti bei kaupti (BPK 154 str.);
- kai įtariamasis yra pasislėpęs, taikant laikiną nuosavybės teisių apribojimą civiliniam ieškiniui ar galimam turto konfiskavimui užtikrinti, šio apribojimo termino pratęsimų skaičius neribojamas (BPK 151 str. 7 d.);
- baudžiamosios atsakomybės senatis – 10 metų;
- advokato padėjėjas negali būti gynėju nagrinėjant teisme bylą dėl sunkių nusikaltimų (BPK 47 str. 2 d.);
- teismo nagrinėjimo metu nėra galimas sutrumpintas įrodymų tyrimas (BPK 273 str.);
- negali būti taikomas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutas (BK 38 str.);
- negali būti taikomas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą institutas (BK 40 str.);
- netaikomas ir bausmės vykdymo atidėjimo institutas (BK 75 str.);
- aukštesni lygtinio atleidimo nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą reikalavimai dėl atliktos laisvės atėmimo bausmės dalies (BK 77 ir 94 str.);
- už nusikaltimo padarymą teistumas galioja bausmės atidėjimo, bausmės atlikimo laikotarpiu ir 5 metus po bausmės atlikimo arba atleidimo nuo bausmės atlikimo (BK 97 str. 3 d.).

Kaip matyti, dauguma procesinių ypatumų bylose dėl kvalifikuotų plėšimo ir turto prievartavimo nusikaltimų pastebimai apsunkina įtariamojo, kaltinamojo, nuteistojo teisinę padėtį baudžiamajame procese. Šie procesiniai skirtumai bendrąja prasme padeda įvertinti įstatymų leidėjo išreikštą požiūrį į paprastų ir kvalifikuotų turto prievartavimo bei plėšimo nusikaltimų pavojingumą.

Sulyginti šiuos nu nusikaltimus tarpusavyje pagal jų pavojingumą yra truputį sudėtingiau, kadangi šias veikas kvalifikuojantys požymiai sutampa tik iš dalies. Daugiausiai panašumą turi BK 180 str. 3 d. ir 181 str. 3 d. dispozicijose numatyti veikas kvalifikuojantys požymiai: sutampa veikos padarymas organizuotoje grupėje, didelė dalyko vertė ir didelės mokslinės, istorinės, kultūrinės reikšmės vertybės kaip nusikaltimo dalykas. Už tokį kvalifikuotą plėšimą numatyta laisvės atėmimo bausmė nuo 2 iki 10 metų, o už turto prievartavimą – nuo 3 iki 10 metų. Iš to galima spręsti, kad visumoje turto prievartavimas yra laikytinas pavojingesniu nusikaltimu.

Pažymėtina ir tai, kad, pavyzdžiui, turto prievartavimą kvalifikuojantis fizinio smurto panaudojimo požymis įeina į paprastąją plėšimo sudėtį, – tai taip pat pagrindžia didesnį turto prievartavimo pavojingumą lyginant su plėšimu, kadangi plėšimas panaudojant fizinį smurtą yra apysunkis nusikaltimas, o turto prievartavimas panaudojant fizinį smurtą – sunkus.

Didesnį turto prievartavimo pavojingumą parodo ir tai, kad visos plėšimo bylos (pagal dalykinį teisingumą) yra teisingos apylinkės teismams, tuo tarpu bylas dėl kvalifikuotų turto prievartavimo nusikaltimų pirma instancija nagrinėja tik apygardos teismai (BPK 225 str. 1 d.).

Padaryto nusikaltimo pavojingumas taip pat priklauso nuo nusikalstamą veiką padariusio asmens ir atsispindi subjektyvinėje nusikaltimų sudėčių pusėje per kaltės požymį. Kaltė – tai asmens, padariusio pavojingą veiką, vidinis (psichinis) santykis su objektyviaisiais nusikalstamos veikos požymiais.<sup>11</sup> Pagal tai įstatymų leidėjas skiria dvi kaltės formas: tyčią ir neatsargumą, kurios savo ruožtu detalizuojamos į keturias kaltės rūšis: tiesioginė tyčia, netiesioginė tyčia, nusikalstamas pasitikėjimas, nusikalstamas nerūpestingumas. Subjektyvine prasme, tiesiogine tyčia padaryta veika yra pavojingiausia, o veika padaryta dėl nusikalstamo nerūpestingumo yra mažiausiai pavojinga. Ir plėšimas, ir turto prievartavimas yra tyčiniai nusikaltimai, padaromi tik tiesiogine tyčia – asmuo suvokia pavojingą savo veikos pobūdį, numato baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių kilimo galimybę ir jų siekia. Žvelgiant per kaltės prizmę, plėšimo ir turto prievartavimo nusikaltimai visais atvejais yra pavojingiausi.

Vertinant visus pastebėjimus, galima gana užtikrintai teigti, jog turto prievartavimas visumoje yra laikytinas pavojingesniu nusikaltimu, negu plėšimas. Kaip jau buvo užsiminta, praktikoje konkrečios padarytos veikos pavojingumą pagal savo įsitikinimą ir vadovaudamasis įstatymais vertina sąžiningas ir nešališkas teismas, kuris, skirdamas bausmę, atsižvelgia į visas reikšmingas bylos aplinkybes.

Antras bendrasis nusikalstamos veikos požymis, – veikos draudžiamumas, – yra kur kas konkretesnis. Nusikalstama yra tik tokia pavojinga veika, kuri yra įstatymų leidėjo uždrausta.<sup>12</sup> Veikos draudžiamumo požymis reiškia, kad baudžiamasis įstatymas nurodo uždraustos

<sup>11</sup> Žr. Piesliakas V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2006, P. 336.

<sup>12</sup> Žr. ten pat, P. 128.

pavojingos veikos požymius ir numato baudžiamąją atsakomybę už tokią kaltai padarytą veiką. Baudžiamąją atsakomybę už plėšimą bei turto prievartavimą numato 180 ir 181 baudžiamojo įstatymo straipsniai. Nusikalstama gali būti pripažinta tik tokia veika kuri numatyta būtent baudžiamuosiuose įstatymuose. Pavyzdžiui, atsakomybę už vagystę numato ne tik baudžiamieji, bet ir administraciniai įstatymai, – atitinkamo įstatymo taikymas priklauso nuo nusikaltimo dalyko vertės. Baudžiamąją atsakomybę už turto prievartavimo ir plėšimo *teisės pažeidimus* numato tik baudžiamieji įstatymai, nepriklausomai nuo šių veikų sudėčių kokybinių alteracijų.

Baudžiamuosiuose įstatymuose atspindinti nusikalstamos veikos sudėtis<sup>13</sup> – tai teisinė žmogaus poelgio priešingumo teisei išraiška. Veika bus pripažinta priešinga teisei tik esant visiems numatytiems tos nusikalstamos veikos sudėties elementams ir požymiams, kuriuos įstatymuose yra numatęs įstatymų leidėjas. Šis principas yra vienas iš pagrindinių baudžiamosios teisės principų, užtikrinančių teisėtumą kriminalinės justicijos veikloje ir visų piliečių lygybę įstatymui, jų teisių apsaugą.<sup>14</sup>

Greta turto prievartavimo dažnai yra vartojamas ir žodis *reketas*. Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas žodį *reketas* aiškina trejopai<sup>15</sup>, laikydamas juo: veleno krumpliaratį; organizuotą nusikaltėlių grupę, grasinimais ir smurtu lobstančią iš komersantų ir privačių asmenų; turto prievartavimą. O. Fedosiukas terminą „reketas“ laiko termino „turto prievartavimas“ sinonimu<sup>16</sup> ir Lietuvoje egzistuojantį „reketą“ skirsto į:

- apsaugos reketa, kurio metu reikalaujama duoklių;
- skolų išlupimo reketa, kurio metu prievarta užtikrinamas prievolių vykdymas;
- lupikavimo reketa, kurio metu prievarta užtikrinamas skolų dideliais procentais gražinimas;
- išpirkų reikalavimo reketa, kurio metu išpirkos reikalaujama už pagrobto turto gražinimą;
- konkurencinį reketa, kurio metu konkurencija įveikiama prievarta bei kitomis pavienėmis rūšimis.

Pagal vieną iš teorijų, terminas „reketas“ (racket) atsirado Anglijoje. Juo buvo vadinamas svetimų pajamų prievartavimas, naudojant grasinimus arba smurtą arba pinigų ar maisto produktų atiminėjimas. Pagal kitą teoriją, šis terminas atsirado 1924 m. Čikagos gatvių nusikaltėlių žargone ir 1929 m. pirmą kartą jį pavartojo JAV kriminologas Donaldas Cressey<sup>17</sup>. Pagal trečią teoriją, terminas „reketas“ kildinamas nuo itališko žodžio „racket“, reiškiančio

---

<sup>13</sup> Žr. BK 2 str. 4 d.

<sup>14</sup> Žr. Piesliakas V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2006, P. 177.

<sup>15</sup> Žr. Keinys. St. ir kt. Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, P. 654.

<sup>16</sup> Žr. Fedosiuk O. *Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas*. Vilnius: Lietuvos Teisės universitetas, 2002, P. 213.

<sup>17</sup> Žr. Cressey Donald, *Theft of the nation*, New York, Evanston and London, 1969, P.306.

„šantažas“. Pastaruoju metu pasaulyje šis terminas gan plačiai vartojamas diskusijose, tinklapiuose, publikacijose ir teisinėje literatūroje, tačiau suprantamas ir aiškinamas nevienodai:

- arba visiškai sutapatinamas su turto prievartavimu<sup>18</sup>;
- arba sutapatinamas tik su organizuotų grupių daromu turto prievartavimu<sup>19</sup>;
- arba sutapatinamas tik su turto prievartavimu privačių bendrovių veikloje<sup>20</sup>;
- arba juo laikomas ne tik turto prievartavimas, bet ir atviroji vagystė, plėšimas<sup>21</sup>;
- arba jis laikomas tik organizuoto nusikaltimo porūšiu<sup>22</sup>;
- arba jis laikomas turto prievartavimu pasireiškiančiu tik reguliarių išmokų reikalavimu<sup>23</sup>.

Įvairiapusiškai žodį „reketas“ traktuoja ir Rusijos teisininkai. A. I. Gurovas turto prievartavimą ir reketą laiko skirtingomis sąvokomis ir mano, kad turto prievartavimas suartėja su reketu tik tuomet, kai kaltininkai iš nukentėjusių gauna pastovias duokles pinigais ar kitokiu turtu ir taip tarsi yra jų išlaikomi<sup>24</sup>. G. N. Borzenkovas turto prievartavimą ir reketą taip pat laiko skirtingomis sąvokomis ir mano, kad reketu galima laikyti tik labiausiai pavojingus turto prievartavimo atvejus, kurių metu organizuotas turto prievartavimas, kaip taisyklė, yra susijęs su kitais nusikaltimais: kyšininkavimu, korumpuotų teisėsaugos ir kontrolės pareigūnų tarnybinių įgaliojimų viršijimais, „šešėlinės ekonomikos“ veikėjais ir t.t.<sup>25</sup> Nemaža grupė Rusijos juristų reketo ir turto prievartavimo taip pat nesutapatina ir reketu laiko tik tuos atvejus, kai, susijungus baudžiamajam ir ekonominiam nusikalstamumui infiltruojamasi į legalų verslą ir, sutapus nusikalstamų turto prievartautojų bei verslininkų grupuočių interesams, vyksta neįprasta duoklių rinkliava<sup>26</sup>.

Visai kitokią žodžio „reketas“ prasmę atskleidžia šio termino supratimas, aiškinimas ir taikymas Jungtinėse Amerikos valstijose. JAV *Organizuoto nusikalstamumo kontrolės įstatymas*<sup>27</sup> išvardija veiksmus, kuriuos apima reketo sąvoka. JAV reketu laikoma bet kuri nusikalstama veika - nužudymas sunkinančiomis aplinkybėmis, žmonių grobimas, vagystė iš butų, padegimas, plėšimas, kyšininkavimas, turto prievartavimas, neteisėtas disponavimas narkotikais, papirkinėjimas sporte, pinigų padirbinėjimas, krovinių vagystė, pensijų ir socialinės

<sup>18</sup> Žr. Fedosiuk O. *Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas*, Lietuvos Teisės universitetas, Vilnius, 2002; Lepunov J. I. *Korystnyje pravonarušėnija neterpimy*. Maskva, 1989, P. 114.

<sup>19</sup> Žr. Chochriakov G. F. *Otečiestviennij variant*. Echo planeti, 1990, Nr. 31-32, P. 9.

<sup>20</sup> Žr. ten pat.

<sup>21</sup> Žr. Rusakovič A. *Neobjavlenaja voina*. Soveckaja milicija, 1990, Nr. 2, P. 63-45.

<sup>22</sup> Žr. Belocerkovskij S. D. *Reket: kriminologičeskaja charakteristika. Miery obščiego i spicialnogo prieduprieždenija*: Disertacija kandidata jurid. nauk. Maskva, 1997, P.59.

<sup>23</sup> Žr. Skoblikov P. A. *Organizovanaja priestupnost i vymogatelstvo*. Organizovannaja priestupnost - 4/ pod. red. A. I. Dolgovojo. Maskva, 1998, P. 132.

<sup>24</sup> Žr. Gurov A. I. *Profieionalnaja priestupnost: prošloje i sovriemiennost*. Maskva, 1997, P. 155-156.

<sup>25</sup> Žr. Borzenkov G. N. *Usilenije otvestinnosti za vymogatelstvo*. Vestnik Maskovskago universiteta. Pravo, 1990 Nr.2, P. 16.

<sup>26</sup> Žr. Kislinkskaja L. *Zborščiki dani*. Sovestaja Rossija, 1990 vasario 11 d.

<sup>27</sup> Žr. Malinovskij A. A. *Ugalovnoje pravo zarubežnych gosudarstv*. Maskva, 1998, P. 40.

rūpybos fondų iššvaistymas, priešinimasis baudžiamojo tyrimo atlikimui, prekyba kontrabandinėmis cigaretėmis, vogto turto pervežimas, mokesčių ir mokėjimų apribojimas, profsajungų lėšų pasisavinimas, – kai pralobimo tikslu juos daranti organizuota nusikalstama veika išeina už vienos valstijos ribų<sup>28</sup>.

Tokia reketo sąvokų traktavimo gausa bei tai, kad beveik visos reketo sąvokos laiko jį žymiai sunkesne ir pavojingesne nusikalstama veika nei turto prievartavimas, reketo ir turto prievartavimo traktavimą lygiavertėmis nusikalstamomis veikomis, daro neteisingą. Vieno ar kito termino naudojimas baudžiamojoje teisėje visada turėtų turėti savo teisinį pagrindimą. Lietuvos BK termino „reketas“ nėra, nors kasdieniniame bendravime, viešose diskusijose, publikacijose ir internetinėje erdvėje jis vartojamas nepamatuotai ir itin plačiai: „Gydymą keičia reketas“, „Reketas arba balansuojam biudžetą“, „Draudikų biuro reketas“, „„Omnitel“ reketas“, „Moksleivis reketavo bendraklasius“, „Nepilnametis reketininkas“ ir t.t.<sup>29</sup> Toks reketo sąvokos naudojimas, kai reketininko etiketė klijuojama įmonėms, įstaigoms, organizacijoms ir netgi nepilnamečiams, yra neteisingas ir daro jiems didelę žalą. Tiek plėšimo, tiek ir turto prievartavimo subjektas yra tik fizinis asmuo. Juridinis asmuo šių nusikaltimų subjektu būti negali, tad juridinio asmens vadinimas reketininku yra neteisingas iš esmės. Tą patį galima pasakyti ir apie nepilnametį, smurtu ir grasinimais reikalaujantį iš tokių pat nepilnamečių, „duoklių“. Nors šio taip plačiai vartojamo termino prasmė Lietuvos teisinėje literatūroje nėra griežtai apibrėžta, bet gana užtikrintai galima teigti, jog žodis „reketas“ tikrai nėra žodžių „turto prievartavimas“ sinonimas baudžiamosios teisės prasme ir negali būti juo laikomas.

Pritariu JAV kriminologo Donaldo Cressey nuomonei<sup>30</sup>, kad reketas yra ne tik sunkesnis, bet ir už turto prievartavimą žymiai pavojingesnis nusikaltimas. Jo metu svetimas turtas, panaudojant smurtą, grasinant smurtu ar šantažuojant, visada reikalaujamas veikiant itin organizuotai. Organizuotumas rekete neturėtų būti epizodinis. Jis turėtų būti pastovus, jungti gaujų narius rajono, apskrities ar šalies mastu, ar už jų ribų, tuo keldamas itin didelį pavojų visuomenei. Sąvokos „reketas“ įteisinimas Lietuvos BK ne tik pašalintų rimtą spragą, padedančią tikriems „reketininkams“, išvengti pačių griežčiausių bausmių, bet ir apsaugotų visuomenę nuo šios sąvokos esmės iškraipymo ir nepelnyto „reketininkų“ etikečių klijavimo bet kokioje situacijoje ir bet kam.

Laikyčiausi nuomonės, kad „reketo“ sąvoką tikslinga prilyginti gerai organizuotam turto prievartavimui, kurio kaltininkus sieja nuolatinio pobūdžio nusikalstami santykiai, o jų vykdomas turto prievartavimas turi didelį pakartotinumą laipsnį. Šia prasme, reketo samprata

<sup>28</sup> Žr. Algunov J. *Reket po amerikanski*. Echo planeti, 1990 Nr.31-32, P. 5-7

<sup>29</sup> Reketas – Google paieška [tikrinta 2009 04 10] [http://www.google.lt/search?q=reketas&hl=lt&lr=lang\\_lt&client=firefox-a&channel=s&rls=org.mozilla:lt:official&hs=Zex&start=10&sa=N](http://www.google.lt/search?q=reketas&hl=lt&lr=lang_lt&client=firefox-a&channel=s&rls=org.mozilla:lt:official&hs=Zex&start=10&sa=N)

<sup>30</sup> Žr. Cressey Donald, *Theft of the nation*. New York, Evanston and London, 1969, P. 306.

galėtų atitikti turto prievartavimą dalyvaujant nusikalstamame susivienijime. Taip pat manyčiau, kad turto prievartavimą reikėtų suprasti ne tik BK 181 straipsnio, bet ir specialiųjų turto prievartavimo atžvilgiu BK straipsnių apimtimi (BK 225, 228, 307 ir kt. str.), kaip vertimą atlikti bet kokius turtinio pobūdžio veiksmus, panaudojant prieš nukentėjusią psichinę prievartą.

## 1.2. Turto prievartavimo ir plėšimo ištakos ir raida

Plėšimas dažnai laikomas vienu pavojingiausių nusikaltimų nuosavybei<sup>31</sup>. Tai sąlygoja ne tik įžūlus ir pavojingas svetimo turto pagrobimo pobūdis, bet ir tokio kėsینimosi į svetimą turtą dažnumas. Turto prievartavimas yra ne mažiau įžūlus ir pavojingas nusikaltimas, tačiau jam būdingas intelektualesnis ir labiau planingas kaltininko veiklos pobūdis, lyginant su plėšimu.

Abu šie nusikaltimai atsirado ir vystėsi beveik kartu, tik plėšimas, kaip teisinė norma, baudžiamuosiuose įstatymuose įvardytas buvo anksčiau, o turto prievartavimas kurį tai laiką egzistavo kitų panašių nusikaltimų pavidalu ir savarankiška turto prievartavimo norma tapo palyginus neseniai. Plėšimo sąvoką sukūrė ir pirmieji ją savo įstatymuose naudoti ėmė germanai. Plėšimą jie pavadino „rapina“ ir iš esmės ją laikė kvalifikuota vagystės forma, kurios metu, naudodama prievartą, svetimą daiktą paimdavo organizuota grupė<sup>32</sup>. 76 m. prieš mūsų erą išleistas peregrinų pretoriaus M. Terentijaus Lukulos ediktas, skirtas kovai su plėšikų gaujomis, pagrinde kalbėjo apie būrio žmonių padarytą turto pagrobimą ir kitokią žalą ir suteikė teisę nukentėjusiajam per 1 metų naikinamąjį terminą reikalauti sumokėti 4 kartus tiek, kiek būrys ar apsiginklavusių žmonių grupė padarė jam nuostolių „rapinos“ metu<sup>33</sup>.

Lietuvos rašytiniuose teisės šaltiniuose plėšimo užuomazgos randamos 1468 m. Kazimiero teisyne, kuris turtiniais nusikaltimais laikė: vagystę, savanaudišką miško kirtimą ir turto atėmimą užpuolant<sup>34</sup> (tuomet žmonės dažniausiai taip pat buvo užpuolami kelyje<sup>35</sup>). Turto atėmimas užpuolant yra laikytina šiandieninės plėšimo normos baudžiamojoje teisėje atitikmeniu, nors akivaizdu, kad toks teisinis plėšimo reglamentavimas yra nepalyginamai siauresnės apimties.

Pirmosios turto prievartavimo ištakos įžvelgiamos 82-79 m. p. m. e. Senovės Romos Liucijaus Kornelijaus Sulos diktatūros laikmetyje. Pagal tuo metu jo vykdytą valstybinę politiką priešų ir turtingų patricijų atžvilgiu, buvo sudaryti savavališkų piliečių, kurių nužudymai

<sup>31</sup> Žr. Drakšienė A., Stauskienė E. *Nusikaltimai nuosavybei Lietuvos ir kitų užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, P. 46.

<sup>32</sup> Žr. Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. *Romėnų teisė*. Kaunas, 1996, P. 216

<sup>33</sup> Žr. Girard P. *Romėnų teisė. T. 2*. Kaunas, 1932, P. 336.

<sup>34</sup> Žr. Dailidaitė N. Kazimiero teisinis (PowerPoint skaidrės) [tikrinta 2009 m. balandžio 10 d.]

[www3.mruni.lt/~rgelumb/PowerPoint\\_2007/3\\_1kl\\_5gr\\_kazteisyn\\_dailydaite\\_9.pps](http://www3.mruni.lt/~rgelumb/PowerPoint_2007/3_1kl_5gr_kazteisyn_dailydaite_9.pps)

<sup>35</sup> Žr. Drakšienė A., Stauskienė E. *Nusikaltimai nuosavybei Lietuvos ir kitų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose*. Vilnius, 1998. P. 47.

nebaudžiami, sąrašai, kurie paskatino potencialių kandidatų į tokius sąrašus šantažavimą bei jų turto prievartavimą. Būtent šiuo laikmečiu plačiai paplitęs turto prievartavimas nulėmė ir atsakomybės už „metus“, t.y. už grasinimą, kuriuo kitas asmuo verčiamas padaryti teisinį ar materialinį veiksmą, atsiradimą<sup>36</sup>. Tuometinė romėnų teisė skyrė 2 turto prievartavimo rūšis: turto naudos gavimą, kaltininkui turto prievartavimo metu apsimetus valdininku (*concussio publica*) ir turto naudos gavimą grasinimu iškelti baudžiamąją bylą (*concussio privata*).<sup>37</sup> Romėnų teisėje turto prievartavimas, naudotas atliekant valdžios funkcijas, taip pat turėjo savo pavadinimą - *crimen repetundarum*.

Viduramžiais plėšimų ir turto prievartavimų mastas stipriai išaugo. Miškai buvo pilni plėšikų. Didžiąją dalį jų sudarė nuo teisingumo besislapstantys asmenys, kurie pagrinde puldinėjo, plėšė ir netgi žudė pravažiuojančius žmonės. Plėšimas tuo metu buvo laikomas nusikaltimu, kuriuo kėsiniama į visuomenės saugumą. Jis buvo suprantamas dvejopai: pagal Carpsovą, plėšimu buvo laikoma „vagystė dideliame kelyje“, o Meisteris ir Engau plėšimą prilygino prievartai prieš asmenį.<sup>38</sup> Nors tuo metu plėšimas ir buvo laikomas skirtingu nuo vagystės nusikaltimu, tačiau jie atskirti nebuvo. Plėšimą nuo vagystės atibojo tik baudžiamoji atsakomybė: už plėšimą asmuo buvo pakariamamas, o už vagystę – baudžiamas kardų.<sup>39</sup>

I Lietuvos Statutas, priimtas 1529 m., plėšimu laikė savanaudišką smurtinį pasikėsinimą į asmenį, siekiant iš jo atimti arba turtą, arba sveikatą. Taigi, plėšimo samprata pagal tuometinį teisinį reglamentavimą, naudojant šiandieninę teisinę terminologiją, apėmė ir asmens sveikatos sutrikdymą kaip savarankišką veiką, t.y. fizinio smurto naudojimą prieš asmenį, neturint tikslo pagrobti svetimą turtą.

Turto prievartavimu viduramžiais užsiėmė aristokratai ir bajorai. Jie ne tik turėjo savo armijas, bet ir kūrė savo gaujas bei vieni su kitais kariavo. Jų tarpusavio karus dažnai lydėdavo turto prievartavimai. Jie apmokestindavo kaimus, grasindami juos padegti, o pagrobę žmonės ar gyvulius, už jų sugražinimą reikalaudavo išpirkos. Tokie aristokratų daromi nusikaltimai buvo vadinami išraiškingu „kailių apykaklių nusikalstamumu“ pavadinimu.<sup>40</sup>

I XIX amžių pasaulis, galima sakyti, įžengė ginčydamasis dėl plėšimo ir turto prievartavimo sampratos bei šių veikų atibojimo. Pagal 1810 m. Napoleono baudžiamąjį kodeksą, plėšimu buvo laikoma smurtinė vagystė, nukreipta į tam tikro konkretaus daikto užvaldymą, o turto prievartavimu buvo laikomas parašo, dokumento, akto, skolos raštelio arba

<sup>36</sup> Žr. Drakšienė A., Stauskienė E. *Nusikaltimai nuosavybei Lietuvos ir kitų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose*. Vilnius, 1998. P. 42.

<sup>37</sup> Žr. Stankevičius V. *Baudžiamoji teisė*. Kaunas, 1925, P. 183.

<sup>38</sup> Žr. Nekliudov N.A. *Rukovodstvo k osobennoj časti russkogo ugalovnnogo prava. T.2.Prestuplenija i prostupki protiv sobstviennosti*. Sankt-Peterburgas, 1876, P. 156.

<sup>39</sup> Žr. ten pat.

<sup>40</sup> Žr. Šnaider G.I. *Kriminologija*. Maskva, 1994, P. 157.

kokio nors kito „popierius“, suteikiančio arba panaikinančio turtines teises ar pareigas išgavimas jėga, smurtu arba prievarta.<sup>41</sup> Taigi, šie nusikaltimai Prancūzijoje tuo metu buvo atribojami pagal kėsinimosi dalyką. Be to, buvo pastebėta, kad turto prievartautojas turtą užvaldydavo, prievarta išgaudamas nukentėjusio sutikimą, o plėšikas tai padarydavo be nukentėjusio sutikimo.

To laikmečio Vokietijos įstatymai plėšimu laikė daikto atėmimą, padarytą vartojančią fizinį smurtą, jei daikto atėmimo metu nukentėjusio valios jį atiduoti nebuvo, o turto prievartavimu – daikto užvaldymą grasinant, kad daiktas bus užvaldytas prievarta ir grasinimu verčiant nukentėjusį patį atiduoti reikalaujamą daiktą, t.y., iš pažiūros esant paties nukentėjusio valios išraiškai, nors ir paveiktai prievartos.<sup>42</sup>

Maždaug šiuo laikmečiu Rusija ir Prūsija atskyrė plėšimą nuo vagystės ir, pripažinę jį savarankišku nusikaltimu, sujungė į vieną skyrių su turto prievartavimu.<sup>43</sup> 1845 m. Rusijos Bausmių Statutas (jo normos galiojo ir tuo metu carinės Rusijos valdomoje Lietuvoje) plėšimu laikė svetimo turto pagrobimą prievartos ir grasinimų būdu. Bausmių Statutas taip pat suformulavo ir turto prievartavimo dalyką, nustatęs, kad turto prievartavimas yra „pareikštų reikalavimų palikti nurodytoje vietoje pinigų, daiktų, dokumentų metu išsakyti grasinimai nukentėjusį nužudyti, padegti jo turtą, kitaip smurtauti bei vertimas prisiimti nukentėjusiam nenaudingą turtinę prievolę arba atsisakyti teisės. Pagrindiniai turto prievartavimo ir plėšimo atribojimo kriterijai buvo: kėsinimosi dalykas; grasinimo blogiu laikas (plėšime – tuoj pat, o turto prievartavime – ateityje); didesnio laisvės laipsnio nukentėjusiajam palikimas<sup>44</sup>.

1903 m. Rusijos imperijos baudžiamajame statute buvo numatytos ne tik atskiros plėšimo ir turto prievartavimo sudėtys, bet ir šantažas kaip savarankiška nusikalstama veika. Šis įstatymas dėl 1917 m. bolševikų perversmo, Rusijoje visa apimtimi taip ir neišgaliojo, tačiau atskiros šantažo sudėties išskyrimas greta plėšimo ir turto prievartavimo, buvo ganėtinai reikšmingas žingsnis baudžiamosios teisės moksle tiriant turto prievartavimo veiką.

1922 m. Rusijos BK bei 1926 m. Rusijos Federacijos BK (Lietuvos teritorijoje galiojęs nuo 1940 m. iki 1961 m.), plėšimu laikė atviru užpuolimu padarytą, gyvybei ir sveikatai pavojingą smurto vartojimą, turint tikslą užvaldyti svetimą turtą, o turto prievartavimu – tuos atvejus, kai grasindamas nukentėjusiam smurtu, jo turto sunaikinimu, kaltininkas versdavo nukentėjusį užleisti turto teisę arba padaryti kitą nukentėjusiam nenaudingą turto perleidimo sutartį, norėdamas gauti turto pats arba padaryti kitam asmeniui turtinę naudą.

<sup>41</sup> Žr. Francuzkij ugolovnij kodeks 1810 g. s izmenenijami i dopolnenijami (nurod. Fedosiuk O. *Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, P. 44.

<sup>42</sup> Žr. Vokietijos Valstybės baudžiamojo įstatymo knyga. 1871. Kaunas, 1935.

<sup>43</sup> Žr. Nekliudov N.A. *Rukovodstvo k osobennoj časti russkogo ugolovnnogo prava. T.2. Prestuplenija i prostupki protiv sobstviennosti*. Sankt-Peterburgas, 1876, P. 156.

<sup>44</sup> Žr. ten pat, P. 156.

Atsakomybę už turto prievartavimą šantažuojant numatė atskiras 1922 m. Rusijos Federacijos BK straipsnis. Tačiau 1926 m. priimtas BK iki tol buvusių atskirus turto prievartavimo ir šantažo straipsnius galiausiai apjungė į vieną.<sup>45</sup> 1926 m. Rusijos Federacijos BK labai tiksliai ir aiškiai suformulavo turto prievartavimo sąvoką, pirmą kartą pabrėžęs joje psichinės prievartos esmę ir nustatęs, kad turto prievartavimas – tai reikalavimas suteikti kokią nors turtinę naudą arba perduoti teisę į turtą, arba atlikti kokius nors turtinio pobūdžio veiksmus, sukeliant nukentėjusiam baimę, kad prieš jį bus panaudotas smurtas, paskelbtos jį žeminančios žinios arba sunaikintas jo turtas.<sup>46</sup>

1918 m. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, 1919 m. sausio 16 d. įstatymu Lietuvos teritorijoje buvo paliktas galioti 1903 m. Rusijos Imperijos baudžiamasis statutas<sup>47</sup>, kuriuo remiantis, tiek plėšime, tiek turto prievartavime prieš nukentėjusįjį naudojamomis prievartos priemonėmis galėjo būti ir psichinis, ir fizinis smurtas. Šias veikas, pagal minėtą įstatymą, atribojo nusikaltimo dalykas: turto prievartavimas buvo nukreiptas į turto teisę, o plėšimas - į konkretų daiktą.<sup>48</sup>

1961 m. Lietuvos TSR BK numatė dvi plėšimo ir turto prievartavimo rūšis: valstybinio (visuomeninio) ir asmeninio plėšimo bei turto prievartavimo. Plėšimais buvo laikomas valstybinio (visuomeninio) ir asmeninio turto užvaldymai, panaudojant fizinį smurtą arba grasinant jį tuoj pat panaudoti, arba kitaip atimant nukentėjusiam galimybę priešintis, o turto prievartavimais – reikalavimai perduoti valstybinį (visuomeninį) arba asmeninį turtą arba teisę į turtą, grasinant nukentėjusiam ar jo artimiesiems fiziniu smurtu, turto sunaikinimu arba nukentėjusįjį ar jo artimuosius žeminančių žinių paskelbimu.<sup>49</sup>

M. Gorbačiovo „perestroikos“ laikais besiburiančioms nusikaltėlių grupuotėms pradėjus prievartauti turtą iš „kooperatorių“ bei verslininkų, 1989 m. balandžio 21 d. įsaku, įsigaliojusiu 1989 m. gegužės 1 d., LTSR Aukščiausiosios tarybos prezidiumas sugriežtino bausmes už turto prievartavimą, papildė turto prievartavimo reglamentavimą atsakomybe už valstybinio ar visuomeninio ir asmeninio piliečių turto prievartavimus (BK 96 str. ir 150 str.) bei išplėtė turto prievartavimo dalyką, papildydamas jį atsakomybe ir už vertimą atlikti turtinio pobūdžio veiksmus ar nuo jų susilaikyti.<sup>50</sup> Pagrindinis plėšimą nuo turto prievartavimo skiriančiu požymiu

<sup>45</sup> Žr. 1926 m. Rusijos baudžiamasis kodeksas [tikrinta 2009 m. balandžio 1 d.]

<http://www.soldat.ru/files/f/0000025d.doc>

<sup>46</sup> Žr. Ugolovnij kodeks RSFSR. Moskva. 1922; Ugolovnij kodeks RSFSR. Maskva, 1943.

<sup>47</sup> Žr. Lietuvos valstybės žinios. 1919. Nr. 1-3; Kavolis M., Bieliackinas S. *Baudžiamasis statutas su papildomaisiais įstatymais, sudarytais iš Rusijos senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*. Kaunas, 1934.

<sup>48</sup> Žr. Stankevičius V. *Baudžiamosios teisės paskaitos*. Kaunas, 1925, P. 181.

<sup>49</sup> Žr. LTSR BK komentaras. Vilnius. 1989. P. 182.

<sup>50</sup> Žr. LTSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1989. Nr. 13.

buvo laikomas grasinimas turto prievartavimo metu smurtą pavartoti ne *tuoj pat*, bet po tam tikro laiko, t.y. jei nukentėjusysis per nustatytą terminą neįvykdys reikalavimo perduoti turtą.

Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, Lietuvoje kurį laiką veikė 1961 m. LTSR BK ir jame suformuluotos plėšimo bei turto prievartavimo sudėtys. Tarybiniais laikais nusikaltimai nuosavybei sudarė tik 20%, šiuo metu šis skaičius siekia 70-75%. Pagrindinis tai nulėmęs faktorius yra tai, kad tarybiniais laikais vyravo kone absoliuti politinio lojalumo ir privataus gyvenimo kontrolė ir tai varžė asmenų kėsiniimąsi į nuosavybę.<sup>51</sup>

1994 m. liepos 19 d. priėmus naują baudžiamąjį įstatymą, kuris įsigaliojo 1995 m. sausio 1 d., turtinių nusikaltimų dalijimas pagal nuosavybės rūšis, išnyko. Visi turtiniai nusikaltimai buvo įtraukti į BK skirsnį „Nusikaltimai nuosavybei“. Plėšimu buvo laikomas svetimo turto užvaldymas panaudojant fizinį smurtą arba grasinant *tuoj pat* jį panaudoti, arba kitaip atimant galimybę nukentėjusiajam priešintis. Turto prievartavimu buvo laikomas atviras, užmaskuotas paslaugų siūlymu ar kitokia forma pridengtas reikalavimas perduoti turtą, teisę į turtą arba padaryti kitus turtinio pobūdžio veiksmus ar nuo jų susilaikyti, tiesiogiai arba užuominomis grasinant panaudoti fizinį smurtą prieš nukentėjusįjį ar jo artimuosius, sugadinti ar sunaikinti jų turtą ar kitaip šantažuojant<sup>52</sup>. Plėšimo sąvoka išliko beveik nepakitusi, o turto prievartavimo sąvoka buvo išplėsta, patikslinant turto prievartavimo dalyką, reglamentuojant psichinės prievartos priemones ir įvedant nemažai aiškinamųjų požymių, tačiau buvo atsisakyta fizinio smurto skirstymo į pavojingą ir nepavojingą.

2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu, įsigaliojusiu 2003 m. gegužės 1 d., plėšimo sąvoka nesikeitė, tačiau šią veiką kvalifikavo kitokie požymiai. Turto prievartavimo sąvoka buvo sukonkretinta, papildant ją tikslesniu turtinio reikalavimo turiniu bei psichinės prievartos priemonėmis. 2007 m. birželio 28 d. įstatymu, įsigaliojusiu 2007 m. liepos 21 d., abiejų veikų sąvokos buvo papildytos nauju veikas kvalifikuojančiu požymiu – didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčiomis vertybėmis.

---

<sup>51</sup> Žr. Drakšienė A., Stauskienė E. *Nusikaltimai nuosavybei Lietuvos ir kitų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose*. Vilnius, 1998. P. 8.

<sup>52</sup> Žr. LR BK oficialus tekstas iki 1994 lapkričio mėn. 28 d.

## 2. Turto prievartavimo ir plėšimo sudėčių analizė pagal galiojančius Lietuvos Respublikos įstatymus

### 2.1. Objektas ir dalykas

#### 2.1.1. Rūšinis turtinių nusikalstamų veikų objektas ir dalykas

Plėšimo ir turto prievartavimo veikos yra numatytos XXVIII BK skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“. Šiuos nusikaltimus apėmė anksčiau galiojusio LR baudžiamojo kodekso 12 specialiosios dalies skirsnis „Nusikaltimai nuosavybei“. Pastarasis pavadinimas suponavo paprastesnį požiūrį į rūšinį turtinių nusikaltimų grupės objektą ir juo buvo laikoma nuosavybė. Kaip matyti, šiandien galiojančiame BK šios veikos yra apjungtos platesniu pavadinimu ir kelia klausimą, ar šiandien turtinės teisės bei turtiniai interesai taip pat yra laikytini rūšiniu šių nusikalstamų veikų objektu. Objekto klausimas yra labai svarbus, nes jis atskleidžia tikrąją atskirų nusikalstamų veikų grupių prigimtį, duoda politinį konkrečių nusikalstamų veikų įvertinimą<sup>53</sup>.

Mokslo doktrinoje yra skirtingi trys požiūriai į nuosavybę:

1. *nuosavybė kaip ekonominė kategorija* – nuosavybė yra laikoma esmine ekonominių santykių prielaida. Teigiama, kad kiekvienoje visuomenėje, nepaisant joje veikiančios politinės sistemos ir valstybinės sąrangos, nuosavybė visada buvo, yra ir bus ekonominiu pamatu, jos egzistavimo ir vystymosi pagrindu.<sup>54</sup>

2. *nuosavybė kaip teisinė vertybė (objektyviaja prasme)* – kaip nuosavybės objekto valdymo, naudojimo bei disponavimo juo teisių visuma, t.y. savininko turtinių teisių visuma kaip baudžiamojo įstatymo saugomas teisinis gėris.

3. *nuosavybė kaip ekonominė kategorija ir teisinė vertybė* – kaip įstatymų saugomas teisinis gėris, kurio samprata apima ir savininko valdymo, naudojimo, disponavimo teises, ir nuosavybės kaip ekonominių santykių pagrindo traktavimą.

Pastarasis nuosavybės traktavimas gali nepagrįstai praplėsti turtinių nusikalstamų veikų objekto ribas, todėl baudžiamojoje teisėje labiausiai priimtina atrodo nuosavybės traktavimas nuosavybės teisių turinio prasme.

<sup>53</sup> Filimonova A. A. *Sovetskoje zakonodatelstvo ob otvetstennosti za kražu ličnogo imuščestva*. 1954, P. 15.

<sup>54</sup> Žr. Vetrova N. I., Liapunova J. I. *Ugalovnoe pravo: osobennaja čast: učebnik*. Maskva, 2003, P. 192.

Nuosavybės teisė – tai teisė savo nuožiūra, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų, valdyti, naudoti nuosavybės teisės objektą ir juo disponuoti (subjektyviaja prasme). *Valdymas* yra suprantamas kaip konkrečių valdymo teisių visuma. Pagrindinės valdymo teisės yra: teisė turėti daiktą savo žinioje (juridine prasme) ir teisė daryti daiktui fizinį bei ūkinį poveikį. *Naudojimas* – tai gavimas iš daikto naudos, per kurią pasireiškia ekonominis jo reikšmingumas. Naudojimo teisių grupę sudaro: teisė pritaikyti daikto naudingąsias savybes savo poreikiams tenkinti, teisė gauti iš daikto pajamas ir produkciją. *Disponavimas* yra susijęs su daikto (turto) teisinio statuso keitimu. Disponavimo teisės apima teisę nustatyti daikto teisinę padėtį, nulemti jo teisinį likimą, pakeisti jo ekonominę būklę.

Turtinių nusikalstamų veikų objektas yra neatsiejamas nuo nuosavybės teisės objekto. CK 4.38 str. skelbia: nuosavybės teisės objektu gali būti *daiktai* ir *kitas turtas*. Ekonomisto prof. H. Dauderio nuomone, turtu laikytina *bet kas, kas turi vertę ir yra asmens nuosavybė*.<sup>55</sup> Toks turto apibrėžimas nenurodo, kad minima jo vertė yra būtent ekonominio pobūdžio, tačiau paprastai turtas yra suprantamas būtent šiuo aspektu. Turto sąvoka yra kur kas platesnė negu daiktų. Daiktai – tai materialūs dalykai, kurie yra pasisavinti iš gamtos arba sukurti gamybos procese.

Civilinis kodeksas nepateikia turto sąvokos apibrėžimo, tačiau jį galima rasti kai kuriuose LR įstatymuose: *turtas – kilnojamieji ir nekilnojamieji daiktai, vertybiniai popieriai ir išvestinės finansinės priemonės, kitas nematerialus turtas*<sup>56</sup>. Pastebėtina, kad įstatymų leidėjas turtą apibūdina per tą patį žodį *turtas*, – toks turto apibrėžimas LR įstatymuose iš esmės yra vertingas nebent pagrindinių turto rūšių išskaidymo prasme, tačiau definicinės funkcijos jis iš esmės neatlieka. Iš šio turto apibūdinimo galima spręsti, kad: turtas gali būti materialus ir nematerialus; materialus turtas yra skiriamas visų pirma į kilnojamą ir nekilnojamą, o nematerialus turtas – į vertybinius popierius, išvestines finansines priemones ir kitą nematerialų turtą. Akivaizdu, kad LR įstatymai turto sampratos tiksliai neapibrėžia – nėra nurodomas nei turtingumo požymis, nei ekonominės vertės išraiška, nei kitoks turto teikiamas naudos pobūdis.

Interpretuojant įstatymus kaip nuoseklią visumą, įstatymuose naudojamą turto apibrėžimą galima sulygtinti su tuo, kurį galima išvesti pagal atskiras LR civilinio kodekso normas. Viena iš civilinės teisės normų, kuri pamini turtą yra CK 4.38 straipsnyje, kuris skelbia, kad nuosavybės teisės objektu gali būti daiktai ir kitas turtas. Iš to darytina išvada, kad daiktai, kaip nuosavybės teisės objektai visais atvejais yra turtas. Gilinant toliau, galima pastebėti ir tai, kad daiktai pagal vertę yra skiriami ir į įprastą vertę turinčius, ypatingą vertę turinčius ir asmeniniais tikslais pagrįstą vertę turinčius daiktus (CK 4.11 str.). Asmeniniais tikslais pagrįstą vertę turinčių daiktų vertė priklauso nuo savybių, kurias asmuo priskiria tam daiktui dėl savo išskirtinių ryšių su tuo

<sup>55</sup> Žr. Kiršienė J. ir kt. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006, P. 37.

<sup>56</sup> Žr. LR gyventojų pajamų mokesčio įstatymas, 2 str. 28 d. (Žin., 2002, Nr. 73-3085).

daiktu, nepaisydamas naudos, kurią paprastai galima gauti iš to daikto.<sup>57</sup> Remiantis tokia įstatymuose naudojamų sąvokų analize, tarsi yra formuojama tokia įstatymų leidėjo pozicija, jog subjektyvią vertę turintys daiktai taip pat yra turtas, nors jo turtiškumas ir yra formuojamas išoriškai neakivaizdžiais ar netgi nenusipėjamaais požymiais. Tokia turto samprata gali sukelti daug problemų taikant ją baudžiamojoje teisėje.

O. Fedosiukas nepritaria subjektyvią vertę turinčių daiktų sulyginimui su ekonomine verte turinčiais daiktais, kadangi tai panaikintų bet kokias galimybes atriboti turtą nuo neturtinių vertybių.<sup>58</sup> Juk iš tiesų, tokia turto samprata potencialiu turtu laikytų absoliučiai bet koki dalyką, kuris turi šeiminingą, pavyzdžiui, akmenuką, kurį asmuo parsiveža iš kurorto atminimui. Toks turto suvokimas baudžiamojoje teisėje būtų ne tik problematiškas nustatant turtą kaip nusikaltimo dalyką, bet ir prieštarautų pamatiniams baudžiamosios teisės principams. Juk turtinėse nusikalstamosiose veikose turto vertė neretai yra nusikalstamą veiką apibrėžiantis, taip pat baudžiamąją atsakomybę privilegijuojantis arba kvalifikuojantis sudėties požymis. Jei turto kaip nusikalstamos veikos dalyko vertė būtų nulemiama vien subjektyvaus nukentėjusiojo vertinimo, tai tokiu būdu nukentėjusiajam būtų suteikta kaltininko padarytos veikos kvalifikavimo teisė, o tai labai akivaizdžiai prasilenkia su teisingumo principu baudžiamojoje teisėje. Todėl žalos, kuri yra susijusi su asmeniniais tikslais pagrįstą vertę turinčiais daiktais, atlyginimas turi būti tik civilinės teisės reguliavimo objektas kaip nematerialios žalos atlyginimo instituto taikymo sritis.

Ypatingoji daikto vertė priklauso nuo naudos, kurią asmuo gauna pats valdydamas daiktą, juo naudodamasis ar disponuodamas (CK 4.11 str. 3 d.). Pavyzdžiui, įrenginio, kuris gamykloje atlieka tarpinį vaidmenį gamybos grandinėje, pagrobimas padarytų ne tik įprastą turtinę žalą, kurią atitiktų šio įrenginio rinkos kaina. Gamyklai kaip juridiniam asmeniui (ar gamyklos savininkui), tai akivaizdžiai padarytų kur kas didesnę žalą, todėl gamyklai šio įrenginio valdymas, naudojimas bei disponavimas juo yra nepalyginamai vertingesnis.

Vis dėlto, ypatinga daikto vertė taip pat negalėtų būti nusikaltimo dalyko vertės nustatymo kriterijus baudžiamojoje teisėje, nes šio kriterijaus taikymas taip pat gali daryti nepagrįstą poveikį kaltininko veikos kvalifikavimui. Tai pasakytina visų pirma apie veikas, susijusias su neteisėtu svetimo turto užvaldymu. Juk kaltininkas į turtą paprastai kėsiasi būtent dėl įprastos to turto vertės<sup>59</sup>. Tačiau daikto ypatinga vertė gali atsispindėti veikose, į kurių sudėtį įeina padarytos žalos požymis kaip pavojingos ir neteisėtos kaltininko veikos rezultatas.

Kaip jau buvo minėta, turto sąvoka apima ne tik materialius daiktus, bet ir nematerialųjį turtą. Turto skirstymas į materialųjį (*res corporales*) ir nematerialųjį (*res incorporales*) buvo

<sup>57</sup> Žr. LR civilinis kodeksas, 4.11 str. 4 d. (Žin., 2000, Nr. 74-2262).

<sup>58</sup> Žr. Fedosiuk O. *Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, P. 70.

<sup>59</sup> Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant vagystės ir plėšimo baudžiamąsias bylas“, Teismų praktika, 2005, 1-2.

žinomas jau Romos privatinėje teisėje. Materialus turtas – tai žmogaus jutimo organais suvokiami daiktai, o nematerialus turtas yra išreikštas finansiniuose dokumentuose bei kituose intelektualinės veiklos produktuose, ir todėl yra suvokiamas ne pojūčiais, o iš sąvokų, išreikštų teisiniuose dokumentuose.<sup>60</sup> Nematerialus turtas pasižymi savybe, jog ateityje jis gali būti pakeistas į (arba gali sukurti) materialųjį turtą ar pinigus arba gali suteikti kitokią turtinę naudą, kitaip tariant, nematerialus turtas yra priemonė materialioms vertybėms įgyti. Tai gali būti, pavyzdžiui, reikalavimo teisė kreditoriniuose ar kitokiuose turtiniuose teisiniuose santykiuose, kurių objektas (reikalavimo teisė) yra nematerialus, tačiau turi aiškiai apibrėžtą ar ne visiškai apibrėžtą ekonominės vertės išraišką.

Pavyzdžiui, kreditoriaus turimos reikalavimo teisės turinys, išreikštas ekonominės vertės rodikliu – pinigais, todėl ši teisė neginčytinai yra turtinė. Kreditorius kaip šios teisės savininkas gali įgyvendinti visas nuosavybės teises į ją: reikalavimo teisės *valdymas* gali pasireikšti turėjimu atitinkamo teisinio dokumento, kuris patvirtina juridines aplinkybes, suteikiančias šiam asmeniui reikalavimo teisę; reikalavimo teisės *naudojimas* pasireiškia kreditoriui realizuojant pačią reikalavimo teisę bei su ja susijusias teises<sup>61</sup>; reikalavimo teisės *disponavimas* gali pasireikšti kreditoriui perleidžiant reikalavimo teisę tretiesiems asmenims (reikalavimo teisė gali būti civilinių sandorių objektu). Todėl tokios turtinės teisės prilyginimas nuosavybei gali atrodyti pakankamai pagrįstas. Vis dėlto, turtinės teisės kaip nuosavybės teisės objektas yra pagrįstas sutarčių teise ir prievoliniais teisiniais santykiais, taigi juos skiria esminiai prievolinės teisės ir daiktinės teisės skirtumai, teisės į tokį turtą įgijimo pagrindai, ir kitos aplinkybės.

Kaip savitas tarpinis variantas tarp nuosavybės ir turtinės teisės gali būti laikoma asmens nuosavybės teisė į nekilnojamą pagal prigimtį daiktą, kadangi nekilnojamasis turtas gali būti vertinamas dvejopai: kaip materialus objektas ir kaip turtinė teisė į jį. Kiek kitaip gali būti vertinami ir kilnojami pagal prigimtį daiktai, įstatymo pripažįstami nekilnojamais. Pavyzdžiui, laivą galima pagrobti ir tokiu būdu fiziškai jį užvaldyti, tuo tarpu žemės ar kito pagal prigimtį nemobilaus turto pagrobti neįmanoma. Tai pasakytina ir apie turtines teises – jų neteisėtas įgijimas paprastai yra susijęs su formalių teisinių procedūrų atlikimu, išskyrus nepersonalizuotas turtines teises, kurias suteikia faktinis nesuasmeninto dokumento valdymas. Todėl nuosavybės ir turtinių teisių kaip atskirų objektų atribojimas, manyčiau, yra ganėtinai pagrįstas.

Įdomu tai, kad LR autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas turtinėmis laiko ir tam tikras autoriaus teises: atgaminti, išleisti, išversti, platinti kūrinį ir kt.<sup>62</sup>. Skiriamasis šių teisių bruožas intelektualinėje nuosavybėje yra tas, kad jų savininkas (autorius) gali atlygintinai ar neatlygintinai

<sup>60</sup> Žr. Kiršienė J. ir kt. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006, P. 38.

<sup>61</sup> Su reikalavimo teise susijusi yra, pavyzdžiui, kreditoriaus teisė ginčyti skolininko sudarytus turtinius civilinius sandorius (*actio Pauliana*) pagal CK 6.66 str. įtvirtintas taisykles.

<sup>62</sup> Žr. LR autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas (Žin., 1999 Nr.50-1598), 15 straipsnio 1 dalis.

jas perleisti (suteikti) kitiems asmenims, t.y. šios teisės gali būti civilinių sandorių objektu. Pažymėtina, kad šios teisės paprastai neturi tiksliai apibrėžtos piniginės vertės išraiškos, tačiau jų valdymo, naudojimo bei disponavimo ekonominė nauda yra pakankamai aiškiai numanoma, nors ji ir nėra tiksliai apibrėžta pinigine forma.

Civilinė teisė tarp asmenų susiklosčiusius santykius skirsto į turtinius ir asmeninius neturtinius. Civilinės teisės normos reguliuoja tuos turtinius santykius, kurie susiklosto tarp laisvų asmenų, kurių nesieja tarpusavio pavaldumo ryšiai, o turtinius santykius, kurie pagrįsti įstatymu nustatytu asmenų pavaldumu vienas kitam, reglamentuoja tiek, kiek to nedaro kiti šalies įstatymai<sup>63</sup>. Todėl manyčiau, tad turtinėmis teisėmis derėtų laikyti tokias turtines teises<sup>64</sup>, kurios sukuria, pakeičia ar panaikina turtinius santykius civilinės teisės prasme, įskaitant ir tuos turtinius santykius, kuriuos reglamentuoja viešosios teisės normos.

Neturtiniai santykiai savo ruožtu yra skirstomi į asmeninius neturtinius, susijusius su turtiniais, ir asmeninius neturtinius, nesusijusius su turtiniais. Asmeninių neturtinių santykių objektas yra ne turtas, o tam tikra įgimta ar įgyta asmens savybė, kuri yra neatskiriama nuo jos turėtojo ir yra jo substancija.<sup>65</sup> Manychiau, kad neturtiniai santykiai susiję su turtiniais taip pat yra laikytini BK XXVIII skyriuje numatytų nusikalstamų veikų *bendruoju* objektu. Minėtame LR autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme numatytos turtinės teisės (15 str.) iš tiesų sukuria te turtinius santykius, o asmeninius neturtinius santykius, susijusius su turtiniais<sup>66</sup>, kadangi jie yra grindžiami autoryste. Pažymėtina, kad šie konkretūs teisiniai santykiai BK yra reglamentuoti ne prie turtinių nusikalstamų veikų, o prie nusikaltimų intelektinei ir pramoninei nuosavybei, todėl intelektinė nuosavybė bei su ja susiję turtinės teisės ir neturtinės teisės, susijusios su turtinėmis, nėra turtinių nusikalstamų veikų objektu, nors bendrąja prasme į ją įeina. Šią išlygą galima būtų prilyginti *specialiajam* turtinio pobūdžio objektui turtinių nusikalstamų veikų atžvilgiu.

Kaip matyti, dėl nenuoseklaus įstatymų leidėjo naudojamos turtinių teisių sąvokos vartojimo, jos tikrąjį turinį Lietuvos teisinėje sistemoje apibrėžti yra be galo sudėtinga. Asmens teisės, kurios yra asmeninių neturtinių teisių, susijusių su turtiniais pagrindu, nederėtų sutapatinti su turtinėmis teisėmis. Dėl jų netiesioginio „turtiškumo“, manyčiau, kad jas yra teisingiau prilyginti jų turėtojo turtiniams interesams. Turtinį interesą prilyginti nuosavybei būtų neįprasta ir teisiškai nepagrįsta, kadangi pats *interesas* negali būti nuosavybės teisės objektu. Tačiau paanalizavus turtinių interesų turinį, jame galima surasti panašumų su turtinėmis teisėmis, kurios atskirais atvejais gali būti prilygintos nuosavybės teisės objektui.

<sup>63</sup> Žr. LR Civilinis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 74-2262), 1.1 straipsnis.

<sup>64</sup> Turtinės teisės kaip civilinės teisės objektas yra daiktinės teisės, prievolinės teisės, taip pat prievolinės teisės atsirandančios iš intelektinės veiklos rezultatų (CK 1.112 str.).

<sup>65</sup> Žr. J. Kiršienė ir kt. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2006, P. 40.

<sup>66</sup> Žr. ten pat. P. 41.

Turtinį intereso turinį iš esmės atspindi tam tikrų teisėtų veiksmų atlikimas ar neatlikimas kaip asmens laisvės juos atlikti elementas, o šių veiksmų atlikimo tikslas yra tolygus asmens turtiniam interesui dėl šių veiksmų atlikimo, t.y. norui, valiai, suinteresuotumui šiuos veiksmus atlikti ar susilaikyti nuo jų atlikimo. Ši dispozityvi visuomeninių santykių sfera yra suformuota daugiausiai teisinių įgalinimų būdu, tačiau apima ir teisinius įgaliojimus bei draudimus.

Pažymėtina, kad turtiniais šiuos interesus padaro iš jų išplaukiantys numatomi objektyvios realybės pakitimai, susiję su rūpimo turto verte ar (ir) struktūra (sudėtimi, turiniu). Interesų sąryšis su turtiniais elementais gali apimti ir netiesioginį jų santykį su galimais turtiniais padariniais ar jų atsiradimo galimybe. Pavyzdžiui, svetimo prekinio ženklo naudojimas ant konkurento prekių gali pakenkti prekinio ženklo savininko reputacijai, o tai gali paveikti šių prekių vartotojus ir padaryti turtinės žalos įmonei, kurios prekiniu ženklu neteisėtai naudojasi kiti asmenys. Prekinis ženklas negali būti laikomas turtine teise, tačiau jo ryšys su turtine nauda įmonei yra akivaizdus, todėl teisėtą prekinio ženklo naudojimą galima pagrįstai laikyti jo savininko turtiniu interesu.

O. Fedosiukas siūlo turtiniais interesais vadinti *asmens suinteresuotumą (norą, valią, siekį) didinti, mažinti arba nekeisti bendros abstrakčios materialaus ir nematerialaus turto piniginės vertės arba struktūros*<sup>67</sup>. Šį apibrėžimą turbūt derėtų papildyti tuo, kad nusikalstamos veikos objektu gali būti *tik teisėti* turtiniai interesai, kadangi neteisėti asmenų turtiniai siekiai bei norai nėra ir negali būti laikomi baudžiamosios teisės saugomu teisiniu gėriu.

Manychiau, jog turtiniai interesai jų turinio prasme gali apimti turtines bei neturtines asmens laisves bei pareigas, o taip pat neturtines teises, kurių įgyvendinimas tiesiogiai ar netiesiogiai sukuria asmens siekiamus turtinius pokyčius ar jų nebuvimą arba gali lemti jų atsiradimo galimybę. Pavyzdžiui, dalyvavimas aukcione ar varžytinėse savaime turtinių pokyčių dalyvaujančiam asmeniui nesukuria, tačiau dalyvaudamas aukcione šis asmuo turi galimybę apsispręsti dėl turtinių veiksmų atlikimo, todėl asmens teisė dalyvauti aukcione ar varžytinėse yra laikytina turtiniu interesu. Formuojamas turtinių interesų apibrėžimas gal ir neturi didelio konkretumo, tačiau turtinis interesas vargu ar gali būti tiksliai apibrėžtas griežtesnėmis sąvokomis, nepagrįstai jo nesusiaurinus.

Turtinio intereso išraiškos forma taip pat galima laikyti, pavyzdžiui, kreditoriaus teisę ginčyti skolininko sudarytus sandorius (CK 6.66 str.), hipotekos kreditoriaus teisę perleisti savo eilės pirmumą patenkinti reikalavimą iš įkeisto daikto vertės kitam hipotekos kreditoriui (CK 4.190 str.) ir pan. Paminėtos kreditoriaus teisės savaime neturi jokios turtinės vertės. Šios teisės neatsiejamos nuo kreditoriaus ir negali būti atlygintinai ar neatlygintinai perleistos atskirai nuo reikalavimo teisės, t.y. negali būti savarankiškais civilinių sandorių objektais. Jos nėra susijusios

---

<sup>67</sup> Žr. Fedosiuk O. *Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, P. 73.

ir su jokia savarankiška turtine operacija, todėl šių teisių negalima laikyti turtinėmis. Vis dėlto, šių teisių realizavimas akivaizdžiai turi tikslą užtikrinti kreditoriaus turtinius reikalavimus ateityje ir yra kreditoriaus turtinių interesų užtikrinimo priemonės, taigi jos laikytinos kreditoriaus turtinio intereso objektu. Šiuo atveju kreditoriaus turtinį interesą atitinka siekis, kad jo teisėtas turtinis reikalavimas būtų patenkintas pilnai, kitaip tariant, turtinis suinteresuotumas šioje situacijoje pasižymi tuo, kad kreditorius siekia išlaikyti nepakitusią reikalavimo teisės vertę.

Nustatyti nuosavybės teisės turinio elementus (valdymą, naudojimą, disponavimą) turtiniame interese yra neįmanoma, todėl turtinių interesų negalima priskirti nuosavybei ar jai prilyginti. Taigi, nuosavybę, turtines teises ir turtinius interesus yra tikslinga laikyti savarankiškais turtinių nusikalstamų veikų rūšiniais objektais.

Tikslus nusikalstamų veikų nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams dalyko apibrėžimas yra būtina prielaida jų atskyrimui nuo kitų nusikalstamų veikų. Pačia bendriausia prasme XXVIII BK skyriuje numatytų veikų rūšinis dalykas yra turtas, t.y. į vairūs materialūs ir nematerialūs daiktai, turintys vienokią ar kitokią ekonominės vertės išraišką. Atskirų turtinių nusikalstamų veikų dalykai yra konkretinami atsižvelgiant į jų specifiką.

Turtinių nusikalstamų veikų dalykas visais atvejais kaltininkui nepriklauso nuosavybės teise ir kaltininkas nėra teisėtas to turto valdytojas. Išimtis – turto pasisavinimo (BK 184 str.) ir turto iššvaistymo (BK 184 str.) nusikalstamos veikos. Pastaraisiais atvejais kaltininkui nusikaltimo dalykas yra patikėtas ar yra jo žinioje – ši išlyga yra specialus minėtų veikų subjekto požymis turtinių nusikalstamų veikų sistemoje.

Pažymėtina, kad ne visi ekonominę vertę turintys dalykai gali būti šių nusikalstamų veikų objektu. Visų pirma, turtinių nusikalstamų veikų dalyku negali būti daiktai, kurie nėra nuosavybės teisės objektu. Šių veikų dalyku negali būti bepriežiūriai ir laukiniai gyvūnai, nepersekiojamas bičių spiečius, šeimininkiai daiktai<sup>68</sup>, išskyrus radinį ar lobį pagal BK 185 straipsnį, kadangi šie daiktai neturi šeimininko ar kito asmens kuris turėtų išskirtinę teisę į juos, tačiau faktinis šeimininkio daikto valdymas<sup>69</sup> yra pagrindas šio daikto pripažinimui turtinių nusikalstamų veikų dalyku. Šių veikų dalyku taip pat negali būti daiktai, kurie buvo palaidoti kartu su mirusiuoju, kadangi, palaidodamas daiktus su mirusiuoju, buvęs šeimininkas jų atsisako. Jų paėmimas yra kvalifikuojamas pagal BK XLV skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai mirusiojo atminimui“ teisės normas.

Daiktai pagal daiktinę teisę yra skirstomi į išimtus iš apyvartos, ribotai esančius apyvartoje ir neišimtus iš apyvartos. Turtinių nusikalstamų veikų dalyku gali būti tik neišimti iš apyvartos

<sup>68</sup> Bešeimininkiu daiktu laikomas daiktas, kuris neturi savininko arba kurio savininkas nežinomas (CK 4.57 str.).

<sup>69</sup> Pavyzdžiui, CK 4.61 – 4.63 straipsniai numato radinio administravimo taisykles ir terminus. Šių daiktų administravimo faktas pagrindžia šio daikto savininko, jį radusio asmens arba valstybės teisę į tą daiktą, todėl šie bešeimininkiai daiktai gali būti turtinių nusikalstamų veikų dalyku.

daiktai. Ribotai esantys apyvartoje ir iš apyvartos išimti daiktai yra kituose BK skyriuose numatytų nusikalstamų veikų dalyku. Turtinių nusikalstamų veikų dalyku taip pat negali būti dokumentai, spaudai, mokėjimo kortelės ir kitokie mokėjimo instrumentai – šie daiktai yra kituose BK skyriuose numatytų veikų dalyku, o jų pagrobimas, esant subjektyviesiems veikos požymiams, gali būti pripažintas rengimusi padaryti atitinkamą nusikaltimą.

### **2.1.1. Turto prievartavimo ir plėšimo objektas ir dalykas**

Ir turto prievartavime ir plėšime yra kėsinamasi daugiau negu į vieną baudžiamojo įstatymo saugomą teisinį gėrį. Pagrindinis ir tiesioginis šių nusikalstamų veikų objektas, kurį pagrindžia ir šių veikų darymo tikslas, sutampa su rūšiniu turtinių nusikalstamų veikų objektu – nuosavybe, turtinėmis teisėmis ir turtiniais interesais. Vis dėlto, pažymėtina, kad turto prievartavimo pagrindinis objektas su rūšiniu objektu sutampa pilnai, tuo tarpu pagrindiniu plėšimo objektu gali būti tik nuosavybė siaurąja prasme. Turtinės teisės ir turtiniai interesai nėra plėšimo objektu, o kėsinimasis į šiuos teisinius gėrius gali nulemti kaltininko veikos kvalifikavimą kaip turto prievartavimą.

Svetimo turto užvaldymas plėšimo būdu ypatingas tuo, kad nusikaltimo tikslui pasiekti yra daromas ne vien tik turtinis nusikalstamas poveikis nukentėjusiajam, pagrobiant nukentėjusiajam priklausantį ar jo teisėtai valdomą turtą. Plėšime visada yra kėsinamasi ir į papildomą objektą, kuris, priklausomai nuo kaltininko pasirinkto veikimo būdo, gali būti asmens gyvybė, sveikata, laisvė ir neliečiamumas. Kadangi šių teisinių gėrių pažeidimas yra numatytas plėšimo sudėtyje, jos objektyvioji pusė apima ir tam tikras nusikalstamas veikas, kurios savarankiškai saugo šiuos papildomus plėšimo objektus. Plėšimo sudėtis pilnai apima: fizinio skausmo sukėlimą ar nežymų sveikatos sutrikdymą (BK 140 str.), nesunkų sveikatos sutrikdymą (138 str.), grasinimą nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimą (BK 145 str.), neteisėtą laisvės atėmimą (BK 146 str.), žmogaus veiksmų laisvės varžymą (BK 148 str.), neteisėtą asmens būsto neliečiamumo pažeidimą (BK 165 str.).

Turto prievartavimo objektyvioji pusė yra kur kas labiau apibrėžta - ji pasireiškia vertimu nukentėjusįjį pasielgti prieš savo valią ir atlikti kaltininko reikalaujamus turtinio pobūdžio veiksmus. Iš to matyti, kad turto prievartavimo objektu visais atvejais yra ir asmens apsisprendimo laisvė, kadangi kaltininkas kėsinaisi į nukentėjusiojo teisę elgtis pagal savo valią, versdamas jį vykdyti teisėto pagrindo neturinčius turtinio pobūdžio kaltininko reikalavimus. Priklausomai nuo kaltininko pasirinktų veikos būdų psichiniam poveikiui sustiprinti, jis gali pasikėsinti ir į kitus teisinius gėrius: asmens gyvybę, sveikatą, laisvę ir neliečiamumą, garbę ir

orumą. Turto prievartavimo sudėtis apima šias savarankiškas nusikalstamas veikas: fizinio skausmo sukėlimą ar nežymų sveikatos sutrikdymą (BK 140 str.), nesunkų sveikatos sutrikdymą (138 str.), grasinimą nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimą (BK 145 str.), neteisėtą laisvės atėmimą (BK 146 str.), žmogaus veiksmų laisvės varžymą (BK 148 str.), turto sunaikinimą ar sugadinimą (BK 187 str.).

Nuosavybės forma neturi reikšmės nei plėšimo, nei turto prievartavimo dalykui: ir privati, ir viešoji, ir mišri. Plėšimo dalykas kaltininkui visada yra svetimas, – tai toks turtas, kuris kaltininkui nepriklauso nuosavybės teise ir į kurį jis neturi kitokių teisių. Plėšimo dalyku gali būti tik materialus turtas – įvairūs ekonominę vertę turintys dalykai, kurie turi atitinkamus fizinius parametrus (gabaritus, svorį, skaičių, kiekį). Plėšimo dalyku gali būti ne bet koks materialus turtas, o tik kilnojamas turtas, – toks, kurį kaltininkas gali paimti ir nusinešti ar kitaip pagrobtą turtą pergabenti (tai gali būti namų apyvokos daiktai, transporto ir gamybos priemonės, asmeniniai daiktai, pinigai, vertybiniai popieriai<sup>70</sup>).

Nors įstatymas laivus ir orlaivius, kuriems yra privaloma teisinė registracija, prilygina nekilnojamiems daiktams, šie daiktai iš esmės taip pat gali būti plėšimo dalyku, kadangi juos kaip transporto priemones yra nesudėtinga pergabenti iš vienos vietos į kitą. Pažymėtina, kad šiems daiktams nekilnojamų daiktų statusas yra suteiktas ne dėl kažkokių „nekilnojamumo savybių“, o dėl ypatingo ekonominio statuso, kurį nulemia jų vertė<sup>71</sup>.

Turto prievartavimo dalykas yra nepalyginamai platesnis – juo gali būti ir nekilnojamas turtas, turtinės teisės (prievolės), turtinio pobūdžio veiksmai. O Fedosiukas turto prievartavimo dalyką apibendrintai vadina „turtine nauda“. Nors toks turto prievartavimo dalyko vertinimas, atrodo, yra formuojamas subjektyviaja prasme, galima pripažinti, jog toks turto prievartavimo dalyko įvardijimas iš esmės gali apimti visas šios veikos dalyko variacijas. Turto prievartavimo dalyką galima suskirstyti į tris rūšis: į turtą, turtines teises bei kitus turtinio pobūdžio veiksmus.

Turtas kaip turto prievartavimo dalykas beveik sutampa su plėšimo dalyku. Turtas šio straipsnio dispozicijoje yra naudojamas siaurąja prasme, kalbant tik apie kilnojamus *pagal įstatymą* dalykus, t.y. tuos daiktus, kuriuos nukentėjusysis gali kaltininkui ar kitam asmeniui *perleisti, juos perduodamas*. Ši turto prievartavimo dalykų grupė ypatinga tuo, kad jos įgijimas iš esmės nereikalauja teisinio pobūdžio veiksmų atlikimo, o šių daiktų įgijimo momentas gali būti siejamas su šių daiktų perdavimo įgijėjui momentu<sup>72</sup>. Tuo tarpu laivai ir orlaiviai, kaip kilnojami pagal prigimtį, tačiau įstatymo pripažįstami nekilnojamais, turtui kaip šios veikos dalykui pagal turto prievartavimo normos dispoziciją nepriskiriami.

<sup>70</sup> Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant vagystės ir plėšimo baudžiamąsias bylas“, Teismų praktika, 2005, 1-2.

<sup>71</sup> Žr. Nekilnojamojo daikto pirkimo-pardavimo sutarties ypatumai - naujienos, nuorodų katalogas, straipsniai - Vakarai.LT informacinis Lietuvos portalas [tikrinta 2009m. balandžio 17 d.] <http://www.vakarai.lt/article.php?id=93>

<sup>72</sup> Žr. LR CK 4.49 str. 1 d. (Žin., 2000, Nr. 74-2262).

Daiktai, kuriems įstatymas taiko nekilnojamų daiktų teisinį režimą priklauso antrajai turto prievartavimų dalykų grupei, – turtinėms teisėms. Nekilnojamiesiems pagal įstatymą daiktams yra nustatyta privaloma registracija (CK 4.253 str. 1 d.), todėl net ir kilnojamų pagal prigimtį daiktų, kuriuos įstatymas pripažįsta nekilnojamais, valdymas, naudojimas bei disponavimas jais yra įmanomas tik įregistravus šias teises viešajame registre. Pažymėtina ir tai, kad turtinės teisės kaip turto prievartavimo dalykas yra platesnės apimties negu vien asmens teisė į turtą.

Manychiau, kad turtinės pareigos nėra laikytinos atskira turto prievartavimo dalykų grupe, kadangi turtinė pareiga šioje veikoje priklauso ne nukentėjusiajam, o kaltininkui arba kitam asmeniui, tuo tarpu nukentėjusiajam priklauso turtinė (reikalavimo) teisė, kurią ir atitinka kito asmens turtinė pareiga. Taigi, nukentėjusiojo vertimas atleisti nuo turtinės pareigos iš tiesų yra vertimas nukentėjusįjį atsisakyti jo turimos turtinės teisės, kuri kažkam sukuria turtinę prievolę.

Kitokio pobūdžio turtiniai veiksmai kaip trečiajai turto prievartavimo dalykų grupei iš esmės yra priskirtini tokie veiksmai, kurie daro poveikį nukentėjusiojo turtiniams interesams (priverstinis nedalyvavimas aukcione ar varžytinėse, verslo susitikime ir pan.). Turtinių interesų sampratos bei jų turinio ypatumai jau buvo aptarti ankstesnėje darbo dalyje. Kitokio pobūdžio turtiniai veiksmai turto prievartavime, – tai tokie veiksmai, kurių atlikimas ar neatlikimas sukuria kaltininkui ar kitam asmeniui naudingus turtinio pobūdžio pakitimus aplinkoje.

## **2.2. Objektyviosios pusės elementai**

### **2.2.1. Bendrieji veikų ypatumai**

Turto prievartavimas ir plėšimas gali būti padaromi tik veikimu, t.y. tik aktyviais ir tikslingais kaltininko veiksmais. Objektyviosios pusės rezultatas plėšime yra svetimo turto pagrobimas, t.y. tyčinis, neteisėtas ir neatlygintinas svetimo turto fizinis užvaldymas, atimantis iš asmens galimybę valdyti, naudotis ir disponuoti jam priklausančiu turtu<sup>73</sup>. Neteisėtumas reiškia, kad kaltininkas neturi nei tikros, nei ginčijamos, nei tariamos teisės į grobiamą turtą, o neatlygintinumas, – kad kaltininkas turtą užvaldo visiškai neatlygindamas nukentėjusiajam jo vertės, arba ją atlygindamas aiškiai neteisingai. Plėšimo baudžiamosios teisės norma numato tris kaltininko veikimo būdus svetimam turtui pagrobti: fizinio smurto panaudojimą, grasinimą jį tuoj pat panaudoti, kitokią galimybės nukentėjusiajam priešintis atėmimą. Turtinių nusikalstamų veikų sistemoje pagrobimo veikomis paprastai yra laikytinos tik vagystė ir plėšimas. Turto

---

<sup>73</sup> Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant vagystės ir plėšimo baudžiamąsias bylas“, Teismų praktika, 2005, 1-2.

prievartavimui svetimo turto pagrobimas nėra būdingas, t.y. kaltininkas paprastai pats nepaima turto iš nukentėjusiojo, nes pati turto prievartavimo veika pasireiškia ne turto paėmimu, o vertimu nukentėjusį patį perduoti turtą ar atlikti kitokius turtinio pobūdžio veiksmus.

Kadangi plėšimo sudėtyje taip pat yra numatytas psichinės prievartos vartojimas kaip svetimo turto pagrobimo priemonė, kyla klausimas, ar ši veika nepersikerta su turto prievartavimo objektyviaja puse. Manychiau, jog šios veikos yra pakankamai skirtingos, kad jas būtų galima atriboti pagal objektyviusios veikos požymius ir pagal kaltininko tyčios kryptingumą, t.y. subjektyviusios nusikalstamos veikos požymius. Nors ši darbo dalis yra skirta objektyviosios pusės požymių analizei, visiškas subjektyviosios pusės požymių ignoravimas neleistų visapusiškai atskleisti tiriamų veikų esmės.

Turto prievartavimas yra priskirtinas nusikalstamų veikų, susijusių su vertimu nukentėjusį pasielgti prieš savo valią, grupei. Skiriamasis šių veikų požymis yra psichinės prievartos naudojimas prieš nukentėjusį, siekiant palenkti jį elgtis pagal kaltininko valią. Iš vienos pusės, kaltininkui grasinant tuoj pat panaudoti fizinį smurtą, jo pareikštas reikalavimas nukentėjusiajam atiduoti turtą geruoju, turi kur kas daugiau panašumų su turto prievartavimu negu su plėšimu. Iš kitos pusės, tokia veika neretai gali atitikti ir plėšimo sudėtį. Manychiau, kad teisingam tokios kaltininko veikos kvalifikavimui yra reikšmingi du momentai.

*Pirma*, yra svarbu tai, ar nukentėjusysis turi nusikaltimo dalyką kartu su savimi. Jei kaltininko reikalaujamas turtas yra pas nukentėjusį ar yra šalia jo, ar kaltininko įsitikinimu nukentėjusysis gali nusikaltimo dalyką perduoti tuoj pat<sup>74</sup>, tai toks kaltininko pareikštas reikalavimas labiau atitinka plėšimo sudėtį. Tokia išvada yra darytina dėl to, kad nukentėjusiajam neįvykdžius kaltininko reikalavimo, šis gali realizuoti savo grąsinimus su tikslu pagrobti nusikaltimo dalyką, nepaisydamas nukentėjusiojo valios. Kaltininko pareikštas reikalavimas tokiu atveju tėra „trumpesnis kelias“ kaltininkui pagrobti svetimą turtą, o nukentėjusiojo apsisprendimas tenkinti ar netenkinti kaltininko jam pareikštą turtinį reikalavimą tampa nereikšmingu, kadangi tai nenutraukia kaltininko veiksmų ir negali jam užkirsti kelio į svetimo turto pagrobimą.

Nukentėjusiojo atsisakymas vykdyti kaltininko pareikštą reikalavimą turto prievartavime taip pat negarantuoja, jog kaltininkas susilaikys nuo tolimesnių veiksmų ir atsisakys savo reikalavimo. Po nukentėjusiojo atsisakymo kaltininkas turto prievartavime pareikštus grąsinimus gali realizuoti pilnai arba iš dalies, o tokie jo veiksmai gali būti besitęsiančios psichinės prievartos forma prieš nukentėjusį. Vis dėlto, net ir tokiu atveju, be nukentėjusiojo paklusnaus bendradarbiavimo, kaltininkas negali vien tik savo jėgomis užvaldyti svetimo turto. Kitaip tariant,

---

<sup>74</sup> Nusikaltimo dalyko perdavimas tuoj pat nereiškia, kad nukentėjusysis jį gali perduoti iškart po kaltininko pareikšto reikalavimo. *Tuo pat* apima tą laiko tarpą, kurio metu kaltininkas nepertraukiamai gali realizuoti savo grąsinimus.

nukentėjusiojo atsisakymas veikti pagal kaltininko valią turto prievartavime užkerta kaltininkui kelią iki nusikaltimo dalyko.

Šis požymis puikiai atspindi tokioje situacijoje<sup>75</sup>: T. T. neturėdamas teisėto pagrindo, pavartodamas psichinę prievartą, t. y. grasindamas pavartoti fizinį smurtą, bei jį pavartodamas prieš nukentėjusįjį D. S., atvirai reikalavo, jog nukentėjusysis D. S. perduotų savo turtą – 6 000 eurų, bei tais pačiais veiksmais, atimdamas galimybę priešintis, pagrobė svetimo turto, kurio vertė 1 372,25 Lt. Pagrobęs šį turtą T. T. pirminio reikalavimo neatsisakė ir, naudodamas psichinę prievartą, reikalavo iš nukentėjusiojo perduoti 6 000 eurų sumą dalimis, jei pastarasis jos negali sumokėti iš karto. Šioje situacijoje, kaltininkas, pasinaudodamas įgyta nukentėjusiojo kontrole, pagrobė šalia nukentėjusiojo buvusį 1 372,25 Lt vertės turtą, nepaisydamas pastarojo valios jį atiduoti, – tai pilnai atitinka plėšimą. Kaltininko reikalaujamų 6 000 eurų nukentėjusysis neturėjo su savimi, taigi kaltininkas negalėjo taip pat savavališkai šio turto pagrobti, – nukentėjusiojo atsisakymas tenkinti šį reikalavimą atėmė iš kaltininko galimybę šį turtą užvaldyti, taigi šie kaltininko veiksmai atitinka turto prievartavimą.

*Antra*, atibojant šias veikas yra svarbus subjektyviosios pusės turinys. Jei kaltininkas pareikšdamas reikalavimą atiduoti turtą turi konkretų tikslą šį turtą užvaldyti *tuoj pat*, žinodamas ar numanydamas, kad nusikaltimo dalykas yra pas nukentėjusįjį ar šalia jo, tuomet tokia kaltininko veika kvalifikuotina per plėšimo baudžiamosios teisės normą. Šis momentas gali būti reikšmingas kvalifikuojant nebaigtos plėšimo veikos atvejus. Tuo atveju, kai kaltininkas savo veiksmais siekia ne įgyti nusikaltimo dalyką *tuoj pat*, o vien išgauti jo sutikimą tai padaryti, tai tokia kaltininko veika kvalifikuotina kaip turto prievartavimas. Pastaruoju atveju yra nesvarbu, ar kaltininkas nukentėjusiajam pareikštus grąsinimus ketina realizuoti *tuoj pat* ar ateityje. Minėtoje situacijoje, kaltininko reikalavimas perduoti pinigų sumą arba iš karto, arba dalimis, suteikė D. S. pasirinkimo laisvę, o tai akivaizdžiai parodo, kad T. T. siekė nukentėjusiojo sutikimo patenkinti jo reikalavimą apskritai, o ne įgyti reikalaujamą sumą būtent *tuoj pat*.

Derėtų pažymėti, kad, kaltininkui naudojant psichinę prievartą plėšime, kaltininkas gali imtis smurtinių veiksmų ne prieš nusikaltimo dalyko valdytoją, o prieš kitą, šalia nukentėjusiojo (t.y. plėšimo dalyko valdytojo) esantį asmenį, tokiu būdu darydamas psichinį poveikį nukentėjusiajam (turto valdytojui) ir versdamas jį atiduoti kaltininko reikalaujamą turtą. Manychiau, kad tokiu atveju, taip pat derėtų vadovautis aukščiau paminėtais kriterijais, kurių kompleksinis taikymas suformuluoja taisyklę: *jei nukentėjusiojo atsisakymas perduoti kaltininkui turtą objektyviai neatima pastarajam galimybės realizuoti jo turėtą tyčią pagrobti turtą tuoj pat, tai kaltininko veika kvalifikuotina kaip plėšimas*. Mano manymu, būtent tame ir slypi tikrasis šių dviejų veikų tarpusavio atibojimas, kadangi galimybės turtą užvaldyti

---

<sup>75</sup> Žr. Lietuvos Apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A – 77/2008.

priklausomumas nuo nukentėjusiojo „pagalbos“ charakterizuoja ir veikos būdus, kuriais kaltininkas gali savo užsibrėžtą tikslą pasiekti, kitaip tariant, tame slypi tikroji atitinkamo veikos būdo pasirinkimo esmė. Vis dėlto, atibojant plėšimą nuo turto prievartavimo, yra svarbūs ir kiti šių sudėčių skirtingumai, o šią taisyklę yra tikslinga taikyti, kai padaryta veika atitinka ir plėšimo ir turto prievartavimo sudėtį. Pažymėtina, kad paminėtu atveju, kai plėšimo metu kaltininkas daro fizinį poveikį ne nusikaltimo dalyko valdytojui, tokie jo veiksmai visais atvejais neįeina į plėšimo sudėtį, o kaltininko veika kvalifikuotina kaip idealioji nusikalstamų veikų sudėtis.

Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad „svetimo turto užvaldymo *tuoj pat*“ požymis nėra tapatus „grasinimui *tuoj pat* panaudoti fizinį smurtą“. Vis dėlto, grasinimo realizavimo momentas taip pat gali būti šių veikų atibojimo kriterijumi. Atvejai, kuomet kaltininkas pareiškia nukentėjusiajam grasinimus, kurių jis neketina ar negali realizuoti *tuoj pat*, neatitinka plėšimo sudėties, todėl tokiu atveju, esant likusiems šios sudėties požymiams, kaltininko veika gali būti kvalifikuotina tik kaip turto prievartavimas.

### **2.2.2. Prievartos pobūdis ir tikslas turto prievartavime ir plėšime**

Prievarta yra būdinga tiek plėšimo, tiek turto prievartavimo veikai, kadangi ir vienu, ir kitu atveju kaltininkas turinės naudos siekia panaudodamas fizinę arba psichinę prievartą. Plėšimo atveju šie kaltininko veiksmai visais atvejais yra nukreipti į asmenį: prieš jį panaudojamas fizinis smurtas; grasinama *tuoj pat* jį panaudoti; iš jo kitaip atimama galimybė pasipriešinti (nukentėjusysis surišamas, įkalinamas atskiroje patalpoje, prieš jo valią apsvaiginamas ir pan.) – tokiu būdu yra kėsiamasi į nukentėjusiojo gyvybę, sveikatą, neliečiamumą, laisvę. Šie kaltininko veiksmai gali būti nukreipti ne tik tiesiogiai į nusikaltimo dalyko valdytoją, bet ir netiesiogiai – atliekant ar grasinant *tuoj pat* atlikti smurtinius veiksmus nusikaltimo darymo metu šalia esančiam asmeniui, kurio saugumui nusikaltimo dalyko valdytojas nėra abejingas. Plėšimo metu darant nusikalstamą poveikį ne nukentėjusiajam, o šalia esančiam asmeniui, gali būti imamasi smurto arba grasinama *tuoj pat* jį panaudoti, tuo tarpu galimybės priešintis atėmimas iš asmens, kuris nėra plėšimo dalyko valdytojas, negalėtų būti tinkamas būdas plėšimo tikslui pasiekti, kadangi priešinimasis turto pagrobimui plėšimo sudėtyje yra svarbus tik faktiniam nusikaltimo dalyko valdytojui.

Turto prievartavimo atveju neteisėti kaltininko veiksmai taip pat gali būti nukreipti tiesiogiai į nukentėjusįjį ir netiesiogiai (t.y. darant ar grasinant daryti fizinį poveikį ne nukentėjusiajam), tačiau netiesioginio poveikio būdų yra daugiau negu plėšime. Nukentėjusįjį taip pat gali būti bandoma paveikti darant ar grasinant padaryti įstatymų leidėjo numatytą

nusikalstamą poveikį turtui (jį sunaikinti ar sugadinti) arba grasinant paskelbti nukentėjusiajam nepageidaujamą informaciją (šantažas) ar kitu būdu, kurio neapima paminėta psichinė prievarta. Šantažo atveju kaltininko veiksmai į nukentėjusią yra nukreipti grasinant paveikti trečiųjų asmenų sąmonę, paskleidžiant jiems kompromituojančią (nukentėjusiajam žalingą) informaciją apie nukentėjusią, kurios atskleidimas pastarajam yra nepageidautinas – šiuo būdu paprastai yra kėsiniama į nukentėjusiojo garbę ir orumą.

Plėšimo atveju kaltininkas atlieka ar grasina atlikti tik smurtinio pobūdžio veiksmus: fizinio smurto panaudojimas, grasinimas tuoj pat jį panaudoti, galimybės pasipriešinti atėmimas. Smurtiškumą charakterizuoja tai, kad šie veiksmai yra šiurkštūs<sup>76</sup> ir yra fiziškai žalojančio pobūdžio. Fizinio smurto panaudojimas turto prievartavime, taip pat laisvės atėmimas yra šią veiką kvalifikuojantys požymiai. Turto prievartavime paminėtos veikos naudojamos tik kaip psichinės prievartos prieš nukentėjusią priemonės. Galima pastebėti, kad turto prievartavime kaltininkas gali grasinti imtis ne tik smurtinio, bet ir nesmurtinio pobūdžio veiksmų (pavyzdžiui, nepageidautinos informacijos atskleidimas), tuo tarpu plėšime psichinė prievarta visais atvejais yra paremta grasinimu tuoj pat panaudoti smurtą ir tik fizinį.

Žvelgiant į nekvalifikuotas šių nusikaltimų sudėtis (į šių nusikaltimų sudėtis siaurąja prasme), plėšime naudojamos prievartos pobūdis yra platesnis ir apima ne tik psichinę prievartą, bet ir aiškiai materialias pasekmes turintį smurtinį veikimą. Iš kitos pusės, įvertinus ir šių veikų kvalifikuojančius požymius (t.y. vertinant šių veikų sudėtis plačiąja prasme), turto prievartavimo objektyvioji pusė yra platesnė. Ji gali būti įgyvendinta ne tik faktiškai panaudojant plėšimui būdingus smurtinius veikimo būdus, bet ir panaudojant šantažą, sugadinant ar sunaikinant turtą, naudojant kitokią psichinę prievartą. Apskritai paėmus, psichinės prievartos būdai turto prievartavime yra neriboti, todėl bet kokia panaudota psichinė prievarta prieš nukentėjusią, jeigu ji nėra susijusi su grasinimais tuoj pat panaudoti fizinį smurtą, gali būti pagrindu veiką kvalifikuoti kaip turto prievartavimą, jeigu tokiu būdu nukentėjusysis yra verčiamas atlikti turto pobūdžio veiksmus.

Tiek plėšime, tiek turto prievartavime, yra svarbūs kaltininko grasinimų tikrumas ir realumas. Grasinimai – tai šiurkštus psichinis poveikis kitam žmogui, verčiant jį bijoti tolesnių grasinančiojo veiksmų.<sup>77</sup> Grasinimų tikrumas yra sietinas su tuo, ar kaltininkas apskritai gali įgyvendinti pareikštus grasinimus (t.y. ar grasinimas yra tikras, o ne tariamas), o realumas – su tuo, ar kaltininkas savo grasinimus gali įgyvendinti čia ir dabar, t.y. grasinimo realizavimas privalo priklausyti nuo grasinančiojo valios.

---

<sup>76</sup> Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas (Keinys St. ir kt. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, P. 718) *smurtą* apibūdina kaip šiurkščią prievartą.

<sup>77</sup> Žr. Kostrov G., Hadisov G. *Spornye voprosy kvalifikacii vymogatelstva*. Mahačkala: Pravovoje regulirovannije obščestvenych otnošenij, 1983, P. 125.

Abiejų kriterijų vaidmuo yra reikšmingas visų pirma pagal nukentėjusiojo suvokimą. Pavyzdžiui, kaltininkui demonstruojant netikrą ar neveikiantį šaunamąjį ginklą, tokiu būdu išreikšti jo grasinimai nukentėjusiajam tikrumo ir realumo, objektyviai žiūrint, neturi, tačiau to nežinodamas nukentėjusysis kaltininko grasinimus suvokia kaip tikrus, realius ir pavojingus. Šia prasme aiškiai matyti, kad faktinis grasinimo įgyvendinamumas nėra būtinas plėšimo ir turto prievartavimo nusikaltimų sudėčių požymis. Iš kitos pusės, klaidingas nukentėjusiojo suvokimas dėl grasinimo pareiškimo fakto taip pat negali sukurti nusikalstamos veikos sudėties, todėl subjektyvi nukentėjusiojo reakcija nėra pakankamas šio sudėties požymio buvimo nustatymo kriterijus. Grasinimo pobūdį reikia pabandyti įvertinti ir objektyviai, pagal grasinimo gebėjimą paveikti vidutinės drąsos ir jautrumo žmogų.

Kaltininko grasinimas neprivalo būti tiksliai apibrėžtas – konkrečių neigiamų padarinių nenurodymas nereiškia, kad nukentėjusiajam nėra grasinama. Paprasčiausias pasakymas „bus blogai“ ar „visko gali atsitikti“ gali būti pripažinti grasinimu, atsižvelgiant į kitas reikšmingas aplinkybes. Todėl teisingai įvertinti grasinimo tikrumą, realumą bei jo turinį gali būti pakankamai sudėtinga. O. Fedosiukas išskiria 4 grasinimo realumo vertinimo aspektus<sup>78</sup>, kurie gali palengvinti grasinimo realumo bei tikrumo nustatymą byloje:

1. *Įvykio kontekstas* – šis aspektas vertina paties grasinimo ypatumus (pagrindo teisėtumą, grasinimo tikslingumą); grasinimo sąryšį su ankstesniais (analogiškais ar panašiais) įvykiais; reikalavimo, grindžiamo grasinimu mastą ir pan. Dažnai šis aspektas paliečia ne tik grasinimo realumo tačiau ir jo turinio klausimus;
2. *Išorinės įvykio aplinkybės* – grasinančiojo (grasinančiųjų) ypatumai (kiek jų buvo, kokie jie buvo); įvykio vieta ir laikas; panaudotos priemonės bei įrankiai ir pan. Šios aplinkybės geriausiai padeda įvertinti grasinimo tikrumą;
3. *Aplinkybės, apibūdinančios kaltininko asmenybę ir jo ankstesnius santykius su nukentėjusiuoju* – kaltininko reputacija (teistumas, charakterio bruožai, veiklos metodai, priklausymas nusikalstamai grupei); kaltininko santykiai su nukentėjusiuoju (ar pažįsta, ar turėjo ankstesnių konfliktų). Tai padeda įvertinti objektyvųjį grasinimo realumą ir nukentėjusiojo subjektyvaus vertinimo motyvus;
4. *Kaip grasinamasis suvokė kaltininko veiksmus ir kaip jis elgėsi situacijoje* – nukentėjusysis yra kaltininko bauginimų objektas, todėl jo liudijimai gali atkreipti dėmesį į kitais grasinimo vertinimo aspektais neapčiuopiamas subtilybes, kurios gali charakterizuoti ir grasinimo tikrumą, ir realumą, ir jo turinį.

Grasinimo tikrumas ir realumas suteikia pagrindą nukentėjusiajam bijoti, kad grasinimas bus realizuotas. Psichinės prievartos vartojimu nukentėjusiajam sukelta baimė yra kaltininko

---

<sup>78</sup> Žr. Fedosiuk O. *Turto Prievartavimas ir jo kvalifikavimas*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, P. 117-119.

nusikalstamos veikos įgyvendinimo priemonė ir sąlyga. Nukentėjusiojo baimė suteikia kaltininkui galimybę kontroliuoti nukentėjusį ir tokiu būdu užtikrinti jo daromos nusikalstamos veikos sėkmingumą. Siekdamas išvengti kaltininko grasinimų realizavimo, nukentėjusysis privalo jam paklusti.

Pažymėtina, kad grasinimas ir plėšimo, ir turto prievartavimo atveju yra juridškai reikšmingas ne rezultato (baimės sukėlimo), o proceso (bauginimo veikos) prasme – tai, kad nukentėjusysis nepabūgsta grasinimų ir sėkmingai pasipriešina bandančiam apiplėšti asmeniui ar nepabūgęs turto prievartautojo grasinimų kreipiasi į policiją ir nevykdo pareikštų reikalavimų, nereiškia, kad nukentėjusysis nebuvo bauginamas. Pažymėtina ir tai, kad bauginimo procesas objektyviai gali pasireikšti ne vien tik baimės jausmo kėlimu kitam žmogui, bet ir jo baimės palaikymu, kai pati baimė atsirado ne dėl grasinančiojo elgesio.<sup>79</sup> Juridškai reikšmingas yra bauginimo tikslingumas, kuris ne tik charakterizuoja veikos nusikalstamumą, bet ir kaltininko tyčios kryptingumą.

Plėšime psichinės prievartos pobūdis yra griežtai apibrėžtas laike – grasinama *tuoj pat* panaudoti fizinį smurtą. Tai reiškia, kad plėšime kaltininko grasinimas prieš nukentėjusį imtis fizinio smurto turi būti įmanomas kaltininkui realizuoti čia pat, bet kuriuo metu po grasinimų išreiškimo nukentėjusiajam momento. Turto prievartavimo baudžiamosios teisės normos dispozicija grasinimo realizavimo laike neapibrėžia, todėl darytina išvada, kad prievartaujant turą pareikšti grasinimai gali būti realizuojami ir *tuoj pat*, ir ateityje. Remiantis tokia šių nusikalstamų veikų reglamentacija galima konstatuoti, kad padarytoje nusikalstamoje veikoje esant ir plėšimo, ir turto prievartavimo sudėčių požymiams, grasinimo realizavimo laike požymio *tuoj pat* trūkumas veiką kvalifikuotą kaip turto prievartavimą.

Tais atvejais, kai kaltininkas grasina ne fizinio smurto panaudojimu, o, pavyzdžiui, *tuoj pat* sunaikinti ar sugadinti turtą, veika kvalifikuotina kaip turto prievartavimas, kadangi plėšimo sudėtis nenumato naikinančio poveikio turtui kaip psichinės prievartos formos. Be to, turto prievartavimui yra kur kas labiau būdingas grasinimo realizavimas ateityje. Grasinimai blogiu ateityje reiškia, kad turto prievartautojas neketina įgyvendinti grasinimų *tuoj pat*, – priešingai, jis gali nustatyti terminą pareikšto turtinio reikalavimo įvykdymui, baugindamas tuo, kad duotam terminui suėjus, grasinimai bus įgyvendinti.<sup>80</sup>

Grasinimo įgyvendinimo laike kriterijus yra vienas labiausiai pavykusių teisės praktikoje, kuomet yra norima atriboti plėšimo ir turto prievartavimo nusikaltimus. Iš kitos pusės šis kriterijus neretai sukelia sunkumų jį taikant. Didžiausi sunkumai kyla, kuomet veika nėra momentinė (sąlyginai trumpa), o užsitęsia laike. Pavyzdžiui, nukentėjusysis su savimi neturi

<sup>79</sup> Žr. Fedosiuk O. *Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, P. 107.

<sup>80</sup> Žr. Nekliudov N. A. *Rukavodstvo k osobenoj časti ruskavo ugalovnavo prava*. T. 2. Prestuplenija i prostupki protiv sobstvenosti. Sankt Peterburgas, 1876, P. 642.

nusikaltimo dalyko, kurį norėjo iš jo atimti jį užpuolę kaltininkai, todėl pastarieji nuveža nukentėjusį iki daikto buvimo vietos, iki kurios reikia važiuoti 3 valandas; atvykus, į vietą kaltininkai nusikaltimo dalyką pasiima. Tokiu atveju dažnai kyla klausimas, ar už 3 valandų realizuotas grasinimas vis dar galėtų būti laikomas įgyvendintu tuo pat. Atsakymas į šį klausimą gali nulemti veikos kvalifikavimą kaip plėšimą arba kaip turto prievartavimą.

I. Foinickis bando kaip atskirą plėšimo ir turto prievartavimo veikų atribojimo kriterijų pateikti „nukentėjusiajam paliktos laisvės laipsnį“.<sup>81</sup> Anot jo, didesnis laisvės laipsnis yra būdingas turto prievartavimui ir atsiranda tuo momentu, kai nukentėjusysis nėra priklausomas nuo kaltininko poveikio ir jam akivaizdžiai negresia joks pareikštų grasinimų realizavimas tuo pat.. Minėtoje situacijoje nukentėjusiajam paliktos laisvės laipsnis, atrodo, gali sėkmingai padėti teisingai kvalifikuoti padarytą veiką, tačiau, manyčiau, kad šis kriterijus yra perteklinis ir yra sudėtinė grasinimo realizavimo laike kriterijaus dalis. Nukentėjusiajam suteiktą laisvės laipsnį atitinka kaltininko turėtos galimybės bet kuriuo momentu realizuoti pareikštą grasinimą praradimas, todėl situacijoje galima ieškoti ne laisvės suteikimo nukentėjusiajam požymių, o kaltininkų turėtos galimybės bet kuriuo momentu realizuoti pareikštus grasinimus nutrūkimo. Šis nutrūkimas negali būti pernelyg trumpalaikis, – jo turi pakakti, kad nukentėjusysis galėtų pasprukti nuo kaltininkų ar kitaip išvengti jų reikalavimų tenkinimo.

Nusikalstamos veikos tikslas yra subjektyviosios pusės elementas, tuo tarpu prievartos panaudojimo tikslas gali būti vertinamas ir objektyviaja prasme kaip požymis, reikalingas priežastinio ryšio su veikos padariniais (plėšime) arba tarp atskirų kaltininko veiksmų (grasinimo ir reikalavimo turto prievartavime) nustatymui. Smurtas plėšime nėra savitikslis, t.y. jo panaudojimo galutinis tikslas nėra pasikėsinti į nukentėjusiojo gyvybę, sveikatą ar laisvę. Plėšime kaltininkas imasi prievartos turėdamas tikslą įveikti nukentėjusiojo pasipriešinimą, t. y. nugalėti prasidėjusias ar išvengti dar nepradėtą nukentėjusiojo pastangų apsaugoti nusikaltimo dalyką nuo pagrobimo. Su nukentėjusiojo pasipriešinimo įveikimu priežastinio ryšio neturintys kaltininko smurtiniai veiksmai prieš nukentėjusįjį neįeina į šio nusikaltimo sudėtį, o tokia situacija galėtų būti kvalifikuojama kaip plėšimo sutaptis su atitinkama nusikalstama veika pagal kaltininko veikos padarinius.

Turto prievartavime kaltininko prieš nukentėjusįjį panaudotos prievartos tikslo irgi tiesiogiai neatspindi jo pasirinkti psichinės prievartos būdai. Tikslu taip pat nėra ir siekis nugalėti nukentėjusiojo pasipriešinimą, kad šis netrukdytų kaltininkui paaimti nusikaltimo dalyką, kaip tai yra plėšime. Turto prievartavime kaltininko panaudotos prievartos tikslas yra įbauginti nukentėjusįjį, kad šis, bijodamas grasinimų realizavimo, įvykdytų kaltininko pareikštą neteisėtą

---

<sup>81</sup> Žr. Foinickij I. J. *Kurs ugalovnavo prava. Čiast osobenaja. Posiagatelstva ličnyja i imuščestvenyja*. Sankt Peterburgas, 1928, P. 237.

turtinį reikalavimą. Bauginimas pasireiškia baimės nukentėjusiajam sukėlimu ar (ir) palaikymu kaip reakcija į kaltininko sukurtą pavojaus šaltinį. Bauginantis poveikis gali būti išreikštas žodžiu, raštu ar elgesiu (konkrečių būdų įvairovė yra labai plati).

Baugindamas pavojingais padariniais, kaltininkas siekia paveikti nukentėjusįjį tokiu būdu, kad jis pats, savo valia perduotų kaltininkui nusikaltimo dalyką arba atliktų kitus jo nurodytus veiksmus, turinčius aiškių tiesioginių ar netiesioginių turinio pobūdžio padarinių, ar kad nuo tokių veiksmų atlikimo susilaikytų. Nukentėjusysis šiuo atveju turi tam tikrą laisvės laipsnį dėl kaltininko reikalavimo įgyvendinimo, o kaltininko įbauginamieji veiksmai yra nukreipti palenkti nukentėjusįjį apsispręsti tenkinti pareikštą neteisėtą kaltininko turtinį reikalavimą, t.y. bauginimais yra siekiama paveikti nukentėjusiojo *valios laisvę*<sup>82</sup>.

Neteisėtą reikalavimą derėtų skirti nuo neteisėtos kaltininko veikos. Veikos neteisėtumą numato baudžiamasis įstatymas, tuo tarpu reikalavimo neteisėtumas atspindi kaltininko reiškiamų *turtinių pretenzijų nepagrįstumą*<sup>83</sup>. Šis objektyviosios pusės požymis yra privalomas turto prievartavimo sudėtyje. Esant pagrįstoms kaltininko pretenzijoms į nusikalstamos veikos dalyką, turto prievartavimo sudėtis bus nesudaryta, o tokia veika gali būti klavifikuojama kaip savavaldžiavimas (BK 294 str.), esant kitiems minėtos veikos sudėties požymiams.<sup>84</sup>

Kaip pažymi O. Fedosiukas, teisėtu reikalavimu laikytinas tik toks reikalavimas, kurį kaltininkas galėtų ginti teisme, pareikšdamas civilinį ieškinį pagal atitinkamų įstatymų teisės normas.<sup>85</sup> Taigi reikalavimo pagrindo teisėtumas yra nustatomas atsižvelgiant į CK 1.136 straipsnyje numatytus civilinių teisinių santykių (t.y. subjektų tarpusavio teisių ir pareigų) atsiradimo pagrindus. Nors plėšimo baudžiamosios teisės normos dispozicija neišskiria teisėto pagrindo į nusikaltimo dalyką neturėjimo kaip šio nusikaltimo sudėties požymio, ši sąlyga iš esmės taip pat yra būtina plėšimo sudėčiai. Vis dėlto, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad teisinio pagrindo į nusikaltimo dalyką neturėjimas tam tikra dalimi išplaukia iš svetimo turto kaip plėšimo dalyko sampratos. Konkretus turtas, į kurį kaltininkas turėtų teisėtą pagrindą nebūtų jam visiškai svetimas. Taigi šiuo aspektu, turtinių pretenzijų nebuvimas yra sąlyginis plėšimo ir turto prievartavimo nusikaltimų sudėčių panašumas, tačiau turto prievartavimo sudėtyje šis požymis pakeičiamas per objektyviąją pusę (neteisėtas reikalavimas kaip veikos požymis), o plėšimo sudėtyje – per nusikaltimo dalyką (svetimas turtas).

<sup>82</sup> Žr. Fedosiuk O. *Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, P. 109.

<sup>83</sup> Žr. ten pat, P. 103.

<sup>84</sup> Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“. Teismų praktika. 1996. Nr. 3-4. P. 90.

<sup>85</sup> Žr. Fedosiuk O. *Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, P. 105.

### 2.2.3. Apgaulė turto prievartavime ir plėšime

Apgaulės pavartojimas nusikalstamoje veikoje dažnai yra esminis tokios veikos požymis. Kalbant apie turtines nusikalstamas veikas, šis objektyviosios pusės požymis yra skiriamasis sukčiavimo (BK 182 str.) sudėties požymis. Vis dėlto, tam tikras apgaulės lygis yra įmanomas ir turto prievartavime bei plėšime, tačiau jis skiriasi nuo apgaulės būdingos sukčiavimui pačia savo esme.

Baudžiamojo įstatymo teisės norma numato, kad turtą prievartaujančio kaltininko reikalavimas gali būti atviras arba užmaskuotas. Atviras reikalavimas yra tuomet, kai kaltininkas iš esmės neginčija pareikšto turtinio reikalavimo neteisėtumo. Užmaskuotas reikalavimas yra tuomet, kai kaltininkas veikia tokiu būdu, kad sudarytų kliūtis jo veikos neteisėtumui nustatyti – tam dažnai yra panaudojama nukentėjusiojo apgaulė. Dažnai sutinkama užmaskuoto turto prievartavimo forma, kuriai yra būdinga apgaulė, yra kuomet kaltininkas apsimeta oficialiu pareigūnu ir reikalauja iš nukentėjusiojo turtinės naudos už tam tikrų nukentėjusiajam nepalankių teisėtų veiksmų neatlikimą – tokia veika kartais įvardijama kaip „šantažas panaudojant apgaulę“. Tenka pažymėti, kad toks veikimo būdas pagrįstai primena sukčiavimą, todėl šioje vietoje yra svarbu trumpai aptarti šių veikų atribojimą, siejant jį su apgaulės elementu.

Apgaulė sukčiavime yra naudojama „grynąja“ jos forma, t.y. nukentėjusįjį bandoma suklaidinti, pateikiant melagingas žinias arba nutylint tikruosius faktus, kad šis geranoriškai ir savo valia perduotų kaltininkui turtą ar turtinę teisę arba panaikintų kaltininko ar kito asmens turtinę prievolę arba kitaip padėtų jos išvengti. Kitaip tariant, apgaulė sukčiavime yra neteisėtos turinės naudos gavimo būdas. Tuo tarpu turto prievartavime apgaulės pavartojimas yra naudojamas turint tikslą sustiprinti kaltininko grasinimų bauginamąjį efektą arba siekiant užmaskuoti nusikalstamą veiką. Nors nukentėjusysis gali perduoti nusikaltimo dalyką ar atlikti kitokius turtinio pobūdžio veiksmus taip pat savo apsisprendimu, tačiau toks jo poelgis yra vedamas ne geranoriškų ketinimų, kuriuos formuoja apgaulinga informacija, o baimės, kad kaltininko grasinimai bus realizuoti. Kaip pažymi R. Aslanovas ir A. Boicovas, nukentėjusiojo valia sukčiavime yra *sufalsifikuota*, o turto prievartavime ji yra veikiamą prievartos.<sup>86</sup> Taigi apgaulės elementą turto prievartavime „negrynu“ padaro bauginantis grasinimas nukentėjusiajam – apgaulė kaltininko veikoje atlieka bauginimo sustiprinimo, o ne nukentėjusiojo suklaidinimo funkciją. Tai pasakytina ir apie psichinės prievartos naudojimą plėšime.

---

<sup>86</sup> Žr. Aslanov R. M., Boicov A. I. *Juridičeskaja priroda vymogatelstva I nekatoryje spornyje voprosy ego kvalifikaciji*. Juridičeskaja praktika, 1996, Nr. 6, P. 1-8; Fedosiuk O. *Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.

Dėl turto prievartavime naudojamos apgaulės kaltininkų grasinimų realumas objektyviaja prasme gali išnykti. Jeigu visas grasinimo turinys ar esminė jo dalis yra paremta apgaule, tuomet yra akivaizdu, kad kaltininko grasinimai negali būti realizuoti. Nepaisant to, veikia kaip turto prievartavimą turbūt kvalifikuotą ne faktinis kaltininko grasinimų tikrumo ir realumo nebuvimas, o (1) kaltininko tyčia įbauginti nukentėjusįjį gresiančiu pavojumi kaip psichinės prievartos priemonė ir (2) nukentėjusiojo suvokimas, kad kaltininko grasinimai yra tikri ir realūs. Šios pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pažymėjęs, kad nukentėjusiojo suklaidinimas dėl grasinimo realumo neturi esminės reikšmės kaltininko veikos kvalifikavimui<sup>87</sup>.

Plėšimo sudėčiai apgaulės panaudojimas nėra savaime būdingas, tačiau jos buvimas plėšimo veikoje visgi yra įmanomas. Kaip jau buvo minėta, turto prievartavime panaudojamos apgaulės tikslas yra sustiprinti nukentėjusiojo baimę, taigi jos vartojimas su nusikalstamos veikos tikslo pasiekimu (neteisėto reikalavimo realizavimu) yra susijęs netiesiogiai: nukentėjusysis reikalavimą galimai realizuoja ne dėl konkrečios apgaulės, o dėl baimės, kad bus įgyvendinti grasinimai. Plėšime apgaulės elementas taip pat negali turėti visiškai tiesioginių sąsajų su svetimo turto pagrobimu, kadangi plėšimas yra smurtinis nusikaltimas, taigi apgaulė nėra numatyta šios veikos būdas svetimo turto pagrobimui. Apgaulė plėšime kaip ir turto prievartavime gali būti sąlyga, sustiprinančia nusikaltimo įvykdymo sėkmės galimybę: kaltininkas gali būti apgaulės būdu prieš jo valią apsvaiginamas; apgaule įviliojamas į patalpą, kurioje jis vėliau įkalinamas; apgaule nuviliojamas į atokesnę vietą, kurioje nukentėjusysis negalės sulaukti pagalbos ir panašiai.

Netikro šaunamojo ginklo arba kitokios objektyviai nepavojingos ar aiškiai mažiau pavojingos nusikaltimo priemonės panaudojimas plėšime (nukentėjusiajam to nežinant) iš esmės taip pat yra nukentėjusiojo apgaulė. Įdomu tai, kad teoriniu aspektu apgaulė dėl nusikaltimo priemonės plėšime iš tiesų turi nemažai sąsajų su sukčiavimu, kadangi tokiu atveju apgaulė gali daryti esminį poveikį nukentėjusiajam ir jo norui priešintis, o šios apgaulės nebuvimas galėtų paneigti ir kaltininko galimybę pagrobti svetimą turtą. Vis dėl to, tokia apgaulė plėšime kaip ir turto prievartavime yra naudojama ne nusikaltimo tikslui (svetimo turto užvaldymui) pasiekti, o psichinei prievartai kaip veikos būdui sustiprinti – siekiama didesnio pavojaus išpūdžio sukūrimo. Taigi, ir tokios apgaulės pavartojimas plėšime paverčia ją psichinės prievartos elementu.

Apgaulė dėl nusikaltimo priemonės plėšime kaltininko veikos kvalifikavimui esminės reikšmės neturi – veika yra kvalifikuojama pagal faktines nusikalstamos veikos aplinkybes. Grasinimas žaisliniu pistoletu plėšime padarytos veikos nekvalifikuoja pagal 182 straipsnio 3

---

<sup>87</sup> Žr. LAT kasacinė byla Nr. 2K-580-99.

dalį, kadangi žaislinis pistoletas nėra šaunamasis ginklas. LAT yra pažymėjęs<sup>88</sup>, kad šaunamojo ginklo panaudojimas yra veiką kvalifikuojantis požymis, tik kai šaunamasis ginklas yra tinkamas naudoti, taigi panaudojimas tikro šaunamojo ginklo, kuris veikos padarymo metu negali būti panaudotas dėl techninių trūkumų, veikos nekvalifikuoja kaip plėšimo panaudojant šaunamąjį ginklą.

#### **2.2.4. Turto prievartavimo ir plėšimo veikų baigtumo momentas**

Plėšimo nusikaltimo sudėtis yra materialioji, tad šis nusikaltimas yra laikomas baigtu nuo žalos nukentėjusiajam padarymo – nusikaltimo dalyko užvaldymo – momento. Plėšimą baigęs kaltininkas nusikaltimo dalyką visada užvaldo pats, paimdamas jį iš nukentėjusiojo ir įgydamas galimybę tą daiktą paveikti pagal savo valią. Šio nusikaltimo sudėčiai taip pat yra būtinas ir priežastinio ryšio nustatymas tarp kaltininko veikos ir nukentėjusiajam padarytos turtinės žalos kaip veikos padarinių, t.y. nukentėjusiojo padarytus veiksmus turi jungti vieninga tyčia užvaldyti svetimą turta.

Turto prievartavimo sudėtis yra formalioji ir jai nėra būtinas neigiamų padarinių atsiradimas. Ši veika yra laikoma baigta jau nuo neteisėto prievartinio turtinio reikalavimo nukentėjusiajam pateikimo momento. Tačiau vien neteisėto reikalavimo pateikimas savaime nereiškia turto prievartavimo. Ši veika laikytina baigta tik tada, kai nukentėjusiajam atskleidžiamas ne tik neteisėto reikalavimo, bet ir jo įvykdymą „skatinančio“ grasinimo turinys. Grasinimas neigiamais padariniais nukentėjusiajam gali būti atskleidžiamas ir neverbalinėmis priemonėmis, t.y. nukentėjusiojo elgesiu, gestais ir mimikomis, ginklų demonstravimu, nukentėjusiojo artimųjų nuotraukų paėmimu ir pan. Be to, tais atvejais, kai grasinama žodiniu būdu, grasinimo turinys neprivalo būti aiškiai išdėstytas ir apibrėžtas. Grasinimu, atsižvelgiant į bylos aplinkybes gali būti laikomi ir tokie pasakymai, kaip: „bus blogai“, „visko atsitinka“, „pagalvok apie šeimą“ ir pan.

Tai, kad turto prievartavimo sudėtis yra formalioji, o plėšimo – materialioji, nurodo į tai, kad šių veikų attribojimo klausimas gali iškilti jau nebaigto plėšimo atveju, arba kitaip tariant, pasikėsینimo stadijoje. Tuo tarpu pasikėsینimo stadijoje nutrūkęs turto prievartavimas negali turėti panašumų su plėšimo sudėtimi. Pasikėsینimas daryti nusikalstamą veiką yra tyčinis veikimas arba neveikimas, kuriuo tiesiogiai pradedama daryti nusikalstama veika, jeigu veika nebuvo baigta dėl nuo kaltininko valios nepriklausomų aplinkybių. Plėšime pasikėsینimo stadija

---

<sup>88</sup> Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 “dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas”, Teismų praktika. 1996.Nr. 3-4, P. 93.

tęsiasi nuo plėšimo veiksmų pradėjimo iki svetimo turto užvaldymo momento. Šis laiko tarpas gali užsitęsti laike, tad kaltininkas negali numatyti visų įmanomų kliūčių svetimam turtui sėkmingai pagrobti: nukentėjusysis gali aršiai priešintis, jam apsaugoti nusikaltimo dalyką gali padėti kiti asmenys, vykdomą nusikaltimą gali užtikti teisėsaugos pareigūnai ir pan.

Dėl pasikėsینimo galimumo turto prievartavime vyrauja įvairių nuomonių. Dalis teisininkų teigia, jog pasikėsینimas turto prievartavime yra neįmanomas, kadangi šio nusikaltimo sudėtis yra formalioji, tačiau O. Fedosiukas pastebi, kad pasikėsینimas turto prievartavime gali prasidėti, pavyzdžiui, išsiunčiant nukentėjusiajam laišką, kuriame išdėstytas neteisėtas turtinis reikalavimas bei grasinimas. Manychiau, kad laiško surašymas dar nėra laikytinas pasikėsینimu ir labiau atitinka rengimosi turto prievartavimui stadiją, kadangi šiame etape kaltininkas tik ruošiasi turto prievartavimo objektyviosios pusės įvykdymui, išsaugodamas galimybę apsigalvoti ir laiško neišsiųsti, – tokiu būdu baudžiamojo įstatymo saugomam teisiniam gėriui nebūtų padaryta jokia žala.

Tuo tarpu laiško perdavimas kurjeriui ar paštui (pavyzdžiui, įmetant jį į pašto dėžutę) jau rodo susiformavusią kaltininko tyčią nusikalstamą veiką pradėti. Nuo laiško perdavimo momento kaltininkas iš esmės praranda galimybę savo ketinimų atsisakyti ir sustabdyti laiško persiuntimą. Todėl šie veiksmai laikytini turto prievartavimo pradžia. Laiko tarpas nuo tokiu būdu vykdomo turto prievartavimo pradžios iki momento, kada laiško adresatas laišką gaus ir perskaitys, yra laikytinas pasikėsینimo stadija turto prievartavime. Pašto siuntos poėmio metu toks laiškas gali būti sulaikytas ir tokiu būdu kaltininko vykdomas turto prievartavimas nutrūktų nepriklausomai nuo jo valios, taigi tokia jo veika (laiško perdavimas kurjerio ar pašto paslaugas teikiančiam asmeniui) turėtų būti kvalifikuojama kaip pasikėsینimas prievartauti turtą.

Pažymėtina, kad turto prievartavimo veika gali būti tęstinė: tapačiais kaltininko veiksmais periodiškai ar nuolatos reikalaujant iš to paties nukentėjusiojo atlikti turtinio pobūdžio veiksmus ar nuo jų susilaikyti, kai tokius kaltininko veiksmus jungia vieninga tyčia, t.y. vienas sumanymas atlikti pakartotinius veiksmus, susiformavęs iki veiksmų pradėjimo. Tokiu atveju nusikalstama veika laikytina baigta jau nuo pirmo tapataus veiksmo, atitinkančio turto prievartavimo sudėties, atlikimo momento.

Tais atvejais, kada kaltininko tyčia pakartotinai prievartauti turtą iš nukentėjusiojo susiformuoja vėliau, jo veika turėtų būti kvalifikuojama kaip du atskiri turto prievartavimo atvejai. Kai kaltininkas neatsisako savo turtinio reikalavimo, tačiau realizuoja ankščiau pareikštus grasinimus ar pareiškia naujus, tai tokia kaltininko veika taip pat yra testinė. Grasinimo turinio pokyčiai nekvalifikuoja kaltininko veikos kaip savarankiškų nusikaltimų. Tai pasakytina ir plėšime: pavyzdžiui, kai kaltininkas nesugeba svetimo turto užvaldyti vien grasinimais tuoj pat panaudoti fizinį smurtą, tačiau savo ketinimo neatsisako ir svetimo turto

pagrobimo imasi siekti panaudodamas fizinį smurtą, tai kaltininko veika yra kvalifikuojama kaip vienas nusikaltimas. Tęstinio plėšimo atveju taip pat gali būti, pavyzdžiui, plėšimas įsibraunant į patalpą, kai iš nukentėjusiojo yra atimama galimybė priešintis, uždarant jį atskiroje patalpoje. Tokiu būdu kaltininkas gali metodiškai, per kelis kartus išsinešti norimą pagrobti svetimą turtą iš patalpos. Jeigu kaltininko tyčia buvo vieninga, kiekvienas jo apsilankymas patalpoje nėra kvalifikuojamas kaip naujas įsibrovimas, o visi šie kaltininko veiksmai yra kvalifikuojami bendrai, kaip vienas tęstinis plėšimo (įsibraunant į patalpą) nusikaltimas.

## 2.3. Subjektas

Baudžiamąją tvarka atsako ne kiekvienas nusikalstamą veiką padaręs asmuo, bet tik toks, kuriam būdingos tam tikros įstatymų nustatytos savybės. Tiek plėšimo, tiek ir turto prievartavimo subjektais įstatymai laiko tik sulaukusius įstatymo nustatyto amžiaus fizinius pakaltinamus asmenis. Asmuo nuo 14 metų amžiaus ne tik visapusiškai suvokia, bet ir įsisąmonina draudimus. Svetimo turto užvaldymo plėšimo metu pavojingumas ir neteisėtumas 14-os metų asmeniui yra akivaizdūs. Jie paprastai suvokia, kad daro nusikaltimą nuosavybei ir supranta žalingus tokio veikimo padarinius, todėl pagal BK 13 str. plėšimo subjektais laikomi prieš nusikaltimo padarymą sulaukę 14 metų amžiaus asmenys. Turto prievartavimo subjektais tie patys asmenys taip pat tampa sulaukę 14 metų amžiaus. Tokio amžiaus subjektai taip pat supranta savo pareikštų reikalavimų ir grasinimų neteisėtumą bei prieštarumą teisei.

Be amžiaus kriterijaus atitikimo, šių nusikaltimų subjektai turi būti pakaltinami, t.y., jie turi būti sąmoningi ir normalios psichikos. Sąmoningumas yra suprantamas kaip asmens gebėjimas kritiškai vertinti gyvenimo reiškinius.<sup>89</sup> Tam, kad asmenys galėtų būti nagrinėjami nusikalstamų veikų subjektais, jie, sąmoningai darydami nusikalstamas veikas, turi jomis sąmoningai kėsintis į visuomenėje saugomus gėrius ir galėti sąmoningai atsakyti už tokius jų padarytus veiksmus. Pakaltinamumas parodo nusikalstamą veiką padariusio asmens psichinės būklės stovį nusikalstamos veikos darymo metu, lemia baudžiamosios atsakomybės taikymą ir yra būtina kaltės sąlyga. Pakaltinamumo baudžiamojoje teisėje įrodinėti nereikia. Yra preziumuojama, kad visi žmonės yra pakaltinami.

Nepakaltinamumas (BK 17 str.) rodo tokią asmens psichinę būseną, kuri, dėl psichikos sutrikimo, draudžiamos veikos darymo metu neleido asmeniui suvokti jo daromos veikos pavojingumo ar valdyti savo veiksmų. Nepakaltinamumas gali būti medicininis ir juridinis. Medicininis orientuotas į tai, kokia buvo bendroji žmogaus psichinė būklė veikos darymo metu,

---

<sup>89</sup> Žr. Keinys St.ir kt. Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, P. 674.

o juridinis nepakaltinamumas dėmesį koncentruoja į tai, koks minėtu momentu buvo jo intelektas ir valia. Medicininio nepakaltinamumo nustatymui pakanka bet kokio psichikos sutrikimo, o juridinio nepakaltinamumo nustatymui būtinas negalėjimo suvokti savo veiksmų esmės (intelektualiojo juridinio požymio) ar negalėjimo savo veiksmus valdyti (valinio juridinio požymio) konstatavimas. Nepakaltinamu baudžiamojoje teisėje asmuo tampa tik konstatavus abiejų nepakaltinamumų, t.y. ir medicininio, ir juridinio, buvimą. Asmenį nepakaltinamu konkrečioje byloje pripažįsta teismas, kuris, reikalui esant skiria jam ir priverčiamąsias medicinos poveikio priemones. Pripažintas nepakaltinamu asmuo už padarytą pavojingą veiką pagal BK neatsako.

Už šiame darbe nagrinėjamų nusikalstamų veikų padarymą taip pat atsako ir ribotai pakaltinami (BK 18 str.) asmenys. Ribotas pakaltinamumas rodo tokią psichinę asmens būseną, kuri dėl psichikos sutrikimo, neduodančio pagrindo asmenį pripažinti nepakaltinamu, neleido jam *visiškai* suvokti pavojingo nusikalstamos veikos pobūdžio ar valdyti savo veiksmų. Ribotas pakaltinamumas taip pat turi būti konstatuotas įstatymo nustatyta tvarka. Jis taip pat yra medicininis ir juridinis. Medicininį ribotą pakaltinamumą rodo konstatuoto psichikos sutrikimo laipsnis, o juridinį – asmens psichikos sutrikimas, kuris jam atima sugebėjimą iš dalies suvokti savo veiksmų esmę arba sugebėjimą juos iš dalies valdyti. Pripažinimui ribotai pakaltinamu taip pat yra reikalingas ir medicininio, ir juridinio riboto pakaltinamumo konstatavimas. Pripažinus ribotai pakaltinamą asmenį kaltu pagal BK 180 str. 1 d. ar 181 str. 1 d., jam už nusikalstamos veikos padarymą skiriam bausmė gali būti arba BK 59 str. tvarka švelninama, arba jis gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, taikant BK 67 str. numatytas poveikio priemones, arba BK 98 str. numatytas priverčiamąsias medicinos poveikio priemones. Tuo tarpu pripažinus ribotai pakaltinamą asmenį kaltu pagal BK 180 str., 2 ir 3 dalis, 181 str. 2 ir 3 dalis, jam, remiantis BK 59 str., nebent gali būti švelninama paskirtoji bausmė, o atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas negali būti taikomas.

Praktikoje gali pasitaikyti atveju, kai 14 metų asmenų socialinė ar psichinė branda pagal jų išsivystymo lygį atitinka mažesnę, pavyzdžiui, 13 ar 12 metų asmens socialinio brandumo išsivystymą. Tokias nusikalstamas veikas taip pat gali padaryti ir degradavę asmenys. Pirmuoju atveju, asmenys socialinių įgūdžių neturi, o antruoju – jie juos yra praradę. Pagal Lietuvos baudžiamąją teisę, socialinių įgūdžių neturėjimas arba praradimas pagrindo nei medicininiam nepakaltinamumui, nei medicininiam ribotam pakaltinamumu konstatuoti, neduoda, todėl pagal Lietuvos baudžiamuosius įstatymus tiek socialiai nesubrendę, tiek ir socialiai degradavę asmuo yra pakaltinami. Į jų socialinį nebrandumą atsižvelgiama tik parenkant ir skiriant bausmę.<sup>90</sup>

---

<sup>90</sup> Žr. Lietuvos Aukščiausio Teismo nutartis kasacinėje byloje 2K – 1066/2001.

## 2.4. Subjektyvinė pusė

Baudžiamieji įstatymai draudžia tokią asmens veiklą, kuri dėl to, kad daro žalą visuomenėje vertinamiems bei įstatymų saugomiems interesams, yra pavojinga. Asmens poelgio pavojingumo įvertinimą lemia nusikalstamą veiką padariusio asmens psichinė pusė, kuri parodo, kaip asmuo suvokia savo elgesį, kaip jį pateisina, kaip asmuo nukreipia savo veiksmus ir kaip juos kontroliuoja. Pagal Lietuvos baudžiamąją teisę, nesant asmens veikoje nusikaltimo subjektyviosios pusės, negalima ir baudžiamoji atsakomybė. Objektvieji nusikalstamos veikos požymiai yra matomi ir suprantami, bet subjektyvieji, nematomi, todėl ir įrodinėti juos yra žymiai sudėtingiau.

Pagrindinis bet kokios nusikalstamos veikos, tame tarpe ir plėšimo bei turto prievartavimo, subjektyvinės pusės požymis yra kaltė. Kaltė - tai asmens, padariusio pavojingą veiką vidinis (psichinis) santykis su objektyviaisiais nusikalstamos veikos sudėties požymiais. Kaltė baudžiamojoje teisėje visada būna arba tyčinė, arba neatsargi. Tyčinė kaltė yra sunkesnė nei neatsargi kaltė. BK 15 str. tyčiniu nusikaltimu laiko nusikaltimą, padarytą tiesiogine ar netiesiogine tyčia. Tiek plėšime, tiek ir turto prievartavime kaltė gali būti tik tiesioginė tyčinė. Abi šios nusikalstamos veikos gali būti padaromos dviem būdais, t.y., iš anksto apgalvotos tyčios būdu (kaltininkas pakankamai ilgą laiko tarpą galvoja, kaip jis padarys nusikaltimą) ir staiga atsiradusios tyčios būdu (kaltininko turimas laiko tarpas tarp ketinimo ir realizavimo labai trumpas arba jo iš viso nėra). Nors ir plėšimas, ir turto prievartavimas gali būti padaromi tik tiesiogine tyčia, tiesioginė tyčia abiejose nusikalstamosiose veikose nėra vienodos.

Plėšimo sudėtis yra materialioji, tad šis nusikaltimas laikomas padarytu tiesiogine tyčia tuomet, jeigu jį darydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti BK numatyti padariniai ir jų norėjo (BK 15 str. 2 d. 2 p.). Akivaizdu, kad plėšimo subjektyvinės pusės buvimo pagrindimui yra būtinas visų 3-jų subjektyvinės pusės sudedamųjų dalių nustatymas: psichinių santykių su daroma nusikalstama veika, su BK numatytų padarinių numatymu ir su šių padarinių kilimu. Turto prievartavimo sudėtis yra formalioji, tad šis nusikaltimas laikomas padarytu tiesiogine tyčia, jeigu jį darydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį ir norėjo taip veikti (BK 15 str. 2 d. 1 p.). Į šios tiesioginės tyčios sąvoką psichinis santykis su padarinių numatymu neįeina ir šio nusikaltimo darymo metu tiesioginės tyčios momentas akcentuoja ne padarinių, bet pačios nusikalstamos veikos siekimą.

Materialiose nusikalstamų veikų sudėtyse kaltininko tiesioginės tyčios buvimą paprastai rodo ir susiformavęs veikos tikslas ar motyvas, kurie padeda nustatyti ir kaltininko veikimo

tyčios turinį bei kryptingumą. Kaip pavyzdį galima paimti situaciją iš teismų praktikos<sup>91</sup>: tarpe kitų nusikaltimų, M.K. buvo nuteistas pagal BK 180 str. 1 d. ir už tai, kad, 2007 m. balandžio 22 d. apie 1.00 val., turėdamas tikslą pagrobti automobilį, grasindamas tuoj pat pavartoti fizinį smurtą ir jį panaudodamas, liepė nukentėjusiam išlipti iš automobilio, o šiam išlipus, pagrobė jo 4 000 Lt vertės automobilį. Kaltininkas prašė jo veiką perkvalifikuoti į 183 str. 1 d., teigdamas, kad realiai smurto jis nepanaudojo, smurtu negrasino, o jo pasakyti žodžiai, kad „bus blogai“ yra abstraktūs ir nerodo grasinimo. Teismas kaltininko skundą atmetė, konstatavęs, kad veika kvalifikuota teisingai. Turto užvaldymui kaltininkas ne tik grasino pavartoti smurtą, bet ir jį pavartojo, suduodamas nukentėjusiajam kumštimi į veidą ir tokiu būdu priversdamas nukentėjusį išlipti iš automobilio ir atiduoti automobilio raktelius. Todėl, nors nukentėjusysis pats atidavė raktelius, pats išlipo iš automobilio ir leido kaltininkui vairuoti jo automobilį, veika negali būti kvalifikuojama kaip kaltininkui patikėto ar esančio jo žinioje turto pasisavinimas, nes iš kaltininko veiksmų bei kitų bylos aplinkybių yra matyti, kad kaltininko tikslas buvo užvaldyti svetimą turtą tuoj pat.

Įstatymas reikalauja, kad, darydamas plėšimą, asmuo suvoktų faktines savo daromų veiksmų aplinkybes. Vadinasi, veika gali būti kvalifikuojama kaip plėšimas tik nustačius, kad, darydamas šią veiką, kaltininkas aiškiai įsivaizdavo kokią veiką jis daro, kokioms vertybėms jis kelia pavojų tokia savo veika, kokį nusikalstamos veikos padarymo būdą jis pasirinko ir t.t. 2005 m. birželio 23 d. LAT senato nutarimas Nr. 52 „dėl teismų praktikos nagrinėjant vagystės ir plėšimo baudžiamąsias bylas“<sup>92</sup> reikalauja teismus, nustatant nusikalstamo sumanymo turinį, neapsiriboti pirmine jo forma, bet išsiaiškinti jo dinamiką visos nusikalstamos veikos darymo metu. Pavyzdžiui, kaltinamasis į butą pateko siekdamas iš buto pagrobti svetimą turtą. Vertingų daiktų bute neradęs, jis laukė grįžtančio nukentėjusio, kad, pavartojęs smurtą, pagrobtų jo su savimi turimą turtą. Sugrįžusį nukentėjusį jis sugriebė už gerklės ir, jį smaugdamas, pagrobė jo turėtus 300 litų. Teismas kaltininko veiksmus kvalifikavo pagal BK 180 str. 1 d. Šioje situacijoje, apeliacinė instancija, konstatavusi, kad, kaltinamojo sumanymas pagrobti iš nukentėjusio buto turtą peraugo į plėšimą, veiką dėl įsibrovimo į patalpą, iš BK 180 str. 1 d. perkvalifikavo į BK 180 str. 2 d. Kvalifikavimo pagrįstumą patvirtino ir Aukščiausias teismas.<sup>93</sup>

Paprastai plėšimo motyvais yra laikomas savanaudiškumas, nes, darydamas plėšimą, kaltininkas, kaip taisyklė, siekia praturtėjimo sau ar tretiesiems asmenims. Būtent todėl tokie kaltininko veiksmai, kai jis smurtą vartoja dėl chuliganiškų paskatų, iš pavydo, abipusių peštynių metu, o jo siekis pasisavinti turtą atsiranda tik po pagrasinimo ar smurto pavartojimo, ir yra

<sup>91</sup> Žr. Lietuvos Aukščiausio Teismo nutartis kasacinėje byloje 2K – 13/2009.

<sup>92</sup> Žr. Lietuvos Aukščiausio Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant vagystės ir plėšimo baudžiamąsias bylas“, Teismų praktika, 2005, 1-2.

<sup>93</sup> Žr. Lietuvos Aukščiausio Teismo nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K – 308/2008.

nelaikomi plėšimo sudėties dalimi ir yra kvalifikuojami savarankiškai, pavyzdžiui, kaip viešosios tvarkos pažeidimas ir atitinkamas sveikatos sutrikdymas.

Plėšime tiesioginė tyčia gali būti tiek apibrėžta, tiek ir neapibrėžta. Apibrėžta tyčia plėšime gali būti paprastoji, jei kaltininkas turi tik vieną ir aiškų tikslą, pavyzdžiui, atimti automobilį, ir alternatyviai apibrėžtoji, jei kaltininkas turi 2 ar daugiau apibrėžtų tikslų, pavyzdžiui, atimti automobilį arba motociklą. Kaltininko tyčios apibrėžtumas gali turėti esminės reikšmės jo veikos kvalifikavimui.

Tais atvejais, kai kaltininkas veikia turėdamas apibrėžtą tyčią galimi keli jo veikos rezultatai: kaltininkas gali pasiekti norėtą rezultatą; gali jo nepasiekti; gali norėtą rezultatą viršyti. Kiekvienu iš šių atvejų kaltininko veikos kvalifikavimas gali būti skirtingas. Pirmuoju atveju, t.y. pasiekus norėtą rezultatą, veika bus kvalifikuojama kaip baigtas nusikaltimas, pavyzdžiui, kaltininkas siekė iš piliečio A. jėga atimti 20 000 Lt vertės automobilį „Honda“ ir jėga jį atėmė. Antruoju atveju, t.y. norėto rezultato nepasiekus, nusikaltimas bus laikomas nebaigtu ir veika bus kvalifikuojama kaip pasikėsinimas padaryti siektą nusikaltimą. Pavyzdžiui, eidamas plėšti inkasatorių, kaltininkas tikisi iš jo jėga atimti 100 000 Lt, bet panaudojus fizinį smurtą iš inkasatoriaus atimtame krepšyje jis randa ir paima tik 25 000 Lt. Kaltininko veika bus kvalifikuojama pagal BK 22 str. 1 d. ir 180 str. 3 d. kaip pasikėsinimas panaudojant smurtą atimti didelės vertės (t.y. 100 000 Lt) turtą. Trečiuoju atveju, t.y. viršijus siektą tikslą, bus taikoma apibrėžtos tyčios peraugimo į neapibrėžtą tyčią taisyklė ir veika bus kvalifikuojama pagal faktiškai atsiradusias pasekmes. Pavyzdžiui, eidamas apiplėšti inkasatorių, kaltininkas tikisi atimti 10 000 Lt, bet, jėga atimtame iš inkasatoriaus krepšyje, randa ir paima 50 000 Lt. Veika pagal pasekmes bus kvalifikuojama pagal BK 180 str. 3 d. kaip didelės vertės svetimo turto pagrobimas. Neapibrėžtos tyčios atveju, kaltininkas suvokia savo nusikalstamos veikos pobūdį, numato pasekmes, bet jų neindividualizuoja. Pavyzdžiui, eina atminėti turtą apskritai. Esant neapibrėžtai tyčiai kaltininko veika yra kvalifikuojama pagal faktines pasekmes.

Turto prievartavimas dažniausiai taip pat yra savanaudiškas nusikaltimas ir su plėšimu jį dažnai sieja tie patys požymiai. Vis dėlto, prievartaudamas turtą, kaltininkas paprastai siekia konkretaus rezultato: pastovių ir reguliarių mokėjimų, teisės į konkretų turtą, konkretaus dydžio nurodytos pinigų sumos ir pan. Kaltininkas, darydamas šią nusikalstamą veiką, turi suvokti, jog naudodamas psichinę prievartą (grasindamas neigiamais padariniais), neturėdamas teisinio pagrindo reikalauja perduoti jam turtą, suteikti turtinę teisę ar atleisti nuo turtinės pareigos arba atlikti kitus turtinio pobūdžio veiksmus, arba nuo jų susilaikyti, ir turi norėti taip veikti. Jei kaltininkas bent vieno nusikaltimo sudėties objektyviojo požymio nesuvokė, jis negali būti nuteistas už šią nusikalstamą veiką.

Veikos padariniai į šios veikos sudėties požymius neįeina, todėl, konstatuojant jos padarymą, pakanka nustatyti, kad, darydamas šią nusikalstamą veiką, kaltininkas suvokė pavojingą veikos pobūdį ir norėjo taip veikti. Būtent todėl šio nusikaltimo sudėčiai neturi jokios reikšmės nei ketinimas įvykdyti išsakytus grasinimus, jei šių grasinimų mastas, nei asmuo, kurio naudai turtas yra prievartaujamas, nei turto prievartavimo priežastys, nei laikas ir t.t. Tačiau kaltininkas, paprastai siekia neteisėtai praturtėti nukentėjusiojo asmens sąskaita arba dėl nukentėjusiojo atliktų ar neatliktų turtinių veiksmų gauti kitokią naudą sau ar kitiems asmenims.

Baudžiamosios teisės teorija nusikalstamos veikos padarymo motyvą laiko nusikalstamos veikos padarymo paskata. Nusikalstamos veikos motyvo buvimas įrodinėjamas tik tuomet, kai jis numatytas konkrečios nusikalstamos veikos sudėtyje. 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojęs 2000 m. BK, buvusį nusikalstamų veikų nuosavybei motyvo požymį, – savanaudiškumą, – panaikino ir dabar vien transporto priemonių „nuvarymo“ atvejai, neturint tikslo juos valdyti, bei jais naudotis bei disponuoti ateityje, yra laikomi vagystėmis, plėšimais ir pan.<sup>94</sup> Tai pasakytina ir apie motyvą turto prievartavime.

Faktiškai nei plėšimo, nei turto prievartavimo sudėtyse motyvas ir tikslas neaprašyti, tačiau kalbant apie plėšimo ir turto prievartavimo veikas, jų motyvų neretai teisinėje literatūroje yra įvardijamas būtent savanaudiškumas. Galima pripažinti, kad iš tiesų kaltininkas paprastai veikia vedamas būtent šių motyvų, tačiau taip būna ne visada. Kaltininkas gali imtis tokios nusikalstamos veikos ir turėdamas altruistiškus motyvus, t.y. veikdamas kitų asmenų naudai, arba tai gali daryti iš keršto ar pavydo, tačiau konkretūs kaltininko motyvai nedaro įtakos jo veikos kvalifikacijai kaip plėšimui ar turto prievartavimui.

Kaip pažymi LAT senatas<sup>95</sup>, turto prievartavimą nuo plėšimo gali skirti tai, kad, reikalaudamas perduoti turtą, kaltininkas paprastai tam nurodo ir priežastį. Ja dažniausiai būna nukentėjusiam primesta pareiga mokėti už tariamą apsaugą, už galimybę užsiimti verslu, už tiesos nuslėpimą, už pavogto turto atgavimą ir pan. Tačiau reikia pripažinti, kad nusikalstamos veikos priežastį kaltininkas gali nurodyti ir plėšime. Kaltininkas motyvą nukentėjusiajam gali išreikšti, pavyzdžiui, pasakymais: „esi pasiturintis, todėl gali pasidalinti“, „man to reikia labiau negu tau“, „tu ir taip turi daugiau negu tau reikia“ ir pan. Taigi, motyvo nurodymas nusikaltimo vykdymo metu dar nėra pagrindas aklaui taikyti turto prievartavimo baudžiamosios teisės normą, o kaltininko veikimo subjektyviąją pusę motyvas pilnai charakterizuoti negali jokių atveju. Apskritai, kalbant apie motyvą kaip subjektyviosios pusės požymį, tenka konstatuoti, kad

---

<sup>94</sup> Žr. 1994 m. lapkričio 10 d. „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisos darbų ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo" Nr. I-551, priimto 1994 m. liepos 19 d., įsigaliojimo tvarkos“ (Žin., 1994, Nr.92-1800).

<sup>95</sup> Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant vagystės ir plėšimo baudžiamąsias bylas“, Teismų praktika, 2005, 1-2.

aptariamų nusikaltimų kontekste ši subjektyviosios pusės dalis yra mažiausiai reikšminga ir yra labiausiai neapibrėžta.

BK 181 str. dispozicija kalba apie tai, kad kaltininkas gali veikti savo ar kitų asmenų *naudai*. Tai reiškia, kad kaltininko veikos tikslas visais atvejais yra laikytinas vienokiu ar kitokiu naudos siekimas sau ar kitiems asmenims. Svarbu pastebėti, kad kaltininko tiesiogiai siekiama nauda neprivalo būti turtinė. Turto prievartavimo kaip nusikaltimo nuosavybei, turtinėms teisėms bei turtiniams interesams „turtiškumas“ pasireiškia vertimu nukentėjusįjį atlikti turtinio pobūdžio veiksmus, o ne tuo, kad kaltininkas taip veikdamas privalo siekti būtent turtinės naudos. Kaltininkas įgyvendindamas objektyviąją turto prievartavimo veikos sudėties pusę gali siekti ne tik turtinės naudos sau ar kitiems asmenims (nors paprastai būna būtent taip), bet ir neturtinio pobūdžio pasitenkinimo, pavyzdžiui, siekdamas nukentėjusiajam padaryti turtinę žalą. Plėšime kaltininkas taip pat neprivalo siekti praturtėjimo kaip galutinio savo veikos tikslo, tačiau praturtėjimo faktas šioje materialioje sudėtyje yra neišvengiamas.

Teisingas ir išsamus subjektyvinės pusės nustatymas dažnai sąlygoja teisingą nusikalstamos veikos kvalifikavimą. Įsivaizduokime tokią situaciją: kaltininkas, atėjęs pas verslininką, sako „šitame mieste man visi moka, todėl kiekvieno mėnesio pirmą dieną ir tu man mokėsi po 100 lt“ ir išeina. Tenka pažymėti, kad jokio akivaizdaus grasinimo šioje pasakytoje frazėje, nėra. Faktiškai, nukentėjusiam išsakyta tik neteisėto reikalavimo motyvas, kad „šitame mieste visi jam moka“ ir atskleistas neteisėto reikalavimo turinys: kada ir kiek nukentėjusysis turi mokėti.

Vertinant subjektyviąją kaltininko padarytos veikos pusę, galima teigti, kad kaltininkas savo pareikšto reikalavo galimas pasekmes numatė, nes, reikalaudamas kas mėnesį mokėti po 100 Lt suprato, kad jo reikalavimas neteisėtas ir, kad, mokėdamas reikalaujamą sumą, nukentėjusysis patirs nepagrįstą turtinę žalą, tad turto prievartavimą grindžiantis intelektualinis momento užuomazgų tokioje kaltininko veikoje yra. Tačiau tokioje kaltininko padarytoje veikoje nėra išsakymo grasinimo „blogiu“ nukentėjusiajam, jei šis reikalavimo nevykdytų. Vadinas, vertinant pateiktas situacijos aplinkybes, tokioje kaltininko veikoje nėra ir turto prievartavimo valinio momento. Turto prievartavimo sudėties buvimui nepakanka apsiriboti tik savo noro dėl turtinio reikalavimo nukentėjusiajam išsakymu. Tokį noro išsakymą visada turi paremti grasinimai, smurtas, ar kitokie veiksmai, grindžiantys turto prievartavimo objektyviąją pusę (pvz. smurto naudojimu grasinantys gestai). Neišsakyus grasinimo, nėra ir pagrindo pripažinti, kad kaltininko veikoje yra tiesioginė tyčia prievartauti turtą.

Vis dėlto, negalima pamiršti, kad grasinimų turinys nukentėjusiajam gali būti atskleistas ir neverbaliniu, t.y. kitokiu, netiesioginiu būdu. Jei kaltininkui iš tiesų „visi moka“, tai derėtų įvertinti ir platesnio pobūdžio faktines aplinkybes: jeigu dalis miesto verslininkų, nepaklūsę

kaltininko reikalavimams praeityje buvo už tai jo „nubaudžiami“ ir ši aplinkybė yra žinoma to miesto verslininkų tarpe, tai grasinimo turinys nukentėjusiajam, galima sakyti, visgi buvo atskleistas. Žinoma, čia svarbus ir nukentėjusiojo suvokimas dėl jam pareikšto grasinimo. Esant tokioms bylos aplinkybėms, kaltininko veika gali būti pagrįstai kvalifikuota kaip turto prievartavimas, o kaltininko verbalinis nutylėjimas dėl grasinimų turinio, jei jis yra akivaizdus iš galimų aptartų ar kitokių faktinių bylos aplinkybių, gali būti tyčinis, siekiant apsunkinti kaltininko patraukimą baudžiamojon atsakomybėn, t.y. kaltininkas sąmoningai gali nutylėti numanomą grasinimų turinį, šitaip „užmaskuodamas“ savo veikos nusikalstamumą, o tai rodytų ir kaltininko tikrąją valią prievartauti turtą.

## **2.5. Turto prievartavimą ir plėšimą kvalifikuojantys požymiai**

Baudžiamojo įstatymo numatyti plėšimą ir turto prievartavimą kvalifikuojantys požymiai nėra identiški, tačiau tam tikra apimtimi jie sutampa. Plėšimą kvalifikuojantys požymiai yra susiję su: kaltininko veikimo būdu (įsibraunant į patalpą), nusikaltime naudojamomis priemonėmis (nešaunamasis ginklas, peilis, kitas specialiai žmogui sužaloti pritaikytas daiktas, šaunamasis ginklas, sprogmuo), nusikaltimo dalyko ypatumais (didelės vertės turtas, didelės mokslinės istorinės arba kultūrinės reikšmės turinčios vertybės) ir veikimo forma (organizuotoje grupėje). Turto prievartavimą irgi kvalifikuoja tuos pačius požymius turtintis nusikaltimo dalykas ir organizuoto veikimo forma, tačiau turto prievartavimą kvalifikuoja kitokie veikimo būdai (fizinio smurto panaudojimas, laisvės atėmimas, turto sunaikinimas ar sugadinimas), be to šią veiką kvalifikuoja ir veikimo padariniai (didelė turtinė žala), tuo tarpu kaltininko panaudotos veikos priemonės turto prievartavimo kvalifikavimui yra nereikšmingos.

Turtinės žalos dydį turto prievartavime vertina teismas, atsižvelgdamas į nukentėjusiojo turtinę padėtį, jam padarytą turtinę žalą, kitas bylai reikšmingas aplinkybes. Taigi, tokio paties dydžio padaryta žala vienu atveju gali būti kvalifikuojama pagal paprastąją turto prievartavimo sudėtį, o kitu atveju – pagal kvalifikuotą. Iš vienos pusės, atrodo, kad šitaip gali būti pažeistas teisingumo principas, tačiau iš kitos pusės tenka pripažinti, kad tokio paties dydžio turtinė žala skirtingiems asmenims iš tiesų gali būti skirtingai žalinga. Juk 5 000 Lt vertės turto prievartavimas iš sėkmingo verslininko, kuriam priklauso pelninga įmonė, jam gal būt nepadarys tokios didelės žalos, kurią gali padaryt bedarbiui, auginančiam kelis mažamečius vaikus.

Įsibrovimas į patalpą – tai slapta ar atvira neteisėtas patekimas į ją. Patalpa yra suvokiama kaip uždara erdvė su sienom, stogu, įrėmimu, skirta kažkam gaminti, laikyti, saugoti ar kitiems tikslams. Pažymėtina, kad BK 180 str. kaip kvalifikuojantį požymį numato įsibrovimą

būtent į patalpą. Toks įsibrovimo traktavimas yra nepalyginamai siauresnis, nei 178 str. prasme. Vagystę kvalifikuoja įsibrovimas ne tik į patalpą, bet ir į saugyklą ar saugomą teritoriją. Taigi įsibrovimas į saugyklą arba saugomą teritoriją plėšimo veikos nekvalifikuoja. Įsibraunama gali būti įsilaužiant, panaudojant padirbtus ar parinktus daiktus, technines priemones arba panaudojant apgaulę. Įsibrovimas kaip plėšimą kvalifikuojantis požymis bus taikytinas tik tada, kai kaltininkas įsibrauna turėdamas jau susiformavusią tyčią pagrobti svetimą turtą plėšimo būdu, t.y. įsibrovimas į patalpą nėra savitiksliis. Patekimo į patalpą neteisėtumą gali rodyti: formalaus pagrindo, teisės ar teisėto intereso nebuvimas; patalpos savininko ar teisėto valdytojo leidimo nebuvimas; kitos aplinkybės, kurios akivaizdžiai draudžia patekimą į tą patalpą.

BK 165 str. numato baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą asmens būsto neliečiamumo pažeidimą. Taikant BK 180 str. 2 d., minėta veika nėra kartu inkriminuojama, kadangi plėšimas ją pilnai apima. Tuo tarpu turto prievartavimas tokio kvalifikuojančio požymio neturi, todėl įsibrovimas į tokią patalpą turto prievartavimo metu kaltininko veiką kvalifikuotą iš sutapties (BK 181 ir 165 str.). Pats įsibrovimas į patalpą turto prievartavime gali būti psichinės prievartos priemone: tokiu būdu nukentėjusysis gali būti bauginamas, suteikiant jam nesaugumo jausmą jo namuose ar kitokioje vietoje. Pažymėtina, kad BK 165 str. numato baudžiamąją atsakomybę tik už įsibrovimą į gyvenamąją patalpą. Gyvenamoji patalpa – tai nuolatinė ar laikinai žmonėms gyventi skirta patalpa, kurioje yra jų turtas (ar jo dalis). Į gyvenamosios patalpos sampratą įeina ir šių patalpų priklausiniai, esantys po vienu stogu ir su ja susiję tikslinė paskirtimi – balkonai, pirtelės, bendro naudojimo virtuvė, tamsūs kambariai ir pan., tačiau gyvenamosiomis patalpomis nėra laikomi garažai, daugiabučių namų sandėliukai, tvartai kaimo sodybose ir kt.

Jei įsibraudamas į patalpą plėšimo ar turto prievartavimo metu kaltininkas sunaikina ar sugadina turtą ir tokiu būdu realizuoja BK 187 str. sudėtį, tai plėšime ši kaltininko veika kvalifikuojama kaip plėšimo įsibraunant į patalpą ir svetimo turto sunaikinimo ar sugadinimo sutaptis. Tuo tarpu turto prievartavimo sudėtis svetimo turto sunaikinimą gali apimti, jeigu kaltininkas, pavyzdžiui, demonstratyviu durų išlaužimu, braudamasis į patalpą siekė šitokiu būdu labiau įbauginti nukentėjusįjį.

Kaip jau buvo užsiminta, fizinio smurto panaudojimas ir asmens laisvės atėmimas yra galimas plėšime siaurąja prasme ir turto prievartavime plačiąja prasme. Nors faktiškai šie veiksmai yra tapatūs, tačiau jų visiškai sutapatinti negalima. Plėšime jie yra naudojami kaip būdas įveikti kaltininko pasipriešinimą ir prieiti prie nusikaltimo dalyko, o turto prievartavime šie veiksmai yra psichinės prievartos prieš nukentėjusįjį formos, kuriomis yra siekiama nukentėjusįjį įbauginti ir priversti pasielgti prieš savo valią, o pats tokio veikimo faktas turto prievartavime negarantuoja kaltininko turėto tikslo realizavimo.

Nusikaltimo dalyko vertė turto prievartavime yra vertinama pagal BK 190 str. išaiškinimą. Didelės vertės turtu yra laikomas toks turtas, kurio vertė viršija 250 MGL<sup>96</sup> sumą (32 500 Lt). Taigi, turto vertė visais atvejais yra skaičiuojama pinigine jo vertės išraiška. Pažymėtina, kad nusikaltimo dalyko vertė yra skaičiuojama pagal įprastą turto vertę (t.y. pagal CK 4.11 str. 2 d.), kurią atspindi to turto rinkos vertė. 32 500 Lt vertės nusikaltimo dalyko pagrobimas plėšime ar tokio dydžio dalyko reikalavimas turto prievartavime įeina į paprastasias šių nusikaltimų sudėtis, o nusikaltimo dalyko vertė tampa veiką kvalifikuojančiu požymiu tik tada, kai ši vertė minėta sumą viršija.

Kaip buvo minėta, turto prievartavimo ir plėšimo veikas gali kvalifikuoti ir nusikaltimo dalyko statusas – didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčios vertybės. Tokiomis vertybės yra nustatomos pagal *Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymą*<sup>97</sup>. Minėto įstatymo objektu ir atitinkamai nagrinėjamas nusikalstamas veikas kvalifikuojančiu dalyku gali būti antikvarinis daiktas, kilnojamoji kultūros vertybė ar kitas kilnojamas daiktas, turintis kultūrinę vertę, kurią sąlygoja šio kilnojamojo daikto ar jo dalies savybė, vertinga etniniu, archeologiniu, istoriniu, meniniu, moksliniu, techniniu, religiniu, estetiniu, memorialiniu ar kitu požiūriu (2 str. 7 ir 8 d.). Kilnojamomis kultūrinėmis vertybėmis yra laikytini pagal paskirtį ir prigimtį kilnojamieji žmogaus veiklos medžiaginiai kūriniai ir kiti kilnojamieji daiktai, turintys kultūrinę vertę ir įtraukti į valstybinę kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitą (2 str. 2 d.). Labiausiai kontraversiškas baudžiamosios teisės kontekste yra antikvaro apibrėžimas: visi prieš 50 metų ir anksčiau sukurti kilnojamieji žmogaus veiklos medžiaginiai kūriniai ir kiti kilnojamieji daiktai ar jų dalys, nesvarbu, kokia jų kultūrinė vertė (2 str. 1 d.).

Pažymėtina, kad toks platus didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčių vertybių traktavimas gali nepagrįstai kvalifikuoti padarytą nusikalstamą veiką kaip labiau pavojingą. Be to, toks nusikaltimo dalyko ypatumas verstų susimastyti, ar rūšiniu tokių nusikalstamų veikų objektu iš tiesų nederėtų laikyti turto apskritai. Tačiau net ir tai neišspręstų tokio nusikaltimo dalyko kaip nusikalstamą veiką kvalifikuojančio požymio traktavimo pagrįstumo. Remiantis tokia plačia didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčios vertybės samprata, kaltininkas, panaudodamas fizinį smurtą, ir atimdamas iš nukentėjusiojo piniginę, kurioje randa 100 Lt ir 51 metų senumo nukentėjusiojo močiutės nuotrauką, turi atsakyti pagal griežčiausią plėšimo sudėtį (BK 180 str. 3 d.), už kurią įstatymų leidėjas yra numatęs nuo 2 iki 10 metų laisvės atėmimo. Bet juk yra akivaizdu, kad tokia antikvarinė

<sup>96</sup> Remiantis 2008 m. liepos 15 d. įstatymu Nr. X-1710 „dėl minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo“ (Valstybės žinios, 2008-07-22, Nr. 83-3294), teisės aktuose, reglamentuojančiuose nusikalstamų veikų ir administracinių teisės pažeidimų kvalifikavimą bei bausmių ir nuobaudų dydžių apibrėžimą ir apskaičiavimą, vartojamas rodiklis „minimalusis gyvenimo lygis“ arba „MGL“ yra tapatus ir lygus baziniam bausmių ir nuobaudų dydžiui (4 str. 2 d.), t.y. 130 Lt.

<sup>97</sup> Žr. Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas, Žin., 2008, Nr. 83-3294.

nuotrauka greičiausiai ne tik neturi išliekamosios kultūrinės vertės, bet ir savaime negali suteikti kaltininkui papildomo praturtėjimo.

Taigi akivaizdu, kad šis nusikaltimo dalyko požymis apima ne visus kultūros objektus pagal kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymą, o tik tuos, kurie turi *didelę* mokslinę, istorinę ar kultūrinę *reikšmę*. Remiantis Kilnojamųjų vertybių registro nuostatais, kilnojamųjų kultūros vertybių išliekamąją kultūrinę vertę ir reikšmę nustato kultūros ministro paskirta Kilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo ekspertų komisija.<sup>98</sup> Manychiau, kad vertinant nusikaltimo dalyko mokslinį, istorinį ar kultūrinį reikšmingumą, jo didelę ar nedidelę reikšmę galėtų patvirtinti atitinkamos kultūrinės vertybės įtraukimas į valstybinę apskaitą. Tokiu būdu didelės reikšmės vertybėmis derėtų laikyti visus kilnojamų kultūros vertybių apskaitoje esančius daiktus. Praktikoje turbūt galėtų susiklostyti ir tokia situacija, kai kilnojamoji vertybė, dar neįtraukta į šį sąrašą, tačiau turinti ar galinti<sup>99</sup> jame būti, yra pagrobama ar prievartaujama iš šeimininko, būtent dėl šios jos savybės, t.y. didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės. Tokiu atveju, manychiau, kad pastarąjį faktą, t.y. galimybę daiktus įtraukti į minėtą apskaitą, turėtų nustatyti minėta kilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo ekspertų komisija ar jai prilygstanti kita kompetentinga komisija ar ekspertas. Kadangi turto prievartavimo dalykas yra platesnis negu plėšimo ir taip pat apima nekilnojamuosius daiktus, didelės mokslinės istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčiomis vertybėmis taip pat derėtų laikyti ir į Kultūros vertybių registrą<sup>100</sup> įtrauktas nekilnojamąsias kultūros vertybes.

Ir turto prievartavimą, ir plėšimą kvalifikuoja šių veikų padarymas organizuotoje grupėje. Kaltininkų bendrininkavimą iš subjektyvinės pusės rodo jų susitarimas daryti nusikaltimą ir jų tyčia bendrininkauti, t.y. bendrininkas turi suvokti, kad bendrai su kitais asmenimis daro nusikalstamą veiką, numato pavojingus veikos padarinius (jei nusikalstamos veikos sudėtis materialioji), ir nori taip veikti. Organizuota grupė pagal BK 25 str. 3 d. yra tada, kai bet kurioje nusikalstamos veikos darymo stadijoje du ar daugiau asmenų susitaria daryti kelis nusikaltimus arba vieną sunkų ar labai sunkų nusikaltimą ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą, atlieka tam tikrą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį.

Vertinant tokį įstatymų leidėjo pateiktą organizuotos grupės apibrėžimą, galima pastebėti, kad rengimosi nusikalstamai veikai (ar veikoms) momentas yra nereikšmingas organizuotos grupės susiformavimui. Remiantis tokiu požiūriu, bendrininkų grupės pradėtas plėšimas gali

<sup>98</sup> Žr. Kultūros vertybių registro nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimu Nr. 1053, 21 punktą.

<sup>99</sup> Kilnojamoji kultūros vertybė, nepriklausanti valstybei, gali būti įrašoma į registrą tik savininkui sutikus, išskyrus tuos atvejus, kai išduodamas leidimas ją laikinai išvežti iš Lietuvos Respublikos arba kyla jos sunaikinimo pavojus. // Kultūros vertybių registro nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimu Nr. 1053, 23 punktą.

<sup>100</sup> Žr. 2005 m. rugsėjo 29 d. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 1053 “dėl Kultūros vertybių registro įsteigimo ir Kultūros vertybių registro nuostatų patvirtinimo”, (Žin., 2005, Nr. 117-4238).

peraugti į plėšimą organizuotoje grupėje, kai kaltininkai nusikaltimo vykdymo metu planuoja ir derina tarpusavio veiksmus, pasiskirsto vaidmenimis ar užduotimis. Taigi organizuotos grupės veiką nuo bendrininkų grupės skiria labai nedidelis žingsnis, – planingai, bent iš dalies atribotas, bendrininkų veikos pobūdis, – tačiau tai gali turėti esminį skirtumą kvalifikuojant jų kartu padarytą plėšimą ar turto prievartavimą kaip apysunkį arba kaip sunkų nusikaltimą.

Žinoma, negalima pamiršti, kad bendrininkų grupė taps organizuota tik tuo atveju, jeigu pastarieji susitaria daryti kelis nusikaltimus arba vieną sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Taigi, asmenų susitarimas daryti vieną nekvalifikuotą plėšimą ar turto prievartavimą negali būti pripažintas veikimu organizuotoje grupėje. Tačiau, jei pradėję tokį (apysunkį) nusikaltimą kaltininkai vykdymo stadijoje susitaria dėl aplinkybių, kurios jų pradėtą veiką perkvalifikuotų į sunkų nusikaltimą, tai jų bendrininkavimo forma taip pat peraugtų į organizuotą grupę.

Nustačius, kad kaltininkai veikė nusikalstamame susivienijime (BK 25 str. 4 d.), jiems kartu su turto prievartavimu inkriminuojamas ir atskiras nusikaltimas pagal BK 249 str. už dalyvavimą nusikalstamame susivienijime, jo organizavimą ar vadovavimą jam. Visais atvejais, esant bet kokiai bendrininkavimo formai turto prievartavime ar plėšime, visi bendrininkai turi atitikti šių veikų subjektams įstatymų keliamus amžiaus ir pakaltinamumo kriterijus.

### **3. Turto prievartavimo ir plėšimo kvalifikavimas**

#### **3.1. Turto prievartavimo ir plėšimo teisės normų konkurencija ir jos įveikimas**

Nors baudžiamąją atsakomybę už turto prievartavimą ir plėšimą numato skirtingi BK straipsniai, tačiau teisingas šių nusikalstamų veikų kvalifikavimas praktikoje gali būti ganėtinai painus ir sudėtingas. Praktikoje pasitaiko atvejai, kai plėšimas turi turto prievartavimo požymių ir priešingai. Pasak 1996 m. Aukščiausiojo Teismo senato išaiškinimo, turto prievartavimo buvimą gali pagrįsti reikalavimo motyvo nurodymas, priežasties už ką reikia mokėti pasakymas, siekimas, priversti nukentėjusį, kad šis savo veiksmais jis pats patenkintų kaltininko reikalavimą.<sup>101</sup> Visgi, praktikoje tokius reikalavimus konkrečioje veikoje konstatuoti ne visada yra lengva.

---

<sup>101</sup> Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“. Teismų praktika. 1996, Nr. 3-4, P. 91.

Kai vieninga tyčia padaryta nusikalstama veika vienu metu atitinka ir turto prievartavimo, ir plėšimo požymius, iškyla šių teisės normų konkurencijos atvejų, pavyzdžiui, plėšikui reikalaujant, kad nukentėjusysis atiduotų turtą. Paprastai teisės teorijoje yra išskiriami ir sėkmingai taikomi trys turto prievartavimo ir plėšimo veikų atbigojimo kriterijai<sup>102</sup>:

- *Nusikaltimo dalykas* – plėšimo dalyku gali būti tik materialus kilnojamas turtas ir pinigai, o turto prievartavimo dalyku galima laikyti bet kokių turinio pobūdžio veiksmų atlikimą.
- *Naudojamos psichinės prievartos pobūdis* – plėšime naudojama psichinė prievarta gali būti susijusi tik su grasinimu tuo pat panaudoti fizinę prievartą, tuo tarpu turto prievartavime kaltininko psichinės prievartos būdai yra neriboti.
- *Laikas, kada kaltininkas ketina užvaldyti turtą ir įvykdyti savo grasinimą* – plėšimas įmanomas tik tada, kai kaltininkas siekia užvaldyti turtą nedelsiant, o kai yra naudojama fizinė prievarta, kaltininkas grasina panaudoti fizinį smurtą tuo pat, o ne ateityje.

Kai šie kriterijai nusikalstamos veikos atbigo nepadeda, O. Fedosiukas siūlo plėšimą laikyti „tarsi specialiaja“ norma turto prievartavimo atžvilgiu<sup>103</sup> ir vadovautis visais požymiais siauresnės plėšimo sudėties taikymo teorija, t.y. padarytą plėšimo ir turto prievartavimo požymių turinčią nusikalstamą veiką kvalifikuoti kaip plėšimą. Plėšimas nėra ir negali būti laikomas grynai specialiaja teisės norma, nes plėšimo ir turto prievartavimo konkurencija atsiranda tik tada, kai darantis šį nusikaltimą asmuo reikalauja (verčia) nukentėjusį atiduoti jam turtą. Pavyzdžiui, kaltininkas, grasindamas pistoletu, reikalauja, kad nukentėjusysis atiduotų jam automobilio raktelius ir išliptų iš automobilio, o šiam tokius jo reikalavimus įvykdžius, sėda į automobilį ir nuvažiuoja. Praktikoje tokie atvejai ganėtinai dažni. Grasinimo pasėkoje atiduodamas automobilio raktelius užpuolikiui ir išlipdamas iš automobilio nukentėjusysis supranta, kad tokiu būdu šį savo turtą jis perduoda kaltininkui.

Reikalavimas (vertimas) atiduoti turtą yra labiau būdingas turto prievartavimui, o grasinimo pasėkoje padarytas turto užvaldymas tuo pat – labiau būdingas plėšimui. Tokiu būdu padarytą automobilio užvaldymą, atrodytų, galima būtų kvalifikuoti iš sutapties pagal BK 180 ir 181 str. kaip idealiąją nusikaltimų sutaptį, tačiau šitokia pozicija būtų akivaizdžiai klaidinga. Idealiąją nusikaltimų sutaptimi baudžiamieji įstatymai laiko tokią sutapties formą, kai kaltininkas vienu metu ir viena pavojinga veika, pažeidžia kelis skirtingus BK straipsnius. Nustačius idealiosios nusikaltimų sudėties buvimą už jų padarymą paskirtos bausmės turėtų būti

<sup>102</sup> Žr. Fedosiuk O. *Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, P. 195-197.

<sup>103</sup> Žr. ten pat, P. 199.

bendrinamos BK 63 str. 5 d. 1 p. tvarka, bausmių apėmimo būdu. Vis dėlto, šių konkrečių nusikaltimų idealioji sutaptis yra neįmanoma iš esmės, kadangi plėšimo sudėtis yra materialioji, o turto prievartavimo – formalioji, taigi visais atvejais skiriasi šių veikų baigtumo momentas. Tai neįmanoma ir dėl to, kad baudžiamieji įstatymai nuo šių veikų padarymo saugo tuos pačius teisinius gėrius, o šių veikų idealioji sutaptis reikštų ir nusikaltimo dalyko bei nukentėjusiojo sutapimą, tačiau dviguba žala nukentėjusiajam ir tam pačiam įstatymo saugomam teisiniam gėriui negali būti padaroma vienu veikimu.

Pažymėtina, kad tokia šių normų konkurencija ryškiausiai pasireiškia, kai nukentėjusysis tenkina kaltininko grasinimais paremtą neteisėtą reikalavimą perduoti turtą. Nusistovėjusioje teisminėje praktikoje, motyvuojant tuo, kad, plėšimas papildomos turto prievartavimo sudėties nereikalauja, tokie atvejai yra laikomi plėšimu ir papildomai iš sutapties su BK 181 str. nekvalifikuojami. Tokia praktika, esant negalimam šių nusikalstamų veikų idealios sutapties buvimui, atrodo teisinga, todėl manau, kad O. Fedosiuko nuomonė, jog atskirais atvejais plėšimas tampa „tarsi specialiaja“ norma turto prievartavimo atžvilgiu, yra ganėtinai pagrįsta.

Visgi, manyčiau, kad šiame darbe suformuluota plėšimo ir turto prievartavimo atribojimo taisyklė, – *jei nukentėjusiojo atsisakymas perduoti kaltininkui turtą objektyviai neatima pastarajam galimybės realizuoti jo turėtą tyčią pagrobti turtą tuoj pat, tai kaltininko veika kvalifikuotina kaip plėšimas*, – dažnai gali padėti išvengti būtinybės plėšimo normos taikymą vietoje turto prievartavimo teisiškai pagrįsti šių teisės normų konkurencijos kaip tam tikro baudžiamojo įstatymo netobulumo konstatavimu, kadangi tai sukuria tam tikrą teisinio neaiškumo laipsnį. BK 2 str. 4 d. nustato, kad pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamojo įstatymo numatytą nusikalstamos veikos sudėtį, todėl, nustačius kelių nusikalstamų veikų sudėčių konkurenciją, ją, mano manymu, taip pat visų pirma derėtų pabandyti įveikti tarpusavyje atribojant šių nusikalstamų veikų sudėčių objektyviusius bei subjektyviusius požymius.

Situacija, kai kaltininkas grasindamas tuoj pat panaudoti fizinį smurtą pareiškia nukentėjusiajam neteisėtą reikalavimą perduoti konkretų su savimi turimą turtą, pavyzdžiui, laikrodį, ir suteikti turtinę teisę, pavyzdžiui, išrašyti skolos raštelį, nėra kvalifikuotina kaip turto prievartavimo ir plėšimo sutaptis. Atsižvelgiant į kaltininko tyčios kryptingumą bei vieningumą ir pareikštą bendrą reikalavimą nukentėjusiajam ir perduoti turtą, ir suteikti turtinę teisę, kaltininko veika pagal nusikaltimo dalyką turi būti kvalifikuojama tik kaip turto prievartavimas. Jei nukentėjusiajam atsisakius įvykdyti kaltininko reikalavimą, šis, realizuodamas savo grasinimus, jėga paima nukentėjusiojo laikrodį, kaltininko veika visumoje kvalifikuotina kaip realioji turto prievartavimo (dėl skolos raštelio) ir plėšimo (dėl laikrodžio) sutaptis.

Nors praktikoje realiosios turto prievartavimo ir plėšimo sutaptys pasitaiko neretai, bet dėl painios šių nusikalstamų veiksmų darymo sekos, savitų jų padarymo aplinkybių ir būdingų daugiaepizodinių veiksmų, jas nustatyti gali būti nelengva. Šių nusikalstamų veikų peraugimų iš vienos į kitą, o taip pat jų neperaugimų nustatymas ir teisinis įvertinimas yra ganėtinai sunkus. Aiškumo dėlei pamėginsiu paanalizuoti keletą situacijų:

**1. situacija.** Kaltininkas, sudavęs kumštimi į veidą, nuo verslininko rankos nuplėšė auksinį laikrodį, o po to, motyvuodamas tariama apsauga versle, pareikalavo iš jo 10 000 Lt. Bijodamas smurto, nukentėjusysis parodė kaltininkui su savimi turėtus 5 000 Lt. Kaltininkas pinigus paėmė, bet likusių pinigų reikalavo ir toliau. Nukentėjusysis jų neturėjo, tad pasiprašė leidimo nuvažiuoti pas brolių ir pasiskolinti. Pas brolių nukentėjusį nuvežė pats kaltininkas ir, kol nukentėjusysis skolinosi iš brolio pinigų, buvo šalia. Brolis tiek pinigų neturėjo, tad paskolino 3 000 Lt. Visus juos nukentėjusysis atidavė kaltininkui. Paėmęs ir šiuos jam duotus pinigus, grasindamas smurtu, likusiai 2 000 Lt sumai kaltininkas privertė nukentėjusį jo naudai parašyti paskolos raštelį.

**2. situacija.** Kaltininkų grupė, mušdama ir kankindama nukentėjusį, reikalavo 10 000 Lt sumai parašyti skolos raštelį ir per 2 savaites šią jų reikalaujamą sumą jiems sumokėti. Bijodamas smurto ir nenorėdamas rašyti skolos raštelio, nukentėjusysis kaltininkams čia pat atidavė su savimi turėtus 9 000 Lt ir bendros 2 000 Lt vertės: auksinį laikrodį, 2 auksinius žiedus, auksinę grandinėlą. Paėmę minėtą turtą, kaltininkai, savo pirminio reikalavimo atsisakė ir pasišalino.

Analizuojant pirmąją situaciją, yra tikslinga ją išskaidyti į dvi dalis:

a) suduodamas kumštimi į veidą ir nutraukdamas laikrodį, kaltininkas svetimą turtą užvaldė plėšimo būdu, tad šioje dalyje jo padaryta veika atitinka BK 180 str. kvalifikaciją.

b) po minėto plėšimo padarymo, pareikštas 10 000 Lt reikalavimas už galėjimą ramiai verstis verslu, yra akivaizdus turto prievartavimo požymis. Nukentėjusiam čia pat patenkinus dalį pareikšto reikalavimo ir perdavus kaltininkui 5 000 Lt, atrodytų, kad šioje dalyje kaltininko veika iš turto prievartavimo peraugo į plėšimą. Nukentėjusio nepalikimas vienumoje ir jo vežimas pas brolių, kad šis iš brolio pasiskolintų ir atiduotų jam likusius 5 000 Lt, plėšimo sudėties buvimą šioje dalyje dar labiau sustiprina, nes ištisa nukentėjusio kontrolė atitinka plėšimo<sup>104</sup> sudėties požymius. Vis dėlto, čia pat po pasiskolintų pinigų gavimo sekę veiksmai, t.y. grasinimas smurtu ir reikalavimas likusią 2 000 Lt sumą atiduoti ateityje, t.y. vertimas likusiai sumai parašyti skolos raštelį, rodo, kad kaltininko veiksmuose ryškesni turto prievartavimo požymiai. Apibendrinant, šioje situacijos dalyje kaltininkas neapsiribojo vien tik turto gavimu.

---

<sup>104</sup> Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 “dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas”, Teismų praktika. 1996.Nr. 3-4, P. 91.

Likusios 2 000 Lt sumos reikalavimas rodo, kad kaltininko tyčia išprievartauti būtent 10 000 Lt dydžio pinigų sumą, buvo vieninga, tad šioje dalyje dėl vieningos tyčios buvimo visi kaltininko šie veiksmai rodo turto prievartavimą ir atitinka BK 181 str. kvalifikaciją.

Išanalizuota situacija lyg ir rodo realiąją nusikaltimų, numatytų BK 180 str. ir 181 str. sutaptį. Vertinant kaltininko veiksmus visoje apimtyje, matyti, kad kaltininko užvaldyto turto (plėšimo būdu atimto laikrodžio) vertė jo nepatenkino, nes po laikrodžio užvaldymo plėšimo būdu, jis iš nukentėjusio pareikalavo dar 10000 Lt perdavimo ateityje. Susiformavusioje teismų praktikoje tokia kaltininko veika yra kvalifikuojama tik kaip turto prievartavimas, kadangi kaltininko reikalavimus siejo vieninga tyčia. Todėl tokioje situacijoje pradėtas plėšimas peraugo į turto prievartavimą ir nusikalstama kaltininko veika kvalifikuojama tik pagal BK 181 str.

Antroji situacija rodo, kad, vartodami smurtą ir reikalaudami, kad nukentėjusysis jų naudai parašytų paskolos raštelį 10 000 Lt sumai, kaltinamieji akivaizdžiai prievartavo iš nukentėjusio tokios vertės turtą. Turto prievartavimo metu, jiems čia pat paėmus iš nukentėjusio 9000 Lt sumą bei 2000 Lt vertės aukso dirbinius, bendra jų užvaldyta suma prievartautos sumos dydį viršijo. Šioje situacijoje kaltininkų užvaldyto turto pobūdis ir dydis išėjo iš jų pareikšto reikalavimo ribų, o to pasekoje, šalia turto prievartavimo atsirado ir plėšimas. Sprendžiant šioje dalyje veikos kvalifikavimą, reikėtų vadovautis 1996 m. birželio 21 d. Aukščiausiojo Teismo senato nutarimu Nr. 43<sup>105</sup>. Minėtu nutarimu nustatyta, kad, kai po kaltininko pavartoto smurto nukentėjusysis tuoj pat perduoda kaltininkui jo reikalaujamą turtą arba jo dalį, „veika kvalifikuojama tik kaip turto prievartavimas“, o kai „turto užvaldymo tuoj pat aktas peržengė ir vieningos kaltininko tyčios prievartauti turtą ribas“ veika iš sutapties kvalifikuojama pagal BK 180 ir 181 str. kaip turto prievartavimas ir plėšimas. Vadinasi, šioje situacijoje kaltininkų veiką reikėtų kvalifikuoti kaip realiąją turto prievartavimo ir plėšimo sutaptį.

Galimi ir įvairūs kitokie šių nusikaltimų padarymo būdai, todėl, sprendžiant šių nusikalstamų veikų peraugimo iš vienos į kitą buvimą, be paminėtų taisyklių derėtų vadovautis ir šiomis baudžiamojoje teisėje nusistovėjusiomis taisyklėmis:

a) konstatavimas, kad kaltininko nusikalstama veika nebuvo nukreipta į materialaus daikto užvaldymą, reiškia, kad veika turi būti kvalifikuojama tik kaip turto prievartavimas;

b) konstatavimas, kad prievartaujant turtą vienu metu ir vieninga tyčia buvo reikalaujama ir materialaus turto, ir turtinės naudos, reiškia, kad veika turi būti kvalifikuojama tik kaip turto prievartavimas;

c) konstatavimas, kad grasinimo tuoj pat pavartoti smurtą metu buvo siekiama tuoj pat užvaldyti turtą, reiškia, kad veika turi būti kvalifikuojama tik kaip plėšimas;

---

<sup>105</sup> Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 „dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“, Teismų praktika. 1996.Nr. 3-4, P. 91.

d) konstatavimas, kad turto prievartavimo metu prievartaujamas turtas čia pat buvo ir užvaldytas, dar ir plėšimo sudėties inkriminavimo nereikalauja, o veika turi būti kvalifikuojama tik kaip turto prievartavimas;

e) konstatavimas, kad siekiamo čia pat užvaldyti turtą metu kaltininkas to turto gauti negalėjo dėl to, kad jo reikalavimo patenkinimui nukentėjusysis turėjo nuvykti į banką ar kitą vietą, rodo, kad veikos kvalifikavimą spręsti reikia vertinant kaltininko veiksmus. Nustačius, kad kaltininkas nukentėjusį lydi ir jo veiksmus be pertraukos kontroliuoja bei grasina tuoj pat sužaloti, veika kvalifikuojama kaip plėšimas. Tuo tarpu laisvės nukentėjusiajam suteikimas, leidimas jam pačiam atnešti prievartaujamą sumą, rodo, kad veika turi būti kvalifikuojama kaip turto prievartavimas, nes tokiu atveju nukentėjusysis reikalavimą vykdo bijodamas smurto ateityje;

f) konstatavimas, kad kaltininkas turtą prievartavo tik dėl to, kad jam nepavyko to turto užvaldyti, reiškia, kad veika turi būti kvalifikuojama kaip pasikėsینimo padaryti plėšimą ir turto prievartavimo sutaptis;

g) konstatavimas, jog plėšimu kaltininkas sudarė sąlygas turto prievartavimui, gali rodyti, kad plėšimas peraugo į turto prievartavimą. Tokia veika galėtų būti kvalifikuojama kaip realioji plėšimo ir turto prievartavimo sutaptis, jeigu paaiškėja, kad turto prievartavimo veiksmai plėšimą apėmė, arba tik kaip turto prievartavimas, jei kaltininko tyčia prievartauti turtą buvo vieninga.

Kai kaltininkas, iš kelių nukentėjusiųjų tuo pačiu metu, bet iš kiekvieno atskirai prievartaudamas turtą, nurodo tuos pačius turto reikalavimo motyvus, tai tokie kaltininko veiksmai laikomi pakartotiniais turto prievartavimo nusikaltimais ir kiekvieno nukentėjusio atžvilgiu kvalifikuojami atskirai. Tais atvejais, kai vienu metu tokie reikalavimai pareiškiami keliems kartu esantiems asmenims, veika laikoma vienu nusikaltimu ir atskirai pagal kiekvieną nukentėjusį nekvalifikuojami. Konstatavus, kad tęsiniame turto prievartavime yra ir vienas ar keli plėšimą atitinkantys epizodai, jie kvalifikuojami atskirai kaip plėšimas tik tuomet, jei tuose epizoduose kaltininko veiksmuose vieningos tyčios prievartauti turtą nebuvo.

### **3.3. Turto prievartavimo ir plėšimo sutaptys su kitomis nusikalstamomis veikomis**

Nusikalstamų veikų sutapčių buvimą rodo kelių nusikalstamų veikų padarymas iki teismui priimant apkaltinamąjį nuosprendį ir juridinių kliūčių, patraukti asmenį už padarytas nusikalstamas veikas baudžiamojon atsakomybėn, nebuvimas. Baudžiamasis įstatymas nusikaltimų sutaptis skirsto į realiąsias (asmuo kelis kartus padaro tame pat BK straipsnyje

numatytą nusikalstamą veiką arba asmuo per tam tikrą laiko tarpą padaro kelias veikas skirtinguose BK straipsniuose numatytas nusikalstamas veikas) ir idealiąsias (viena nusikalstama veika vienu metu pažeidžiami keli skirtingi BK straipsniai). Plėšimas ir turto prievartavimas kartu su įvairiomis kitomis nusikalstamomis veikomis gali sudaryti ir realiąją, ir idealiąją nusikaltimų sutaptį. Realiąją plėšimo ir turto prievartavimo nusikaltimų sutaptį nuo idealiosios atskirti padeda kitų BK straipsnių dispozicijose aprašytų požymių skaičius ir šių požymių atsiradimo laikas. Pamėginsiu apžvelgti pagrindinius galimus tokių sutapčių atvejus:

**a) Sutaptys su nužudymu ar sunkiu sveikatos sutrikdymu:**

Vartojant fizinį smurtą tiek tyčiniai nužudymai, tiek ir tyčiniai sunkūs sveikatos sutrikdymai dažnai yra padaromi ir plėšimo, ir turto prievartavimo metu. Darant šiuos nusikaltimus, naudojamas fizinis smurtas apima ne visas smurtines veikas, bet tik smūgių sudavimą, kitokius veiksmus sukeliančius asmeniui fizinės ir psichinės kančias, skausmą ir nežymius ar nesunkius sveikatos sutrikdymus. Dėl šių nusikalstamų veikų darymo metu panaudoto fizinio smurto nukentėjusiajam mirus ar dėl to sunkiai sutrikus jo sveikatai, atsiranda taip vadinama „visumos ir dalies“ konkurencija, todėl veikos iš sutapties papildomai kvalifikuojamos ir pagal straipsnius, numatančius atsakomybę už tokius nusikaltimus.

Jei plėšimo ar turto prievartavimo metu asmuo nužudomas, veika iš sutapties kvalifikuojama pagal BK 180 str. ar 181 str. ir 129 str. 2 d. 9 p., kaip plėšimas ar turto prievartavimas ir nužudymas dėl savanaudiškų paskatų, o jeigu plėšimo ar turto prievartavimo metu sunkiai sutrikdoma asmens sveikata, veika iš sutapties kvalifikuojama pagal BK 180 str. ar 181 str. ir 135 str. 2 d. 9 p. kaip plėšimas ar turto prievartavimas ir sunkus sveikatos sutrikdymas dėl savanaudiškų paskatų. Abiem atvejais atitinkamos plėšimo ar turto prievartavimo sutaptys bus idealiosios.

Tačiau ne visada plėšimo metu padarytas gyvybės atėmimas gali būti tokios sutapties pagrindu, pavyzdžiui: bendrininkų grupė susitarė plėšimo metu prieš auką panaudoti psichinį smurtą ir pagrobtį iš jos pinigus bei mobilaus ryšio telefoną. Vienas iš bendrininkų, bendrininkų grupėje darydamas plėšimą ir siekdamas nukentėjusį įbauginti, turėjo šaudyti iš orinio pistoleto. Tam tikslui iš kito bendrininko gaudamas ginklą jis buvo informuotas, kad ginklas įgytas legaliai, kad jis yra garsinis ir užtaisytas garsiniais šoviniais ir aukos nesužalos. Matydamas, kad jam duotas ginklas tikrai yra garsinis, žinodamas ir suvokdamas, kad jo įgijimui ir nešiojimui leidimas nereikalingas, kad garsinis pistoletas koviniais šaudmenimis šaudyti negali, jis vieną kartą iš jo iššovęs, įsitikino, kad šovinys tikrai garsinis. Būdamas tvirtai įsitikinęs, kad šiuo ginklu aukos jis nenužudys ir nesužeis, plėšimo metu kaltininkas oriniu pistoletu pradėjo šaudyti į greta esančio garažo sienos pusę ir šaukti, kad, jei auka neatiduos reikalaujamo turto, ginklą jis nukreips į jį. Po ketvirto šūvio nukentėjusysis nukrito ir mirė vietoje. Tyrimo metu paaiškėjo,

kad kaltininko naudotas ginklas buvo perdirbtas į šaunamąjį ginklą, kad jo būgnelyje, kartu su garsiniais šoviniais buvo ir kovinis šovinys, kuriam šaudymo į garažo sieną metu, pataikius į metalinės konstrukcijos vietą ir rikošetavus bei rikošetavusiai kulkai įsmigus aukai į kaklą ir pažeidus miego arteriją, auka čia pat įvykio vietoje nukraujavo ir mirė, nepaisant to, kad kaltininkas tuoj pat pats iškvietė greitąją med. pagalbą bei pats stengėsi auką gaivinti.

Dėl kaltininko veikos kvalifikavimo pagal BK 180 str., abejonių nekyla, nes kaltininko tikslas buvo naudojant psichinį smurtą, t.y. grasinant nukentėjusiajam ginklu, bendrininkų grupėje pagrobti svetimą turtą. Kaltininko apkaltinimas ir aukos nužudymu, galimas būtų tik nustačius, kad jis suprato, kad šaudė tikrais šoviniais į aukos pusę. Šiuo atveju kaltininkas į aukos pusę nešaudė. Be to, jis buvo įsitikinęs, kad šaudydamas į garažo sieną garsiniais šoviniais, jis aukos ne tik, kad nenužudys, bet ir nesužalos. Tokioje kaltininko veikoje, atrodytų, nėra būtino intelektualiojo tyčios momento, rodančio, jog kaltininkas suvoktų savo daromos nusikalstamos veikos pavojingumą nukentėjusiojo gyvybei.

Žinoma, šioje situacijoje taip pat yra būtina iškelti bei apsvarstyti klausimą, ar šios veikos padarymo metu buvo galima reikalauti iš kaltininko kitokio elgesio. Juk pagal BK 2 str. 3 d. asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik tuo atveju, jeigu jis yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką ir tik jeigu veikos padarymo metu iš jo buvo galima reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio. Šiuo atveju svarbu nustatyti, ar kaltinamasis suvokė, kad, šaudydamas iš garsinio pistoleto garsiniais šoviniais į garažo sieną, jis gali nužudyti visai ne šaudymo zonoje stovintį žmogų, ir ar tokios kaltininko daromos veikos, t.y. šaudymo garsiniais šoviniais į garažo sienos pusę, pavojingumas žmogui apskritai yra suvokiamas.

Įvertinus tokios situacijos aplinkybes, manyčiau, kad reikalauti iš kaltininko kitokio įstatymus atitinkančio elgesio nebuvo galima, nes suvokti tokių veiksmų (šaudymo garsiniais šoviniais ne į nukentėjusiojo pusę) pavojingumą asmens gyvybei objektyviai yra neįmanoma. Taigi šiuo atveju nebuvo galima numatyti, ir tokių padarinių kaip aukos mirtis. Galėjimas numatyti daromo poelgio padarinius yra būtinas kaltės elementas, – jo nepagrindus negalima ir baudžiamoji atsakomybė. Žinoma, tokiam situacijos vertinimui yra būtina nustatyti ir patvirtinti aptartas įvykio aplinkybes.

#### **b) Sutaptys su nusikalstamomis veikomis tarnybai:**

Pasitaiko atvejų, kai valstybės tarnautojai ar jiems prilyginti asmenys atlikdami tarnybines pareigas iš savanaudiškų paskatų prievartauja turtą. Tokiu atveju, jų daroma nusikalstama veika atitinka turto prievartavimo ir atitinkamo tarnybinio nusikaltimo sudėtis. Galima išskirti tokius atvejus:

a) tais atvejais, kai valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens padarytoje nusikalstamoje veikoje yra turto prievartavimo ir kyšio reikalavimo požymių, veika

kvalifikuotina tik kaip kyšininkavimas (BK 225 str.), nes kyšininkavimas yra laikytinas specialiąja norma turto prievartavimo atžvilgiu.

b) tais atvejais, kai valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens padarytoje nusikalstamoje veikoje yra turto prievartavimo ir piktnaudžiavimo (BK 228 str.) požymiai, atsiranda visumos ir dalies konkurencija, kuriai esant, norma-dalis (turto prievartavimas) yra netaikoma, išskyrus atvejus, kai ji numato griežtesnę bausmę negu norma-visuma. Piktnaudžiavimo teisės norma numato švelnesnes bausmes negu turto prievartavimas ir jo apimti negali, todėl tokia veika kvalifikuotina iš sutapties kaip idealioji turto prievartavimo ir piktnaudžiavimo sutaptis, kadangi vienu veikimu yra kėsiniama į skirtingus baudžiamojo įstatymo saugomus teisinius gėrius. Piktnaudžiavimo sutaptys su turto prievartavimu visais tokiais atvejais yra idealios.

Šiose situacijose idealių sutapčių su plėšimu buvimas, neišmanomas. Tokią praktiką formuoja ir Lietuvos Aukščiausias Teismas<sup>106</sup>: R. D dėl pavogto automobilio, kreipėsi į pažįstamą policijos pareigūną R. Š., prašydamas padėti. Šis nukentėjusio prašymą perdavė kolegoms R.N. ir V. Z. Pasinaudoję tuo, kad jų tarnyba buvo susijusi su autotransporto priemonių grobimų tyrimu, pareigūnai gavo informaciją apie tai, kas turi pavogtą automobilį ir pradėjo su tais asmenimis bendrininkauti, prievartaujant R.D. turtą. Nenustatyti asmenys perdavė nukentėjusiam reikalavimą už automobilio sugrąžinimą sumokėti 20 000 eurų ir pagrasino, kad, pinigų nesumokėjus, automobilį nukentėjusysis praras. Tokį reikalavimą, sužinoję R.N., V. Z. ir R. Š. jį perdavė nukentėjusiam. Nukentėjusysis reikalaujamą sumą nusiderėjo iki 14 000 Lt ir atgavo automobilį. Teismas R.N. ir V.Z. veiką kvalifikavo pagal BK 181 str. 1 d. bei 228 str. 2 d., nurodydamas, kad jie, piktnaudžiaudami savo tarnybine padėtimi, siekdami turtinės naudos, veikdami bendrininkų grupe su nenustatytais asmenimis, prievartavo didelės vertės nukentėjusiojo turtą, taip padarydami didelę materialinę žalą nukentėjusiam R.D. ir didelę moralinę žalą valstybei.

Praktikoje tokios nusikalstamų veikų sutapties nustatymai gali sukelti daug sunkumų. Pavyzdžiui, prievartaudamas turtą, kaltininkas grasina patikrinimais, revizijomis, auditais ir t.t. Jei nukentėjusysis savo darbe visų reikalavimų, kuriuos kelia turtą prievartaujančio tarnautojo organizacija, laikosi, suprantama, kad nepagrįstais patikrinimais, auditais, revizijomis ir pan., galima padaryti ir didelę žalą nukentėjusio teisėms ir teisėtiems interesams (pertraukiama gamyba, išimami dokumentai, stringa ūkinė bei finansinė veikla ir t.t.), tad tokioje situacijoje turto prievartavimo buvimas kaltininko veikoje yra akivaizdus. Tokioje kaltininko veikoje taip pat yra akivaizdūs ir nusikaltimo tarnybai požymiai – galimybę realizuoti grasinimus kaltininkui suteikia jo einamos pareigos. Vadinasi, šioje situacijoje abi veikos sudaro idealiąją sutaptį ir būtų

---

<sup>106</sup> Žr. Lietuvos Aukščiausio teismo nutartis kasacinėje byloje 2K – 601/2007.

kvalifikuojamos pagal BK 181 str. ir BK 228 str., kaip turto prievartavimas, padarytas piktnaudžiaujant tarnyba.

Tačiau situacija gali susiklostyti ir taip, kad nukentėjusysis iš tiesų nesilaiko kažkokių įstatymų nustatytų prievolių, reikalavimų (pavyzdžiui, sanitarinių-epidemiologinių ar priešgaisrinių), o tai sužinojęs, valstybės tarnautojas, prievartauja turtą, grasindamas, pranešti kompetentingai valstybės institucijai apie nukentėjusio daromus teisės pažeidimus. Įvykdęs grasinimą pranešti institucijoms ir pranešęs, kad nukentėjusysis nesilaiko keliamų sanitarinių-epidemiologinių ar priešgaisrinių reikalavimų, kaltininkas „padarytų žalą“ neteisėtiems nukentėjusio interesams. Žinių, atitinkančių tikrovę paskleidimas, pats savaime, atrodytų, nėra nusikalstamas, tačiau tokių žinių nutylėjimas, turint pareigą apie jas pranešti yra aiškiai neteisėtas ir prieštarauja asmens tarnybai. Be to, vertimas žmogų „nusipirkti tylėjimą“ taip pat yra aiškiai neteisėtas, todėl tokia kaltininko veika taip pat turi būti kvalifikuojama kaip idealioji BK 181 str. ir BK 228 str. numatytų veikų sutaptis.

#### **c) Santykis su nusikalstamomis veikomis dorovei:**

Turtas gali būti prievartaujamas ir pelnymosi iš prostitucijos bei įtraukimo į prostituciją būdais: grasinant BK 181 str. numatytais neigiamais padariniais ir verčiant prostituciją užsiimančią asmenį perduoti dalį „uždirbtų“ pinigų kaltininkui arba prievarta įtraukiant į prostituciją, arba reikalaujant mokėti duoklę. Atsakomybę už minėtus nusikalstamus veiksmus numato specialūs turto prievartavimo atžvilgiu BK 307 (pelnymasis iš kito asmens prostitucijos) ir BK 308 (įtraukimas į prostituciją) straipsniai. Įtraukimas į prostituciją, panaudojant psichinę arba fizinę prievartą (BK 308 str. 2 d.), gali būti laikoma specialiąja turto prievartavimo normos atžvilgiu norma pagal reikalavimo pobūdį.

Pelnymasis iš kito asmens prostitucijos, kuomet šiam tikslui pasiekti 307 str. numatytas subjektas naudoja prieš prostitutę psichinę ar fizinę prievartą, nėra kvalifikuojamas kaip sutaptis su turto prievartavimo norma. Tokia kaltininko veika yra kvalifikuojama kaip BK 307 str. ir atitinkamai BK 140 ar (ir) 145 str. idealioji sutaptis, kadangi BK 307 str. numatytos veikos sudėtis sveikatos sutrikdymo, skausmo sukėlimo ir grasinimo veikų neapima. Tačiau, kai tokius pat veiksmus atlieka asmenys su nukentėjusiuoju (asmeniu, užsiimančiu prostitucija) nesusiję jokiais santykiais, yra pagrindas kartu taikyti ir turto prievartavimo, ir pelnymosi iš kito asmens prostitucijos veikas numatančius BK straipsnius.

Idealių sutapčių tarp nusikaltimų dorovei ir plėšimu buvimas, neįmanomas. Atvejai, kai kaltininkas apiplėšia asmenį, užsiimančią prostitucija, tai tokia kaltininko veika kvalifikuojama tik kaip plėšimas.

#### **d) Sutaptys su savavaldžiovimu:**

Savavaldžiovimu laikomas savo ar kito asmens tikros ar tariamos teisės vykdymas neteisėtomis priemonėmis, todėl gali pasireikšti ir turto prievartavimo bei plėšimo būdais. Pagal BK 294 str. savavaldžiovimo buvimą nulemia tik didelės žalos asmens teisėms ar teisėtims interesams padarymas. Savavaldžiovimu padaroma žala gali būti tiek turtinė, tiek neturtinė, todėl dažnai kyla sunkumai nustatant padarytos turtinės ir neturtinės žalos dydžius. Nustačius, kad padarytoji žala nebuvo didelė, kaltininkas savavaldžiovimo dalyje išteisinamas nesant nusikaltimo sudėties, bet gali būti nuteisiamas už turto prievartavimą.

Nustačius, kad kaltininko reikalavimas yra nelygiavertis ginčijamai ar pripažįstamai prievolei, turto prievartavimo dalyku tampa toji prievartaujamo turto dalis, kuri aiškiai viršija įstatymais ar sutarties nurodymais viršijančią prievolės dalį.<sup>107</sup> Tokiu atveju veikos sudarytų idealiąją turto prievartavimo ir savavaldžiovimo nusikaltimų sutaptį, ir turėtų būti kvalifikuotos pagal BK 181 str. bei 294 str. Pavyzdžiui, kaltininkui, vietoje 2 000 Lt skolos reikalaujant 6 000 Lt., jo veiksmai 2 000 Lt dalyje bus savavaldžiovimas, o likusių 4 000 Lt dalyje – turto prievartavimas.

#### **e) Sutaptys su neteisėtu laisvės atėmimu:**

Tiek plėšimo metu, pavyzdžiui, prievarta užrakindamas surištą asmenį rūsyje, tiek imdamasis tokių veiksmų turto prievartavimo metu, kaltininkas neteisėtai atima asmens laisvę. Plėšimos ir turto prievartavimo normos su laisvės atėmimo norma sukelia visumos ir dalies konkurenciją, todėl laisvės atėmimas, įeinantis į šių nusikaltimų sudėtį atskirai nėra kvalifikuojamas. Plėšimas – laisvės atėmimą numato kaip kitokią atėmimą galimybės nukentėjusiajam priešintis, o turto prievartavimas tiesiogiai numato asmens laisvės atėmimą, tad šių nusikaltimų sudėtys tokius kaltininko veiksmus apima pilnai. Tokių įstatymų taikymą nulemia tai, kad baudžiamoji atsakomybė pagal BK 180 ir 181 str. yra griežtesnė, lyginant ją su atsakomybe už neteisėtą laisvės atėmimą, todėl kvalifikavimas iš sutapties netaikomas. Išimtį sudarytų tikslu prievartauti turtą pagrobto asmens laisvės atėmimas. Tokiu atveju veikos turėtų būti kvalifikuojamos pagal BK 146 str. ir 181 str., kaip neteisėtas laisvės atėmimas ir rengimasis prievartauti turtą.

#### **f) Sutaptys su turto sunaikinimu ar sugadinimu:**

Tiek plėšimo, tiek ir turto prievartavimo metu dažnai būna sugadinamas bei sunaikinamas svetimas (kaltininkui) turtas. Jei tai padaroma prievartaujant turtą, turto sugadinimas ir turto sunaikinimas su turto prievartavimu sutapties nesudaro ir atskirai nekvalifikuojamas. Išimtį sudarytų turto sugadinimas ar sunaikinimas po nepavykusio mėginimo išprievartauti turtą,

---

<sup>107</sup> Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 “dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas”, Teismų praktika. 1996.Nr. 3-4, P. 91.

padarytas iš keršto ar pykčio. Nepavykus išprievartauti turtą, po to iš keršto ar pykčio sekęs turto gadinimas ar žalojimas nėra turto prievartavimo tąsa, jei juos darydamas kaltininkas savo neteisėto reikalavimo atsisako. Jei kaltininkas turtą gadina ar naikina su tikslu įbauginti nukentėjusį ir priversti šį tenkinti jo neteisėtą reikalavimą, tuomet tokie kaltininko veiksmai pilnai įeina į turto prievartavimo sudėtį pagal BK 181 str. 2 d.

Plėšime tokio kvalifikuojančio požymio nėra, tad, turto sugadinimas ar sunaikinimas, padarytas plėšimo metu kvalifikuojamas, iš sutapties pagal BK 180 str. ir BK 187 str., kaip plėšimas ir turto sunaikinimas ar sugadinimas.

**g) Sutaptys su neteisėtu šaunamojo ginklo, šaudmenų, sprogmenų ar sprogstamųjų medžiagų disponavimu :**

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas viename savo nutarimų<sup>108</sup> pažymėjo, kad šaunamojo ginklo ar sprogmenų panaudojimu laikytinas tik tinkamų naudoti šaunamųjų ginklų ar sprogmenų panaudojimą bei grasinimą jais. Į turto prievartavimo požymius šaunamojo ginklo ar sprogmenų panaudojimas neįtrauktas, tad, turto prievartavimo metu grasinimas panaudoti šaunamąjį ginklą ar sprogmenis ir reikalavimas atlikti turtinio pobūdžio veiksmus, gali sudaryti idealiąją turto prievartavimo ir neteisėto disponavimo šaunamuoju ginklu ar sprogmenimis nusikaltimų sutaptį, tokia kaltininko veika būtų kvalifikuotina pagal BK 181 ir 253 str.

Plėšimo atveju šaunamojo ginklo ir sprogmenų panaudojimas yra šį nusikaltimą kvalifikuojanti aplinkybė, tačiau *neteisėto* disponavimo šaunamuoju ginklu ir sprogmenimis ši teisės norma taip pat neapima, o tokia veika kvalifikuotina kaip idealioji sutaptis.

---

<sup>108</sup> Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 “dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas”, Teismų praktika. 1996.Nr. 3-4, P. 93.

## Išvados

1. Turtinės nusikalstamos veikos nėra laikytinos pačiomis pavojingiausiomis, tačiau jų dažnumas rodo nepaprastai didelį turtinių santykių pažeidžiamumą valstybėje. Turto prievartavimas ir plėšimas yra pavojingiausios nusikalstamos veikos nuosavybei turtinėms teisėms ir turtiniams interesams. Abu šie nusikaltimai yra apysunkiai, o, esant šias veikas kvalifikuojančių požymių, jie yra sunkūs.

2. Šalia turto prievartavimo dažnai yra naudojamas terminas *reketas* nėra tikslus minėtos nusikalstamos veikos atitikmuo. Nors dėl tikslaus reketo apibrėžimo nėra bendro sutarimo, reketas yra neabejotinai laikytinas pavojingesne nei turto prievartavimas nusikalstama veika. Dauguma mokslininkų sutaria, kad reketui yra būdingas aukštas organizuotumo lygis, pastovūs bendrininkų nusikalstami ryšiai ir plati veikimo sfera tiek teritoriniu, tiek nusikalstamų veikų įvairovės aspektais. Vertinant mokslines pozicijas šiuo klausimu ir bendrąjį reketo suvokimą Lietuvos visuomenėje, galima teigti, kad reketas apima bet kokią nusikalstamą veiką, kurios objektyvioji pusė pasireiškia vertimu nukentėjusįjį atlikti turtinio pobūdžio veiksmus, grasinant jam „blogiu“, kai tokia veika organizuotai ir nuolatos užsiima nusikalstamas susivienijimas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso prasme.

3. Plėšimo ir turto prievartavimo nusikaltimai atsirado ir vystėsi beveik kartu, tačiau jų teisinio reglamentavimo etapai rašytiniuose teisės šaltiniuose išsiskyrė. Plėšimo teisinio reglamentavimo ištakos randamos jau germanų teisėje, tačiau jo reglamentavimo raida buvo nenuosekli: plėšimui įvairiais laikmečiais buvo prilyginama ne tik atvira vagystė, bet ir asmens sveikatos sutrikdymai užpuolant. Turto prievartavimo teisinio reglamentavimo era prasidėjo tik XIX amžiuje. Pradėjus lygiagrečiai reglamentuoti šias nusikalstamas veikas, buvo pradėtos ir šių veikų tarpusavio atribojimo teorijų paieškos. Šio proceso pasėkoje, plėšimo ir turto prievartavimo veikos šiandien yra pakankamai aiškiai atribotos, tačiau sunkumų jas kvalifikuojant išlieka.

4. Plėšimo nusikaltimo sudėtis neapsiriboja vien tiesioginiu objektu – nuosavybe. Šios veikos padarymas visais atvejais reiškia ir žalos padarymą papildomam baudžiamosios teisės saugomam gėriui, kuriuo, priklausomai nuo kaltininko pasirinkto veikimo būdo, gali būti asmens gyvybė, sveikata, laisvė, neliečiamumas. Turto prievartavimo tiesioginis objektas yra platesnis ir apima ne tik nuosavybę, bet ir turtines teises bei turtinius interesus. Be to, turto prievartavimo veikos specifika (vertimas) nulemia tai, kad visais atvejais yra daroma žala ir asmens apsisprendimo laisvei, taigi laisvė kaip baudžiamojo įstatymo saugomas teisinis gėris, taip pat yra privalomas turto prievartavimo veikos objektas. Priklausomai nuo kaltininko pasirinktų

psichinės prievartos būdų, papildomais turto prievartavimo veikos objektais gali būti asmens gyvybė, sveikata, asmens privataus gyvenimo bei jo turto neliečiamumas ir kt.

5. Plėšimo dalyku yra laikytinas tik toks kilnojamas svetimas turtas, kurį nukentėjusysis gali čia pat paimti ir jį užvaldyti: juo gali būti kilnojami pagal prigimtį daiktai, išskyrus ribotai esančius apyvartoje ir iš apyvartos išimtus daiktus, taip pat suasmenintus dokumentus, kurie suteikia konkrečiam asmeniui teisę į turtą, mokėjimo korteles ir kitokias mokėjimo priemones. Turto prievartavimo dalyku gali būti visi daiktai, galintys būti plėšimo dalyku (su numatytomis išimtimis), o taip pat turtinės teisės bei turtinio pobūdžio veiksmai.

6. Turto prievartavimas ir plėšimas gali būti padaromi tik veikimu. Plėšimui yra būdinga tai, kad kaltininkas svetimą turtą iš nukentėjusiojo paprastai paima pats, o turto prievartavime visais atvejais kaltininkas verčia nukentėjusįjį patį perduoti reikalaujamą turtą arba atlikti kitokius turtinio pobūdžio veiksmus, kurie suteiktų kaltininkui priėjimą prie nusikaltimo dalyko. Teisingai kvalifikuoti atvejus, kuomet kaltininkas, grasindamas tuoj pat panaudoti fizinį smurtą, reikalauja nukentėjusįjį jam perduoti jo faktiškai valdomą turtą, gali padėti taisyklė: *jei nukentėjusiojo atsisakymas perduoti kaltininkui turtą objektyviai neatima pastarajam galimybės realizuoti jo turėtą tyčią pagrobti turtą tuoj pat, tai kaltininko veika kvalifikuotina kaip plėšimas.*

7. Abi šios veikos gali būti padarytos panaudojant psichinį smurtą, tačiau plėšimas taip pat gali būti padaromas panaudojant fizinį smurtą ar kitaip atimant galimybę nukentėjusiajam priešintis. Psichinė prievarta plėšime gali pasireikšti tik grasinimu panaudoti psichinį smurtą tuoj pat, o turto prievartavime psichinės prievartos būdai yra neriboti. Psichinės prievartos naudojimo tikslas plėšime ir turto prievartavime yra įbauginti nukentėjusįjį tiek, kad šis paklustų neteisėtam kaltininko reikalavimui. Psichinė prievarta yra esminis turto prievartavimo objektyviosios pusės realizavimo būdas, tuo tarpu plėšime psichinė prievarta objektyviai tėra „trumpesnis kelias“ į svetimo turto užvaldymą.

8. Ir turto prievartavime ir plėšime kaltininkas realizuodamas objektyviąją sudėties pusę gali pasinaudoti apgaule. Apgaulės panaudojimas šių nusikaltimų sudėtyse skiriasi nuo apgaulės sukčiavime tuo, kad apgaulės tikslas yra ne suklaidinti nukentėjusįjį tam tikrų aplinkybių buvimu, dėl kurių šis savanoriškai patenkintų kaltininko reikalavimą, o jį įbauginti didesnio pavojaus sukūrimu arba labiau bauginančiu kaltininko grasinimų turiniu. Turto prievartavime kaltininkas taip pat gali imtis apgaulės siekdamas nuslėpti veikos nusikalstamumą ir tokiu būdu išvengti baudžiamosios atsakomybės ateityje. Apgaulės elemento buvimas turto prievartavimo bei plėšimo sudėtyse nedaro įtakos šių veikų kvalifikacijai, nes ją nulemia kiti objektyvieji kaltininko veikos požymiai.

9. Plėšimo veika yra baigta nuo svetimo turto užvaldymo momento, todėl jos sudėtis yra materialioji. Turto prievartavimo sudėtis yra formalioji, tad nusikaltimo dalyko užvaldymas nėra

būtina sąlyga šios veikos baigtumui konstatuoti. Turto prievartavimo veika yra baigta nuo grasinimais paremto neteisėto reikalavimo pareiškimo nukentėjusiajam, t.y. tyčinis neteisėto reikalavimo bei grasinimo turinio atskleidimas nukentėjusiajam šios veikos sudėtį realizuoja pilnai.

10. Turto prievartavimo ir plėšimo sudėčių subjektyviosios pusės turi daug panašumų. Šių veikų subjektais gali būti pakaltinami arba ribotai pakaltinami asmenys, sulaukę 14 metų amžiaus. Plėšimas ir turto prievartavimas yra tyčinės veikos, už kurias baudžiamoji atsakomybė atsiranda tik esant tiesioginės tyčios kaltės formai. Kaltininko motyvai ir tikslas yra svarbūs nustatant kaltininko tyčios turinį, jos vieningumą ir apibrėžtumą, – šis subjektyviosios pusės turinys yra be galo svarbus kvalifikuojant veikas, kurios pasižymi daugiaepizodiškumu, veikos peraugimu iš vienos į kitą ir pan., kadangi tokių veikų metu kaltininko tyčios turinys gali keistis. Kaltininko motyvai gali būti įvairūs (savanaudiškumas, pavydas, kerštas), tačiau tai nedaro įtakos veikos kvalifikavimui. Vis dėlto, dažniausiai šių veikų imamasi savanaudiškumo motyvais. Plėšimo sudėtyje kaltininko praturtėjimas yra neišvengiama plėšimo objektyviosios pusės pasekmė, todėl šios veikos paprastai ir yra imamasi turint būtent šį tikslą, tuo tarpu turto prievartavime kaltininko siekiama nauda gali būti ir neturtinio pobūdžio – tai labiausiai skiria šių veikų subjektyvines puses.

11. Turto prievartavimą ir plėšimą kvalifikuojantys požymiai sutampa tik iš dalies. Abi šias veikas kvalifikuoja nusikaltimo dalyko didelė vertė ar didelė mokslinė istorinė ar kultūrinė reikšmė bei šių veikų padarymas organizuotoje grupėje. Nusikaltimo priemonės bei įsibrovimas į patalpą turto prievartavimo veikos nekvalifikuoja, tačiau šių požymių turto prievartavimo teisės norma ir neapima, todėl turto prievartavimas įsibraunant į patalpą ar panaudojant ribotai civilinėje apyvartoje esančius daiktus, kaltininko veiką kvalifikuotą kaip idealiąją turto prievartavimo sutaptį su atitinkama baudžiamajame įstatyme numatyta nusikalstama veika.

12. Didelis turto prievartavimo ir plėšimo sudėčių panašumas sudaro sąlygas šių veikų peraugimui iš vienos į kitą ir atvirkščiai, todėl teisės teorijoje yra nusistovėję nemažai šių veikų tarpusavio atirbojimo taisyklių. Dažniausiai šios veikos yra atirbojamos pagal nusikaltimo dalyką, naudojamos psichinės prievartos pobūdį ir laiką, kada kaltininkas ketina užvaldyti turtą ir įvykdyti savo grasinimą. Tačiau praktikoje neretai iškyla problemų ir atirbojant šias veikas nuo kitų BK numatytų. Didžiausi kvalifikavimo sunkumai atsiranda, esant turto prievartavimo sutaptims su kitomis nusikalstamomis veikomis.

## Naudota literatūra

### Lietuvos Respublikos ir užsienio šalių įstatymai ir kiti norminiai teisės aktai

1. LR Konstitucija, Žin., 1992, Nr. 33-1014;
2. LR Baudžiamasis kodeksas. Žin., 2000, Nr. 89-2741;
3. LR Baudžiamojo proceso kodeksas, Žin., 2002, Nr. 37-1341;
4. LR Bausmių vykdymo kodeksas, Žin., 2002, Nr. 73-3084 ;
5. LR Civilinis kodeksas, Žin., 2000, Nr. 74-2262;
6. LR Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas, Žin., 1999, Nr.50-1598;
7. LR Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas, Žin., 2002, Nr. 73-3085;
8. LR Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas, Žin., 2008, Nr. 83-3294.
9. LR Teismų įstatymas, Žin., 2003, Nr. 39-1765;
10. LR įstatymas Nr. X-1710 „dėl minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo“, Žin., 2008, Nr. 83-3294;
11. LR įstatymas „dėl Lietuvos Respublikos įstatymo "dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisos darbų ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo" Nr. I-551, priimto 1994 m. liepos 19 d., įsigaliojimo tvarkos“, Žin., 1994, Nr.92-1800;
12. LR Kultūros vertybių registro nuostatai, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimu Nr. 1053, Žin., 2005, Nr.117-4238;
13. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 1053 “dėl Kultūros vertybių registro įsteigimo ir Kultūros vertybių registro nuostatų patvirtinimo“, Žin., 2005, Nr. 117-4238;
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“. Teismų praktika. 1996. Nr. 3-4;
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant vagystės ir plėšimo baudžiamąsias bylas“, Teismų praktika, 2005, 1-2;
16. Lietuvos Aukščiausio Teismo nutartis kasacinėje byloje 2K – 13/2009;
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K – 308/2008;
18. Lietuvos Aukščiausio Teismo nutartis kasacinėje byloje 2K – 601/2007;
19. Lietuvos Aukščiausio Teismo nutartis kasacinėje byloje 2K – 1066/2001;

20. Lietuvos Aukščiausio Teismo nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K – 580/1999;
21. Lietuvos Apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 77/2008;
22. Verchovnij Sud Rossijskoj Federaciji, Postanovlenije Plenuma No. 3, ot 4 maja 1990 g. „o sudebnoj praktike po delam o vymogatelstve“ s izminenijami i dopolnenijami ot 25 oktiabria 1996 g.
23. 1926 m. Rusijos baudžiamasis kodeksas [tikrinta 2009 m. balandžio 1 d.]  
<http://www.soldat.ru/files/f/0000025d.doc> ;
24. Ugolovnij kodeks RSFSR. Maskva, 1943;
25. Ugolovnij kodeks RSFSR.Maskva, 1922;

### **Specialioji literatūra ir publikacijos**

1. Algunov J. *Reket po amerikanski*. Echo planeti, 1990, Nr. 31-32;
2. Aslanov R. M., Boicov A. I. *Juridičeskaja priroda vymogatelstva I nekatoryje spornyje voprosy ego kvalifikaciji*. Juridičeskaja praktika, 1996, Nr. 6;
3. Belocerkovskij S. D. *Reket: kriminologičeskaja charakteristika. Miery obščiego i spicialnogo prieduprieždenija*: Disertacija kandidata jurid. nauk. Maskva, 1997;
4. Borzenkov G. N. *Usilenije otvestinnosti za vymogatelstvo*. Vestnik Maskovskago universiteta, Pravo, 1990 Nr. 2;
5. Chochriakov G. F. *Otečiestviennij variant*. Echo planeti, 1990, Nr. 31-32;
6. Cressey Donald, *Theft of the nation*, New York, Evanston and London, 1969;
7. Drakšienė A., Stauskienė E. *Nusikaltimai nuosavybei Lietuvos ir kitų užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998;
8. Fedosiuk O. *Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002;
9. Filimonova A. A. *Sovetskoje zakonodatelstvo ob otvetstennosti za kražu ličnogo imuščestva*. 1954;
10. Foinickij I. J. *Kurs ugalovnavo prava. Čiast osobenaja. Posiagatelstva ličnyja i imuščestvenyja*. Sankt Peterburgas, 1928;
11. Girard P. *Romėnų teisė.T.2*. Kaunas, 1932;
12. Gurov A. I. *Profieionalnaja priestupnost: prošloje i sovriemiennost*. Maskva, 1997;
13. Jovaišas K. Nusikaltimai nuosavybei. Teisės problemos, 1995, Nr. 3;
14. Kavolis M., Bieliackinas S. *Baudžiamasis statutas su papildomaisiais įstatymais, sudarytais iš Rusijos senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*. Kaunas, 1934;

15. Kiršienė J. ir kt. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas*. Vilnius: Mykolas Romeris universitetas, 2006;
16. Kislinkskaja L. *Zborščiki dani*. Sovestaja Rossija, 1990 vasario 11 d.;
17. Kostrov G., Hadisov G. *Spornyje voprosy kvalifikaciji vymogatelstva*. Mahačkala: Pravovojė regulirovannije obščestvenych otnošenij, 1983;
18. Kriukov A. A., Peremiamko M. V. *Nekotoryje voprosy kvalifikaciji vymogatelstva*. Juridičeskij institut IGU, 2001;
19. Lepunov J. I. *Korystnyje pravonarušėnija neterpimy*. Maskva, 1989;
20. LTSR BK komentaras. Vilnius, 1989;
21. Malinovskij A. A. *Ugalovnoje pravo zarubežnych gosudarstv*. Maskva, 1998;
22. Nekliudov N. A. *Rukavodstvo k osobenoj časti ruskavo ugalovnavo prava. T. 2. Prestuplenija i prostupki protiv sobstvenosti*. Sankt Paterburgas, 1876;
23. Nekliudov N.A. *Rukovodstvo k osobennoj časti russkogo ugalovnnogo prava. T.2.Prestuplenija i prostupki protiv sobstviennosti*. Sankt-Peterburgas, 1876;
24. Nekrošošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S.. *Romėnų teisė*. Kaunas, 1996;
25. O subjektivnyh priznakah vymogatelstva [tikrinta 2009 m. balandžio 7 d.] <http://www.jourclub.ru/5/520> ;
26. Obstatjelstva, podležaščije po ugalovnym delam o vymogatelstve. [tikrinta 2009 m. balandis 7 d.] <http://www.pvlast.ru/archive/index.403.php> ;
27. Pavilionis V. ir kt. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga*. Vilnius: Eugrimas, 2000;
28. Piesliakas V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga*. Vilnius: Justitia, 2008;
29. Piesliakas V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2006;
30. Rusakovič A. *Neobjavlenaja voina*. Soveckaja milicija, 1990, Nr. 2;
31. Safonov V.N, *Organizovonnoje vymogatelstvo; ugalovno-pravovoj i kriminalogičeskij analiz*. Sankt-Peterburgas, 2000;
32. Skoblikov P. A. *Organizovannaja priestupnost i vymogatelstvo. Organizovannaja priestupnost - 4/ pod. red. A. I. Dolgovej*. Maskva, 1998;
33. Stankevičius V. *Baudžiamosios teisės paskaitos*. Kaunas, 1925;
34. Špakovskij S. N. *Bymogatelstvo i reket: problemy sootnašenija poniatij*;
35. Vetrova N. I., Liapunova J. I. *Ugalovnoe pravo: osobennaja čast: učebnik*. Maskva, 2003;
36. Vokietijos valstybės baudžiamojo įstatymo knyga. 1871. Kaunas, 1935;

## Kita literatūra

1. Dailidaitė N. Kazimiero teisynas (PowerPoint skaidrės) [tikrinta 2009 m. balandžio 10 d.] [www3.mruni.lt/~rgelumb/PowerPoint\\_2007/3\\_1kl\\_5gr\\_kazteisyn\\_dailydaite\\_9.pps](http://www3.mruni.lt/~rgelumb/PowerPoint_2007/3_1kl_5gr_kazteisyn_dailydaite_9.pps)
2. Keinys. St. ir kt. Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993;
3. Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje (Forma\_1G) – 2008 m. statistika [tikrinta 2009 m. kovo 30 d.] [http://www.vrm.lt/fileadmin/Image\\_Archive/IRD/Statistika/h2004\\_file.phtml?metai=2008&menuo=12&ff=1G&fnr=7](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/h2004_file.phtml?metai=2008&menuo=12&ff=1G&fnr=7)
4. LTSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1989. Nr. 13;
5. Nekilnojamojo daikto pirkimo-pardavimo sutarties ypatumai - naujienos, nuorodų katalogas, straipsniai - Vakarai.lt informacinis Lietuvos portalas [tikrinta 2009 m. balandžio 17 d.] <http://www.vakarai.lt/article.php?id=93> ;
6. Reketas – Google paieška [tikrinta 2009 04 10] [http://www.google.lt/search?q=reketas&hl=lt&lr=lang\\_lt&client=firefox-a&channel=s&rls=org.mozilla:lt:official&hs=Zex&start=10&sa=N](http://www.google.lt/search?q=reketas&hl=lt&lr=lang_lt&client=firefox-a&channel=s&rls=org.mozilla:lt:official&hs=Zex&start=10&sa=N) ;

## Summary

### *Extortion and Robbery: Similarities and Differences of Crime Elements*

Property relations are, have always been and always will be the very basis of social and economic organization in a state. Its safeguard is arguably a № 1 priority of every state, because it has the capacity to ensure social stability and order. No wonder that nowadays property is considered a birthright of every human being. That probably explains why property relations are protected by all types of legislative acts, regardless of their legal power. Criminal law is the final frontier of its protection since it regulates the harshest penalties for such offences.

Extortion and Robbery are common criminal offences against property and are considered to be the most dangerous crimes of the kind. However, that is not the only thing they have in common. These crimes are often so much alike that it turns difficult to determine which crime of the two is reflected in the criminal actions of the perpetrator. Therefore this paper concentrates its attention on the subject of similarities and differences of Extortion and Robbery. These crimes are mainly analyzed and compared in detail through the elements of their objective and subjective features. That provides a proper incentive for attempting to demarcate these offences in the whole, digging into the very essence of defining these crimes by the Criminal code of Lithuania.

This paper is not only valuable at the comparative level, it also touches the most important common subjects of qualifying these crimes separately as well as in conjunction with other criminal offences, all according to the criminal law of Lithuania. Defining the basic rules of qualifying these crimes combines the findings of the comparative analysis with basic law practice, giving them a broader perspective and a deeper-reasoned meaning.